

**Стратегија за конкурентност
со акционен план
на Република Македонија
2016 – 2020**

Јануари 2016 год.

Содржина

ПРЕДГОВОР	4
I. ВОВЕД	6
II. КОНТЕКСТ И УПРАВУВАЊЕ СО ПОЛИТИКИТЕ	8
A. Односот помеѓу СТРАТЕГИЈАТА ЗА КОНКУРЕНТНОСТ И ОСТАНАТИТЕ РАМКИ НА ПОЛИТИКИТЕ	8
A1. Стратегија за иновации на Република Македонија	8
A2. Мастер план за подобрување на конкурентноста	9
A3. Индустриска политика на Република Македонија	9
A4. Национална програма за економски реформи 2015 год.	10
A5. Ревидирана национална стратегија за мали и средни претпријатија	10
A6. Програма за поттикнување инвестиции во Република Македонија	11
A7. Програма за научно-истражувачката дејност во Република Македонија	12
A8. Стратегија за промоција на извозот	12
A9. Стратегија за претприемачко учење	13
B. Односот со ЕУ, ОСТАНАТИТЕ ДОНАТОРИ И РЕГИОНАЛНИТЕ ПРОГРАМИ	13
B.1 Инструмент за претпристапна помош II (ИПА II)	13
B.2 Индикативен стратешки документ за Република Македонија	14
B.3 Документ за секторско планирање за конкурентност и иновации	15
B.4 Билатерални и мултилатерални донатори и останати извори на финансирање ..	16
C. АРАНЖМАНИ ЗА УПРАВУВАЊЕ	16
C.1 Координација на политиките	17
C.2 Дијалог помеѓу јавниот и приватниот сектор и академските институции	17
C.3 Мониторинг, евалуација и координација на политиките	18
III. АНАЛИЗА НА МОМЕНТАЛНАТА СОСТОЈБА НА КОНКУРЕНТНОСТА	19
ТЕМА 1: - ДЕЛОВНО ОКРУЖУВАЊЕ	19
ТЕМА 2: - ПРЕТПРИЕМНИШТВО И РАЗВОЈ НА МСП	24
ТЕМА 3: ИЗВОЗ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА	26
ТЕМА 4: СТРАНСКИ ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ	29
ТЕМА 5: КВАЛИФИКУВАНА И ПРЕТПРИЕМАЧКА РАБОТНА СИЛА	31
ТЕМА 6: ИНДУСТРИСКА ПОЛИТИКА	33
ТЕМА 7: ПРИСТАП ДО ФИНАНСИИ	37
IV. СВОТ АНАЛИЗА НА КОНКУРЕНТНОСТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	40
V. ВИЗИЈА И СТРАТЕГИСКИ ЦЕЛИ	42

ЦЕЛ 1: ПОЕДНОСТАВНА И ПОСТАБИЛНА ДЕЛОВНА СРЕДИНА	43
ЦЕЛ 2: ПОПРЕТПРИЕМАЧКИ И ПОПРОДУКТИВЕН МСП СЕКТОР	47
ЦЕЛ 3: ПОДИНАМИЧЕН ИЗВОЗЕН СЕКТОР	51
ЦЕЛ 4: ПОАТРАКТИВНА СРЕДИНА ЗА СТРАНСКИТЕ ИНВЕСТИТОРИ	53
ЦЕЛ 5: ПОКВАЛИФИКУВАНА И ПОПРЕТПРИЕМАЧКА РАБОТНА СИЛА	57
ЦЕЛ 6: ОБНОВА НА ИНДУСТРИСКАТА ПОЛИТИКА	59
ЦЕЛ 7: ПОГОЛЕМ ОБЕМ НА ФИНАНСИСКИ СРЕДСТВА ВО СЕКТОРОТ ЗА ПРЕТПРИЕМНИШТВО	61
АНЕКС 1 – АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА 2016-2020 – ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА КОНКУРЕНТНОСТ	65
АНЕКС 2 – ЛИСТА НА СОСТАНОЦИ	90
АНЕКС 3 - ЛИСТА НА СОСТАНОЦИ НА РАБОТНАТА ГРУПА ЗА ПОДГОТОВКА НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА МЕРКИТЕ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ	94
АНЕКС 4 - ЛИСТА НА ПРЕГЛЕДАНИ СТРАТЕГИИ И РЕЛЕВАНТНИ ДОКУМЕНТИ	95

ПРЕДГОВОР

Зајакнувањето на конкурентноста на Република Македонија е клуч за нашиот иден просперитет.

Неодамна, Република Македонија доживеа економски пораст. Во изминатите пет години, бруто домашниот производ (БДП) порасна од 3,459 € (2010 год.) на 4,125 € (2014 год.) по глава на жител. Месечниот приход се зголеми од 410 € (бруто плата) на 506 €, а стапката на невработеност се намали од 32% на 25.5 %. Во глобални рамки, земјата исто така постигна стабилен напредок. Во анализата на извештајот на Светската банка за водење бизнис „Дуинг бизнис“ (2016 год.), Македонија е рангирана како 12-та од 189 земји во светски рамки, а во Индексот на Светскиот економски форум (2015-16 год.), Македонија е рангирана како 60-та од 140 земји.

Меѓутоа, успехот од минатото не значи и континуиран просперитет во иднина. Уште многу треба да се направи за да се осигура дека земјата ќе продолжи да ги подигнува животните стандарди на нашите граѓани во наредниот период.

Постои голем потенцијал за понатамошен напредок. Нашата близина до Европската унија и кандидатскиот статус ни дава пристап до единствениот пазар од над 500 милиони луѓе со просечен приход по глава на жител од 28,500 € со 16,5% од глобалната трговија. Понатаму, Спогодбата за стабилизација и асоцијација со Европската унија и Централноевропскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА) значи дека нашата земја сè повеќе ќе ја хармонизира својата законска, но и економска основа со онаа на нашите европски соседи, со тоа пружајќи можности за развој и напредок.

Но, нашите соседи и конкуренти во регионот не мируваат. Тие активно намалуваат даноци, снижуваат трошоци за бизнис, градат инфраструктура и стимулираат поголема претприемничка активност. Ние мораме да направиме рапидни подобрувања во нашата конкурентност доколку сакаме да се натпреваруваме со нив.

Од тие причини, подобрувањето на конкурентноста на Република Македонија е основното начело на економска стратегија на Владата во градењето на една просперитетна економија, а во исто време намалувајќи ја сеуште големата стапка на невработеност.

Водечкиот принцип на Владината Стратегија за конкурентност е да се фокусира на нашиот сопствен потенцијал и сила, отколку само да вметне меѓународни модели за развој и да ги примени во наш контекст. Нашите карактеристики се единствени и бараат прилагоден пристап вграден во процесот на пристапување кон ЕУ.

Стратегијата за конкурентност и акциониот план се базираат врз постоечките стратегии и деталните анализи и консултации, вклучувајќи ги и видувањата на Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК) и многу други академски и бизнис експерти.

Оваа Стратегија за конкурентност е составен чекор од патот кон економскиот пораст и напредок, заедно со соодветните рамки за економски развој, како што е Стратегијата за иновативност. Стратегијата го поставува контекстот и стратегиските амбиции и приоритети до 2020 год.

Зајакнувањето на конкурентноста на Република Македонија е суштинскиот столб во процесот на градење на појака економија и зголемување на напредокот кон кој сите тежнееме.

I. Вовед

Конкурентноста е дефинирана како способност на една земја да произведува добра и услуги под слободни и фер услови на глобалните пазари, истовремено одржувајќи и проширувајќи ги реалните приходи на своите граѓани на долгорочен план (ОЕЦД, 2005 год.). Друга дефиниција гледа на конкурентноста како на збир од институции, политики и фактори кои го одредуваат нивото на продуктивност на една земја. Нивото на продуктивност, пак, го поставува нивото на просперитет што може да се оствари од една економија (Глобален извештај за конкурентност, 2014-2015 год.).

Иако поимот на конкурентноста лежи во срцето на развојот на бизнис стратегијата, нејзината дефиниција често пати покрива многу прашања и не се однесува само на едноставно мерење. Јасно е дека конкурентноста на една организација или земја зависи од мноштво фактори кои се поврзани меѓу себе и не можат да се разгледуваат одделно.

Бидејќи Република Македонија се стреми кон продолжување на економскиот пораст, важно е државата да развие конкурентност на приватниот сектор. Исто така, бидејќи Македонија нема да може да биде конкурентна со ниски трошоци за плати на долгорочен план, подобрувањето на конкурентноста преку поголемо претприемништво, додадена вредност и продуктивност е од пресудно значење. Ова води кон клучните теми кои спаѓаат во рамките на Стратегијата за конкурентност во македонски контекст, и тоа:

- Деловно опкружување;
- Мали и средни претпријатија (МСП);
- Индустриска политика;
- Директни странски инвестиции;
- Пристап до пазари/интернационализација;
- Претприемачки вештини;
- Пристап до финансии.

Затоа, Стратегијата за конкурентност има за цел да иницира трансформација на земјата во една конкурентна економија, способна да го подигне и искористи претприемачкиот талент, да го зголеми бројот на старт-ап компании и постепено да поттикнува раст, додадена вредност и зголемување на продуктивноста и извозот на своите претпријатија.

Владата на Република Македонија веќе ја поведе земјата кон патот на реформите, за да овозможи раст и иновации. Стратегијата за иновативност и Владината програма за истражување и развој одат во прилог на оваа Стратегија за конкурентност.

Понатаму, Стратегијата за конкурентност, е изградена врз темелите на други стратегии, како што се Националната стратегија за малите и средни претпријатија, Стратегијата за промоција на извозот, Стратегијата за претприемачки вештини, Мастер планот за подобрување на конкурентноста и стратегијата за Индустриска политика. Меѓутоа, тоа оди и подалеку од горе наведените, особено во случајот на оние кои во моментот се застарени. Акцентот не е на повторување на содржината на документите поврзани со ова, туку на создавањето на една чадор стратегија, која дава приоритет на активностите во претходно наведените седум области во период до 2020 год.

Стратегијата не содржи само преглед на постоечки документи во Р. Македонија, туку и примена на меѓународна добра практика во согласност со политиката на ЕУ, како и ангажман со многубројни јавни, приватни и академски институции и поединци, вклучувајќи го и Националниот совет за претприемништво и конкурентност.

За мерките кои резултираа се дискутираше, се потврдија и приоритизираа од страна на Работна група за конкурентност, составена од следните клучни членови:

- Кабинет на Претседателот на Владата на Р. Македонија;
- Кабинет на Заменик претседателот на Владата за економски прашања;
- Министерство за економија;
- Министерство за образование и наука;
- Министерство за труд и социјална политика;
- Министерство за финансии;
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот;
- Агенција за поддршка на претприемништвото на РМ;
- Национален совет за претприемништво и конкурентност;
- Делегација на Европската унија (набљудувач).

Понатаму, Стратегијата за конкурентност е вградена во три извори на финансирање, и тоа:

- ИПА II, со средства од 75 милиони;
- Буџетот на Владата на РМ, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на кофинансирање од ИПА II;
- Средства од останати донатори / меѓународни финансиски институции.

Како резултат на тоа, а за разлика од многу стратегии чија слабост е често пати недостатокот на посветени ресурси, Стратегијата за конкурентност ќе има здрава основа на ресурси за имплементација, како и јасна временска рамка. Една слабост поврзана со ова е често пати капацитетот на институциите од јавниот сектор да ги координираат и имплементираат деталните стратегии и акциони планови. Стратегијата за конкурентност е направена така да дава приоритет на помалку мерки и истите да ги распредели во текот на периодот на имплементација, а на тој начин да им овозможи да постоечките владини капацитети да ги имплементираат мерките на ефективен начин, како и да му обезбеди време на приватниот сектор да ги апсорбира средствата и другите форми на поддршка.

Мерките, временската рамка, буџетот и одговорностите се јасно распределени во форма на Акционен план за периодот 2016 – 2020 год., кој се наоѓа во Поглавјето VI од оваа Стратегија.

II. Контекст и управување со политиките

Поглавјето за управување го опишува односот помеѓу националната политика за конкурентност и останатите рамки на политиките, како и односот на политиката за конкурентност со меѓународните, националните и регионалните одредувачи на политиките. Ова поглавје, исто така се занимава со аранжманите за управување кои се однесуваат на имплементацијата на политиката за конкурентност, вклучувајќи и координација, консултација и мониторинг и евалуација (M&E). Треба да се нагласи дека една стратегија поврзана со ова се занимава со прашањето на иновациите, односно Стратегијата за иновации на Република Македонија 2012 – 2020 год. Стратегијата за конкурентност и Стратегијата за иновации се комплементарни.

A. Односот помеѓу Стратегијата за конкурентност и останатите рамки на политики

Полето на конкурентноста е многу широко. Како што е веќе кажано во воведот, не постои единствена дефиниција за тоа што претставува конкурентноста. Меѓутоа, во македонски контекст таа ги покрива следните области:

- Деловно опкружување;
- Мали и средни претпријатија (МСП);
- Индустриска политика;
- Директни странски инвестиции;
- Извоз/интернационализација;
- Претприемачки вештини;
- Пристап до финансии.

Постојат голем број **сеопфатни стратегии** кои се поврзуваат со овие широки теми. За нив, во општи црти се дискутира подолу.

A1. Стратегија за иновации на Република Македонија

Иновациите се клучниот двигател на економскиот раст, а развојот на политиката за иновативност се смета како еден од камен темелниците на економската стратегија на Владата. Имајќи го ова предвид, целта на Стратегијата за иновации е да ја иницира трансформацијата на земјата во една економија заснована врз знаење, која е во состојба да се натпреварува на меѓународните пазари, преку својата квалификувана работна сила и иновативните компании.

Документот јасно ја изразува визијата дека Стратегијата ќе ја придвижи конкурентноста и економскиот развој, засновани врз знаење и иновации, со тоа создавајќи вработување со висока вредност и просперитет за македонските граѓани, а со намера до 2020 год. Република Македонија да има ефективен национален систем за иновации, создаден од сите засегнати страни и отворен кон светот. Со цел да се оствари оваа визија, дефинирани се четири стратегиски цели:

- Цел 1 – зголемување на тенденцијата на бизнис секторот за иновации;
- Цел 2 – зајакнување на човечките ресурси за иновации;
- Цел 3 – создавање на регулаторна средина која ќе ги поддржува иновациите;
- Цел 4 – зголемување на тековите на знаење помеѓу учесниците во иновациите.

A2. Мастер план за подобрување на конкурентноста

Мастер планот за подобрување на конкурентноста е изработен како матрица, под насловот „Акционен план за подобрување на конкурентноста за периодот 2011 – 2015 год.“. Во 2015 год. беше изготвен втор Акционен план за периодот на следните три години. Планот, во основа, ја следи структурата на Глобалниот индекс за конкурентност, со тоа што е разложен на дванаесет посебни столба: Институции; Инфраструктура; Макроекономска стабилност; Здравство и основно образование; Високо образование и обука; Ефикасност на пазарот на добра; Ефикасност на пазарот на работна сила; Софистицираност на финансискиот пазар; Технолошка подготвеност; Големина на пазарот; Деловна софистицираност; и Иновации.

Мастер планот вкупно содржи 111 посебни фактори или прашања. Мастер планот понатаму го разгледува секој фактор/прашање под следните наслови:

- Мерки предвидени во Оперативната програма на Владата на Република Македонија за периодот 2011 – 2015 год.;
- Мерки кои не се вклучени во Оперативната програма на Владата на Република Македонија; и
- Мерки предложени за подобрување на опсегот на фактори.

Како што може да се види од дванаесетте посебни столба, Мастер планот е доста сеопфатен стратегиски документ. Тој е доста обемен (95 страни и 111 посебни фактори/прашања) и како таков тој ги покрива клучните аспекти на секторот за конкурентност.

A3. Индустриска политика на Република Македонија

Индустриската политика на Република Македонија 2009 – 2020 год., подготвена од Министерството за економија и усвоена од Владата на РМ во јуни 2009 год., претставува национален стратегиски документ за зајакнување на конкурентноста на македонската индустрија и економијата воопшто. Индустриската политика се фокусира на знаењето, иновациите и истражувањето, како двигатели на: индустрискиот развој; стимулативната деловна и инвестициона клима; и поддршката на претпријатијата за подобрување на нивните конкурентни способности со стекнување знаења, нови технологии и пазари. Индустриската политика се фокусира на пет области на делување како клучни столбови за зголемување на конкурентноста на домашната индустрија:

- Меѓународна соработка и поттикнување на СДИ;
- Применети истражувања, развој и иновации;
- Еколошки производи и услуги за одржлив развој;
- Развој на МСП и претприемништво;
- Соработка во кластери и мрежи.

Приодот и целите на Индустриската политика се во голема мера во согласност со Стратегијата за иновации на Република Македонија за 2012 – 2020 год. (види подолу). Еден од главните постулати на Индустриската политика е дека таа не е самостојна политика и затоа е потребна интеграција на сите релевантни политики кои се однесуваат на зголемувањето на конкурентноста на индустријата. Исто така е подготвен и детален Акционен план, за да се овозможи успешна имплементација и координација на Индустриската политика.

A4. Национална програма за економски реформи 2015 год.

Националната програма за економски реформи беше поднесена до Европската комисија во јануари 2015 год. Таа го покрива периодот 2015 – 2017 год. и е наследник на претходните Предпристапни економски програми (ПЕП). Таа редовно се ажурира на секои три години. Документот се состои од два дела: првиот се однесува на среднорочната макроекономска и фискална рамка, додека вториот ги претставува секторските структурни реформи, потребни за поддршка на конкурентност и раст.

Програмата е подготвена од страна на Министерството за финансии, координирана од страна на Вицепремиерот на Владата, во соработка со Министерот за финансии, како и со многу други релевантни министерства и засегнати институции. Секторските структурни реформи вклучуваат три области кои се од особена важност за Стратегијата за конкурентност:

Човечки капитал:

- Водечка мерка I: - Реформа на секундарното и терцијарно образование за истото да одговори на потребите на приватниот сектор;
- Водечка мерка II: - Зајакнување на поврзаноста меѓу бизнисот и академската заедница.

Подобро индустриска структура:

- Водечка мерка I: - Поддршка на конкурентноста и развој на МСП.

Деловно опкружување:

- Водечка мерка I: - Понатамошно намалување на регулаторниот и административниот товар врз бизнисот;
- Водечка мерка II: - Создавање подобри врски помеѓу странските инвеститори и домашните компании.

Програмата за економски реформи која го покрива периодот 2016 – 2018 год. е во финална фаза на подготовка. Делот кој се однесува на агендата за структурни реформи е малку реструктурирана според новите упатства на ЕК и се однесува на следното: 1/ управување со јавни финансии, 2/ инфраструктура, 3/ секторски развој (развој на земјоделството, индустријата и услужниот сектор), 4/ деловно опкружување, корпоративно управување и намалување на неформалната економија, 5/ апсорпција на технологии и иновации, 6/ трговска интеграција, 7/ вработување и пазари на работна сила и 8/ поттикнување на социјална инклузија, борба со сиромаштијата и промовирање на еднакви можности.

Како што е претходно наведено, покрај горенаведените сеопфатни документи, постојат и **неколку стратегии директно поврзани** со конкурентноста. Стратегијата за конкурентност има за цел да се поврзе со овие стратегии, онаму каде тие постојат и се сеуште релевантни, и да ги надополни.

A.5 Ревидирана национална стратегија за мали и средни претпријатија

Иако горенаведената стратегија (подготвена од страна на Министерството за економија на Република Македонија во март 2007 год.) е застарена, многу нејзини елементи вредат и денес. Визијата на Стратегијата за МСП е да придонесе кон зголемување на вработеноста во МСП секторот и на бруто домашниот производ (БДП). Нејзините цели се:

- Зголемен број на МСП;
- Зголемено вработување кај МСП;
- Зголемен придонес на МСП во создавање на БДП.

Фокусот на стратегијата, која го зема предвид и изменетиот Лисабонски договор, Европската повелба за мали претпријатија и Програмата на Владата (кои се сега надминати, како на пример од Актот за мали претпријатија), е насочена кон остварување на следните цели:

- Подобрувања во креирањето на политиката
- Поедноставување на правното и регулаторно окружување
- Подобрување на пристапот до финансии
- Поедноставување на оданочувањето
- Промовирање на информатичката и комуникациската технологија
- Науката, технологијата и иноваторството во функција на развојот на МСП
- Промовирање на претприемништвото во образованието и науката
- Охрабрување на интернационализацијата на МСП
- Подобрување на услугите за деловен развој
- Јакнење на дијалогот меѓу јавниот и приватниот сектор.

Министерството за економија е задолжено од страна на Владата на РМ да подготви нова Стратегија за развој на МСП во Република Македонија. Стратегијата треба да содржи и воведување на интегрирани систем за управување со перформанси и да го земе предвид Извештајот од 2015 год. за Актот за мали претпријатија. Новата Стратегија е во процес на подготовка.

А6. Програма за поттикнување инвестиции во Република Македонија

Програмата за поттикнување инвестиции во Република Македонија (2011-2014) беше подготвена во 2011 год., во соработка со Секторот за инвестиции и претпријатија при Конференцијата на Обединетите нации за трговија и развој (УНКТАД), кој го подготви Извештајот за инвестициона политика на Република Македонија (УНКТАД, 2010 г.), од каде произлегува овој документ. Целта на Програмата беше развој на политиките и спроведување на реформите што доведоа до подинамичен економски раст и развој на земјата, во согласност со стратешките цели на Програмата за работа на Владата на Република Македонија за периодот 2011 - 2015 година.

Програмата го покрива периодот од 2011 до 2014 год., но треба да се напомене дека целта беше зголемување на привлечноста на земјата за домашни и странски инвестиции, преку подобрување на општата деловна и инвестициска клима. Програмата опфаќа реформски политики и мерки во 5 основни групи:

- стабилни макроекономски и фискални политики;
- даночна и царинска политика;
- унапредување на бизнис климата и конкурентноста;
- поттикнување на инвестициите; и
- поддршка на мали и средни претпријатија.

A7. Програма за научно-истражувачката дејност во Република Македонија

Главната цел на Програмата за научно-истражувачката дејност е да се поттикне и да ѝ се помогне на истражувачката заедница во земјата во неколку области со соодветни државни буџетски средства. Целните групи на оваа Програма се државните и приватните универзитети, факултети, Македонската академија на науките и уметностите, независните истражувачки институции и индивидуалните истражувачи. Ова е програма на Владата на Република Македонија, а се спроведува од страна на Министерството за образование и наука. Програмата обезбедува државни средства за:

- Научно-истражувачки проекти (национални и меѓународни);
- Издавачка дејност;
- Стипендии за млади истражувачи;
- Организација на научни конференции во Република Македонија;
- Учество на научни истражувачи на меѓународни конференции, семинари и сл.;
- Студиски престои;
- Програми на јавни установи;
- Купување странска литература;
- Пристап до електронски бази на податоци.

Позадината на оваа Програма е тоа што вкупните трошоци за истражување и развој во Р. Македонија постојано се намалуваат и се меѓу најниските во Европа, достигнувајќи само 0,19% од БДП во 2009 год. Причината за оваа Програма е да се зголемат јавните инвестиции во областа на истражувањето и развојот и да се охрабрат истражувачите да превземат поактивна улога во стекнувањето нови знаења и развојот на иновациите. Во исто време, Програмата е резултат на обврската на Владата финансиски да ја поттикне и поддржи истражувачката дејност, во согласност со Законот за научно-истражувачка работа, усвоен во 2008 год.

A8. Стратегија за промоција на извозот

Стратегијата за промоција на извозот беше подготвена во 2010 год., а подоцна беше усвоена од Владата за потребите на Министерството за економија, иако самата имплементација е највеќе одговорност на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот. На Стратегијата може да се гледа како на една мапа за зголемување на вредноста на извозот, генериран од страна на македонските компании, од 1,12 милијарди САД\$ на 1,45 милијарди САД \$, во текот на три-годишен период од 2011 до 2013 год., како и креирање и зацврстување на институционална рамка за промовирање на извозот како фокус на агенцијата.

Стратегијата препорачува почетниот секторски фокус, а како одраз на политиките на Министерството за економија, да биде на следните четири сектори:

- Конфекција;
- Агробизнис/Преработка на храна;
- Прецизна механика (вклучувајќи автомобилски делови);
- ИКТ (информатичко комуникациски технологии).

На Стратегијата, која нема акционен план, ѝ е потребно ажурирање.

A9. Стратегија за претприемачко учење

Министерството за образование и наука ја подготви првата Стратегија за претприемачко учење во земјата, со помош на Европската тренинг фондација, во периодот 2012-4 год. Мисијата на Стратегијата е:

- Да ги подобри вештините за вработливост на младите луѓе во земјата, што ќе доведе до зголемени можности за вработување на младите;
- Да создаде можности за сите граѓани во земјата да бидат оспособени со потребните претприемачки компетенции;
- Да креира систем за доживотно претприемачко учење;
- Да ги зајакне претприемачкиот дух преку начелата за доживотно учење што се применети во сите сегменти на образовниот систем .

Главната цел на Стратегијата е да придонесе за зголемување на бројот на МСП (вклучувајќи ги младите претприемачи и жените претприемачи) со висока способност за конкурирање на поширокиот пазар на ЕУ; зголемување на бројот на нови иновативни компании; и последователно намалување на стапката на невработеност на помалку од 25%.

Главната одговорност за донесувањето и спроведувањето на Стратегијата и акцискиот план за претприемачко учење ја има Министерството за образование и наука на Република Македонија. Од организациска (оперативна) гледна точка, Стратегијата за претприемачко учење ја води Меѓуресорска група за претприемачко учење, составена од претставници на релевантните министерства и засегнати страни.

При подготвувањето на Стратегијата за конкурентност, горенаведените стратегиски документи беа земени предвид и употребени на релевантните места, иако многу од нив се застарени или во разни фази на имплементација.

В. Односот со ЕУ, останатите донатори и регионалните програми

Стратегијата за конкурентност треба да се спроведе во контекст на зајакнување на врската помеѓу Република Македонија и Европската унија (ЕУ). Поради тоа се налага потреба за усогласување на стратешките цели и мерки на политиката со клучните стратешки документи на ЕУ. Тоа ќе придонесе кон остварување на визијата и стратешките цели, користејќи ги расположливите надворешни ресурси и надлежности.

В.1 Инструмент за претпристапна помош II (ИПА II)

Инструментот за претпристапна помош II (ИПА II) е средство преку кое ЕУ ги поддржува реформите во „земјите од проширувањето“ со финансиска и техничка помош. ИПА фондовите ги надградуваат капацитетите на земјите за време на пристапниот процес, резултирајќи со прогресивен и позитивен развој во регионот.

Доделените средства за Македонија според ИПА II за 2014-2020 год. се 664,2 милиони €, а приоритетните сектори кои ќе ги добијат овие средства се:

- Демократија и управување;
- Владеење на правото и фундаментални права;
- Животна средина и климатски промени;

- Транспорт;
- Општествен развој;
- Земјоделство и рурален развој;
- Регионална и територијална соработка;
- Конкурентност и иновации.

Во рамките на горенаведеното, финансиската помош од ИПА II фондовите може да се користи за следното: подобрување на економската конкурентност; зголемување на продуктивните инвестиции; странски директни инвестиции; диверзификација на извозот; создавање услови за одржлив економски раст и приближување кон ЕУ; зајакнување на деловната рамка (правна и институционална), вклучително и преку спроведување на законот на ЕУ за единствен пазар.

Конкурентноста и иновациите спаѓаат под областа „Социо-економски и регионален развој“, за што се наменети средства од 298,8 милиони €. Од нив, за мерките/програмите за конкурентност и иновации планирани се 73 милиони €.

Мерките предложени во оваа Стратегија спаѓаат во рамките на горенаведениот делокруг.

В.2 Индикативен стратешки документ за Република Македонија

Индикативниот стратешки документ, кој беше усвоен на 19.08.2014 год., ги поставува приоритетите на финансиската помош на ЕУ за периодот 2014-2020 год., за поддршка на Р. Македонија на патот кон пристапот во ЕУ. Главниот финансиски инструмент на поддршката на ЕУ е ИПА II, а со цел да го зголеми своето влијание, помошта ќе биде концентрирана на областите каде реформи или инвестиции се најпотребни, и ќе биде направена на начин кој ќе ги земе предвид капацитетите на земјата да одговори на овие потреби. Стратешкиот документ поставува цели; идентификува клучни дејствија и учесници; ги опишува очекуваните резултати; наведува како ќе се мери и набљудува напредокот; и поставува индикативни финансиски алокации.

Финансиската помош во идентификуваните приоритетни области ќе биде доделена во согласност со/ за поддршка на:

- Стратегијата на ЕУ за проширување;
- Релевантните политики на ЕУ, особено Стратегијата на ЕУ 2020 год.;
- Применливите макро-регионални стратегии;
- Водечките иницијативи на ЕУ за зголемување на растот и работните места;
- Целите за климатската политика.

Понатаму, ќе се фокусира на две клучни стратешки приоритети:

- Демократија и владеење на правото, вклучувајќи реформи во управувањето и јавната администрација;
- Конкурентност и раст, вклучувајќи:
 - Подобрување на условите за создавање нови работни места преку зајакнување на образовниот систем и националните агенции за вработување;
 - Подобрување на деловното опкружување преку поддршка на МСП;

- Поврзување на институциите за истражување и развој со секторите за бизнис и вработување;
- Зголемување на конкурентноста и потенцијалот за раст на земјоделскиот сектор.

Очекуваните резултати кои треба да се постигнат вклучуваат:

- Подобрена правна и институционална рамка, и функционирање на бизнисите;
- Подобар пристап до финансии и советодавни услуги за бизнисите;
- Зголемен и диверзификуван потенцијал за извоз за бизнисите и пристап до нови пазари;
- Зајакнати капацитети и вештини на менаџментот и кадарот во компаниите;
- Подобрена соработка помеѓу универзитетите, индустријата и Владата;
- Подобрени истражувачки/иновативни капацитети за конкурентно деловно опкружување;
- Зголемени јавно-приватни партнерства во областа на истражувањето и иновациите;
- Подобрени врски помеѓу СДИ и домашните претпријатија.

Мерките предложени во оваа Стратегија спаѓаат во рамките на горенаведениот делокруг.

В.3 Документ за секторско планирање за конкурентност и иновации

Документот за секторско планирање има за цел да го процени степенот на подготвеност на земјата во однос на секторскиот пристап, како и планирањето и последователноста на приоритетите од ИПА II. Свкупната цел на Овој Документ е да се зајакне правната, институционалната и истражувачката средина за деловното работење, вклучувајќи ја и имплементацијата на законодавството на ЕУ (Acquis) за внатрешниот пазар. Останатите цели вклучуваат подобрување на конкурентноста и иновациите во економијата, и на национално и на локално ниво; зголемување на СДИ; зголемување на дејностите во истражувањето и развојот; зголемување на извозот и диверзификацијата; поодржлив економски раст; и реална конвергенција со ЕУ. Оваа свкупна цел се реализира преку три конкретни цели и четири приоритетни области на делување, прикажани подолу.

Конкретна цел	Приоритетна акција
Да се подобри деловното опкружување, ликвидноста и пристапот до финансии за МСП.	Креирање и имплементација на соодветна политика, стратегија и легислатива за МСП; Да се подобри ликвидноста и пристапот до финансии за МСП.
Да се подигне продуктивноста на претпријатијата и да се подобри квалитетот на производите и услугите.	Обезбедување модерна инфраструктура и услуги за деловна поддршка.
Да се поддржи интернационализацијата на домашните претпријатија и да се подобри нивниот инвестициски потенцијал.	Да се зголемат инвестициите на претпријатијата.

Мерките предложени во оваа Стратегија спаѓаат во рамките на горенаведениот делокруг.

В.4 Билатерални и мултилатерални донатори и останати извори на финансирање

Активните билатерални донатори од земјите членки на ЕУ ги вклучуваат Франција, Германија, Италија, Холандија и Обединетото Кралство. Останатите големи донатори надвор од ЕУ ги вклучуваат Швајцарија и САД. Мултилатералните донатори, активни во областите опфатени во Стратегијата за конкурентност, ги вклучуваат: Советот на Европа, Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) и Обединетите нации. Главните меѓународни финансиски институции присутни во земјата се: Европската инвестициска банка (ЕИБ), Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) и Групацјата на Светската банка.

На пример, **Швајцарската Влада** неодамна го започна новиот програмски процес за земјата и има четиригодишна програма со две главни цели:

- Да ја зголеми конкурентноста на приватниот сектор преку зголемување на можностите на бизнисите за добивање финансиски средства, како и преку подобрени основни деловни вештини;
- Преку клучните јавни и приватни лица, да се овозможи системска промена за да се решат недостатоците на пазарот, што ќе доведе до можности за приход и нови работни места во избраните сектори.

Програмата на Светската банка за Р. Македонија, како што е истакнато во нивниот Стратешки документ, обезбедува низа заеми за Владата за важни активности во областа на конкурентноста, вклучувајќи поддршка на извозот, вештините и иновациите. Во рамките на програмата за поддршка на „Иновации и вештини“ нов заем и кредитна линија за техничка помош, кои имаат за цел:

- Да ја поддржат реорганизацијата на високото образование, со цел да се развијат вештини и знаења релевантни за вработливоста на дипломираните студенти на пазарот на труд; и
- Да обезбедат советодавни услуги и капитал за работењето на Фондот за иновации.

ЕБОР, ЕИБ и останатите спроведуваат регионални програми во земјата и обезбедуваат средства за фондови за заеми и инвестиции за иновативните бизниси.

Кредитната линија за развој на претпријатијата и иновациите на Западен Балкан (The Western Balkans Enterprise Development & Innovation Facility - WB EDIF) ги таргетира МСП во Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија. Таа обезбедува финансиски инструменти за иновативни проекти, иновативни компании и брзорастечки индустрии, како и регионална кредитна линија со гарантна шема.

Мерките предложени во оваа Стратегија за конкурентност ја земаат предвид работата спроведена од страна на горенаведените организации и програми.

С. Аранжмани за управување

Аранжманите за управување треба да придонесат кон стратешки, реален и координиран пристап во имплементацијата на Стратегијата за конкурентност, бидејќи пристапува кон избраните цели истовремено, за да ја подобри конкурентноста на економијата. И покрај

комплексноста на политиката за конкурентност, потребна е јасна распределба на одговорности за одредени нивоа на политики, мерки итн. во форма на Акционен план (види Поглавје VI). Понатаму, треба да се даде важна улога на консултациите со засегнатите страни, како и на проценката на напредокот преку мониторинг и евалуација.

C.1 Координација на политиките

Институционалните механизми треба да обезбедат кохерентен пристап и ефективна координација на политиките. Во моментот, одговорностите за мерките за конкурентност се поделени помеѓу различни институции.

На стратегиско ниво на Владата на Република Македонија, **Комитетот за претприемништво и иновации** има водечка улога и ја осигурува позицијата на политиките за конкурентност и иновации во рамките на владините политики, програми и проекти, што исто така треба да се одрази и во буџетските одлуки. Потребна е формулација на доследна политика за сите седум стратегиски приоритети, како и за политиката за иновации и истражување и развој. Стратегијата, исто така, треба да ги земе предвид регионалните политики за развој, и тоа политиките и на соседните земји и оние на Европската Унија.

Кабинетот на Заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања, Министерството за економија и Министерството за образование и наука се главните институции, инволвирани во дефинирањето, имплементацијата и мониторингот на разните мерки на политиките, секој за својот домен. Имплементацијата на конкретните мерки на политиките, исто така ги вклучува и различните владини министерства и агенции, како што се Агенцијата за поддршка на претприемништвото, Фондот за иновации и технолошки развој, Инвест Македонија, Директоратот за технолошко индустриски развојни зони

За да има ефективна координација на политиките, потребно е Комитетот за претприемништво и иновации **да се состанува квартално** или поредовно, по потреба. Комитетот ќе добива **квартални / годишни извештаи за напредок и евалуација** (види C3 подолу), со што ќе го одреди напредокот и областите на делување, а исто така и ќе се ангажира во потребниот јавно-приватен дијалог (види C2 подолу).

C.2 Дијалог помеѓу јавниот и приватниот сектор и академските институции

Политиката за конкурентност (и иновации) е доста комплексна, бидејќи покрива широк спектар на теми и е раководена од повеќе различни институции (види Поглавје VI). Нејзината ефективна и ефикасна имплементација треба да вклучува дијалог помеѓу јавните и приватните сектори, како и академските и граѓанските институции. За да се обезбеди конзистентност и ефективност на политиките за конкурентност, потребен е **интеринституционален дијалог и јавно-приватни консултации**. Тоа не треба да го вклучува само дијалогот помеѓу разните владини институции, туку и инволвираноста на деловните и академските заедници. Инволвираноста на засегнатите страни треба да биде вградена во формулацијата, имплементацијата и евалуацијата на политиката, што ќе придонесе кон потребите и интересите на сите клучни актери, како и кон националниот иновациски систем во целина.

Главната алатка за јавно-приватниот дијалог во контекст на Стратегијата за конкурентност ќе биде **Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК)**, бидејќи неговиот делокруг се совпаѓа со различните теми од оваа стратегија (види www.necc.mk). НСПК беше вклучен во подготовката на оваа Стратегија, а исто така ќе биде вклучен и во процесот на мониторинг и евалуација на спроведувањето на оваа Стратегија на **шестмесечно / годишно ниво**.

С.3 Мониторинг, евалуација и координација на политиките

Мониторингот и евалуацијата на Стратегијата за конкурентност, засновата врз Акциониот план претставен во Дел VI, ќе ѝ овозможи на Владата да извлече вистински поуки од постоечките иницијативи и да ги распредели владините средства на поефикасен и поефективен начин.

Мониторингот на спроведувањето на Стратегијата за конкурентност ќе биде направен квартално или годишно, од страна на **Кабинетот на Заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања**, кој ќе биде одговорен за прибирање релевантни податоци од соодветните институции. **Квартален и годишен извештај**, кој ќе го содржи постигнатиот напредок, потешкотиите во имплементацијата и препораките за олеснување на истата, вклучувајќи и нови мерки, ќе биде подготвен и доставен до Комитетот за претприемништво и иновации на **квартална и годишна основа**. Истото ќе важи и за Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК).

На половина пат на имплементациониот период покриен со Акциониот план (средината на 2018 год.), ќе има **среднорочна надворешна евалуација** на Стратегијата за конкурентност како целина и на нејзините конкретни мерки. Евалуацијата ќе биде спроведена од страна на независна група на експерти, по нарачка на Кабинетот на Заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања. Оваа надворешна евалуација нема да биде насочена само кон напредокот и проблемите, туку ќе даде и препораки за поефективна имплементација, како и дополнителни мерки за да се осигура дека Акциониот план (од средината на 2018 – 2020 год.) ќе биде релевантен и ажуриран. Среднорочната евалуација и нејзините препораки ќе бидат претставени пред Комитетот за претприемништво и иновации, Националниот совет за претприемништво и конкурентност и ќе бидат достапни на јавноста.

На крајот на имплементациониот период (крајот на 2020 год.), ќе биде нарачана и спроведена **финална надворешна евалуација на целата Стратегија за конкурентност**. Извештајот од финалната евалуација и нејзините препораки ќе бидат претставени пред Комитетот за претприемништво и иновации, Националниот совет за претприемништво и конкурентност и ќе бидат достапни на јавноста.

III. Анализа на моменталната состојба на конкурентноста

Вовед

Со цел да се подготви оваа Стратегија, беше направен сеопфатен преглед на секторот за конкурентност преку бројни разговори и истражувања, вклучувајќи:

- Проценка на постоечките стратегии во земјата;
- Преглед на клучните стратешки документи и програми на ЕУ;
- Тековни и планирани активности на клучните билатерални и мултилатерални донатори.

Овој преглед на секторот може подоцна да се искористи за Документот за секторско планирање за конкурентност и иновации (2016 год.). Во ова поглавје се сумирани главните заклучоци од прегледот и анализата. Меѓутоа, иако разните аспекти на политиките за конкурентност се третирали од страна на јавните институции и стратегии, сепак остануваат многу предизвици за да се поттикне конкурентноста.

Од исклучителна важност за замјата е да се зголеми конкурентноста на приватниот сектор преку зголемено претприемништво, додадена вредност и продуктивност. Ова води до клучните теми кои спаѓаат во рамките на Стратегијата за конкурентност во македонски контекст, и тоа:

- Деловно опкружување;
- Мали и средни претпријатија (МСП);
- Индустриска политика;
- Директни странски инвестиции;
- Пристап до пазари/интернационализација;
- Претприемачки вештини;
- Пристап до финансии.

Секоја од овие теми е разработена подолу и ја сочинува основата на оваа Стратегија.

Тема 1: - Деловно опкружување

Моментална состојба

Извештајот за глобална конкурентност е една од главните алатки со која се одредува конкурентноста. Тој се обидува да ги истакне клучните фактори и нивните меѓусебни односи, кои пак го одредуваат економскиот раст и нивото на сегашниот и идниот напредок на земјата. На тој начин, тој се обидува да изгради едно општо сфаќање на главните јаки и слаби страни на една економија. За да дојде до заклучоци, Глобалниот индекс за конкурентност комбинира 114 индикатори кои ги доловуваат концептите важни за продуктивноста, групирани во 12 столба.

Резултатите за Македонија од најновиот Извештај за глобална конкурентност за 2015 – 2016 год. се прикажани подолу.

„Основни предуслови“							
Столбови							
Институции		Инфраструктура		Макроекономија		Здравство и основно образование	
Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс
52	4.14	78	3.77	47	5.09	76	5.61

„Зголемувачи на ефикасноста“											
Столбови											
Високо образование и обука		Ефикасност на пазарот на добра		Ефикасност на пазарот на раб. Сила		Развој на финансискиот пазар		Технолошка подготвеност		Големина на пазарот	
Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс	Ранг	Индекс
46	4.79	33	4.65	84	4.07	52	4.09	63	4.15	108	2.94

„Деловна софистицираност и иновации“			
Столбови			
Деловна софистицираност		Иновации	
Ранг	Индекс	Ранг	Индекс
72	3.87	58	3.38

Македонија е рангирана на **60 место од 140 држави**, што претставува подобрување од три места во однос на претходното рангирање на 63 место. Се смета дека е во фаза 2 „Фаза во која економиите се водени од ефикасноста“, заедно со 30 слични економии, вклучувајќи ги и: Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Црна Гора и Србија. Во регионот, само Хрватска и Романија се во повисока фаза на развој, бидејќи и двете се во транзиција од Фаза 2 во Фаза 3.

Деловната клима во Р. Македонија постојано се подобрува. Извршени се реформи во областите на регистрацијата и издавањето дозволи, процедурите за запишување имот, заштитата на инвеститорите и собирањето даноци. Во 2013 год., „Дуинг бизнис“ ја рангираше Македонија како петта држава со постигнат најголем напредок меѓу 50 водечки економии во светот; таа доживеа скок од 92 позиција во 2006 год. на 25 во 2013 год., надминувајќи ги сличните земји во регионот.

Понатамошни подобрувања на деловната клима, привлекување на приватни инвестиции и извозен потенцијал се од суштинско значење за да се постигне одржлив развој предводен од приватниот сектор и создавање на нови работни места. Како што е опишано во делот за дијагностика, Македонија веќе направи важни чекори во оваа област – земјата е признаена како една од водечките десет реформатори на глобално ниво во последниот извештај на „Дуинг бизнис“ – но сеуште остануваат многу предизвици, особено во однос на ефективна имплементација на реформите и понатамошно градење на капацитетите, кои ќе бидат преведени во поголеми инвестиции и подобри работни места за македонските граѓани.

Направени се значителни напори од страна на Владата на Република Македонија за воспоставување на поедноставно и постабилно деловно опкружување и успехот или неуспехот од овие напори може да се види од проценката на Светската банка, преку нивните извештаи за „Дуинг бизнис“ и соодветните индекси; заедно со тековните извештаи за проценка на спроведувањето на Актот за мали претпријатија (ОЕЦД, 2016 год.). Во анализата на Светската банка „Дуинг бизнис“ (2016 год.), Македонија е рангирана како 12 од 189 држави.

Светската банка дава годишен извештај со кој се испитуваат регулативите кои ја зголемуваат деловната активност и оние кои ја попречуваат. Извештајот ги претставува квантитативните индикатори за деловните регулативи, вклучувајќи и заштита на сопственичките права, кои можат да бидат споредени со 189 економии во светот. Тековниот извештај за 2015 год. ги мери регулативите кои засегаат 10 области од животниот циклус на еден бизнис, а особено се обидува да истакне колку е лесно или тешко за еден локален претприемач да отвори и води мал до среден бизнис кога ги почитува сите регулативи: „започнување бизнис“; „добивање градежни дозволи“; „воведување струја“; „запишување имот“; „земање кредит“; „заштита на малцинските инвеститори“; „плаќање данок“; „прекугранична трговија“; „спроведување договори“; и „решавање на неликвидност“.

Извештајот за „Дуинг бизнис“, за моменталната состојба во однос на деловното опкружување го наведува следното:

- Започнување бизнис: - според најновиот Извештај, за „започнување бизнис“ во земјата потребна е 1 процедура, трае 1 ден, чини 0,10% од приходот по глава на жител и потребен е минимален уплатен капитал од 0,00% од приходот по глава на жител. Не изненадува фактот дека, на оваа основа, Македонија е 2-ра на глобалното рангирање од 189 економии по леснотија за „започнување бизнис“, а само Нов Зеланд е рангиран повисоко;
- Добивање градежни дозволи: - потребни се 10 процедури, трае 74 дена, чини 5,4% од магацинската вредност на објектот, а Македонија е 10-та на глобалното рангирање од 189 економии;
- Воведување струја: - потребни се 3 процедури, трае 97 дена и чини 229% од приходот по глава на жител. Македонија во моментот е на 45-то место на глобалното рангирање;
- Регистрација на имот: - потребни се 7 процедури, трае 30 дена и чини 3,3% од вредноста на имотот. Македонија во моментот е на 50-то место на глобалното рангирање;
- Registering property: - requires 7 procedures, takes 30 days, and costs 3.3% of property value. Macedonia currently stands 50th in the global ranking;
- Земање кредит: - за ова прашање се користени разни евалуации. Македонија во моментот е на 42-ро место на глобалното рангирање;
- Заштита на малцинските инвеститори: - за ова прашање се користени разни евалуации. Македонија во моментот е на 45-то место на глобалното рангирање;
- Плаќање даноци: - потребни се 7 одделни уплати годишно, трае 119 часа годишно, а вкупната даночна стапка е 12,9% од профитот. Македонија во моментот е на 7-мо место;

- Прекугранична трговија: - време за извоз (Border Compliance) – 9 часа; трошок за извоз (Border Compliance) - \$103; време за извоз (усогласување документи) – 2 часа; трошок за извоз (усогласување документи) - \$45. Македонија во моментот е на 26-то место;
- Спроведување договори: - потребно време – 604 дена; трошок 28% од побарувањето. Македонија во моментот е на 26-то место на глобалното рангирање;
- Решавање на неликвидност: - процент на стапката на обновување – 44,6%; потребно време – 1,8 години; трошок – 10% од имотот.

Како што може да се види од горенаведеното, во некои области, како на пр. „започнување бизнис“, „плаќање даноци“; Македонија стои исклучително добро. Секако, на „плаќањето даноци“ се гледа како на многу привлечна карактеристика на инвестициската клима во Македонија. Меѓутоа, постојат области како „запишување имот“, „земање кредит“ итн., каде би можело да се направат подобрувања.

Регулаторна гилотина

Економската политика на Република Македонија во последните години е фокусирана на спроведување реформи, со цел обезбедување подобра бизнис клима, во однос на услови и стандарди за бизнис секторот, на тој начин зајакнувајќи ја конкурентноста на македонската економија. Во текот на последните неколку години, спроведен е еден сеопфатен процес на регулаторна реформа, преку воведување на Регулаторна гилотина и Проценка на влијанието на регулативата (РИА), за да се поедностават процедурите за водење бизнис и трговија. Регулаторната гилотина, која се применува од 2006 год. и се наоѓа во четвртата фаза од нејзиниот развој, има за цел елиминирање на бројни административни бариери, како и поедноставување на голем број процедури за издавање одобренија, дозволи и лиценци за бизнисите. Во јуни 2012 год., а по направени детални анализи, заедно со проценка на предлозите од МСП секторот, Владата усвои Акционен план за спроведување на четвртата фаза од Гилотината, наречен „Предност за малите“. Во рамки на активностите на проектот „Регулаторна гилотина прва, втора, трета и четврта фаза“ се изменети или дополнети вкупно 626 прописи (93 закони и 533 подзаконски акти). Овие реформи доведоа до големи подобрувања во регулаторната рамка и значително ги олеснија трошоците и бариерите за водење бизнис во Република Македонија.

Владините политики и мерки остануваат фокусирани на: i) подобрување на бизнис климата; ii) продолжување на регулаторните реформи за поедноставување на процедурите за бизнис; iii) отстранување бариери; iv) подобрување на јавно-приватниот дијалог помеѓу Владата и бизнис заедницата; и v) намалување на бирократските трошоци, заедно со други иницијативи, чија цел е создавање на еднакви услови и за економски развој и за развој на приватниот сектор. Како резултат на овие мерки, неодамнешниот извештај на Светската банка ја рангираше Република Македонија, по четврти пат, меѓу десет водечки економии во светот, при што кај деловното и регулаторното опкружување имаше најмногу подобрувања.

Проценка на влијанието на регулативата (РИА)

Проценка на влијанието на регулативата (РИА – Regulatory Impact Assessment) е задолжителна за сите регулативи/закони пред нивното донесување со исклучок на законите чие усвојување се предлага по итна постапка; законите за ратификација на меѓународни договори; законите со кои се врши терминологско усогласување со други закони; Буџетот на РМ; законот за извршување на Буџетот на РМ; законите за задолжување на Буџетот на РМ; законите за задолжување и законите за гаранција. Конкретната регулатива која ја предводи РИА вклучува пишани упатства за нејзина имплементација, како и формална листа за конкретни аспекти за МСП. Кога ќе се направи проценка на влијанието на една нова регулатива/закон, се подготвува нацрт Извештај за проценка на влијанието на регулативата, кој се објавува на Единствениот национален електронски регистар на прописи-ЕНЕР за консултација со засегнатите страни. Извештајот дава преглед на гледиштата и коментарите на МСП секторот, со објаснување зошто биле прифатени или одбиени за време на процесот на РИА. Откако регулативата/законот ќе се усвои од страна на Владата, се објавува финален Извештај за ПВР. Владата воведува оценка на спроведувањето на регулативата, како мониторинг алатка за поедноставување, која е во надлежност на Министерството за информатичко општество и администрација.

Едно од главните прашања, на кои ниту Гилотината ниту РИА не се осврнува е неможноста за придржување на само една годишна програма или легислатива. Доволно е тешко за МСП да ги пратат, разберат или спроведат новите/измените на законите или регулативите кога тие се најавени, но кога тие ќе дојдат „од нигде никаде“, тоа наметнува еден потполно неправеден и неповолен товар, дури и за софистицираните МСП. Овој проблем настанува кога различните министерства, со образложение за „итна регулатива“, воведуваат нови или измени во законите, кои претходно не биле дел од Годишната програма на Владата. МСП секторот исклучително тешко се справува со ова, но нивните поплаки за сега никој не ги слуша. На овој проблем треба итно да му се посвети внимание. Затоа, потребна е поддршка за да се обезбеди дека Владата ќе подготви и ќе се придржува до Годишна програма за законодавство, а можностите на разните министерства да го избегнат нормалниот законодавен процес, преку итна легислатива, треба да бидат сведени на минимум.

Приоритети за измена (земени од постоечките програми и стратегии)

- Поедноставување на законската и регулаторната средина;
- Поедноставување на оданочувањето;
- Подобрување на деловното опкружување за поддршка на МСП секторот;
- Намалување на регулаторниот и административниот товар на бизнисите;
- Креирање и спроведување на соодветна политика, стратегија и легислатива за МСП секторот;
- Зајакнување на јавно-приватниот дијалог.

Тема 2: - Претприемништво и развој на МСП

Моментална состојба

МСП секторот е главен за економијата на РМ, бидејќи сочинува околу 99% од бизнисите и вработува 76% од вработените. МСП генерираат скоро 67% од додадената вредност, но нивната продуктивност е 80% под просекот на ЕУ. Во периодот од 2008 до 2013 год., вработеноста во МСП порасна за 14%, додека додадената вредност кај МСП порасна за 9%. Бидејќи БДП во земјата се очекува да порасне за околу 7% помеѓу 2014 и 2016 год., може да се очекува понатамошен раст на вработеноста и додадената вредност кај МСП.

Од тие причини, МСП секторот со право е признаен како движечка сила на севкупната економска активност, а поради неговата големина и флексибилност, тој претставува најдинамичен, но и најранлив сегмент на економската структура на земјата. Меѓутоа, според прелиминарните заклучоци од најновиот Извештај за проценка на Актот за мали претпријатија (2015 год.), може да се забележи лимитиран напредок на институционалната рамка за МСП. Државата, меѓутоа, ја зајакна институционалната, регулаторната и оперативната средина за МСП, на пр. Беа превземени мерки за олеснување на процесот на регистрација и е-владини услуги. Два главни веб портали обезбедуваат преглед на сите е-услуги – веб страницата на МИОА пружа информации за е-услугите кои се нудат, а веб страницата на централната власт дава информации за политиката на е-влада. Меѓутоа, потребните информации за различните типови потребни лиценци и дозволи сеуште не можат да се најдат на ниедна веб страница. Од друга страна пак, МСП ова не го сметаат за голема препрека во „водењето бизнис“.

Пристапот до финансии се смета за најголема препрека за „водењето бизнис“. Уделот на МСП во вкупните заеми од страна на приватниот сектор се проценува на 35%, иако тие претставуваат 99% од сите бизниси. Малите претпријатија особено се борат со пристапот до заеми, а тоа се рефлектира во високиот број претпријатија кои ги решаваат своите финансиски потреби со внатрешни средства и задржана добивка (околу 80%). Проблемот делумно лежи во релативно високите барања за обезбедување (околу 150%), комбинирано со преголемото потпирање на банките на недвижен имот, заедно со проценка на кредитната историја, како дел од нивната одлука за доделување заем. Владата пружа поддршка за заеми на МСП со разни програми обезбедени од страна на Македонската банка за поддршка на развојот. До која мера проблемот на „пристап до финансии“ претставувало ограничување за отворање нови бизниси и го ограничил растот на постоечките бизниси треба допрва да се истражи.

Услугите за поддршка на бизнисите се уште една област на која треба да ѝ се посвети внимание, бидејќи на многу мали и микро претпријатија им недостасуваат важни вештини во однос на планирање во бизнисот и финансиски менаџмент. Овој недостаток на вештини го намалува нивниот потенцијал за раст и ја ограничува нивната можност за пристап до финансии преку нормалните банкарски канали. Многу национални и меѓународни извори нудат обука за помош на старт-ап бизнисите и претпријатијата во развој, а се препорачува да се истражи интернет обука како можна иновативна опција. Услуги за законска помош се исто така достапни преку Информативниот центар на Државниот завод за индустриска сопственост. Меѓутоа, направен е мал напредок во пружањето информации релевантни за МСП. Иако услуги за поддршка на приватните бизниси се обезбедуваат преку интернет,

ова во моментот не е достапно на единствен портал за МСП. Опсерваторијата за МСП е природното складиште за вакви информации, но таа не е во функција. Мониторингот и евалуацијата на услугите за поддршка на бизнисите се сеуште во рана фаза на својот развој, и треба да се направат понатамошни напори за да се зголеми ефективностa на механизмите за евалуација и повратни информации.

Претходната Национална стратегија за развој на МСП 2011-2013 е растарена, а иако е веќе почнато да се работи на нова стратегија за овој сектор, таа сеуште не е готова и координацијата на политиката без стратегија останува слаба. Затоа, усвојување на Стратегија за МСП, заснована врз најновиот Извештај за Актот на мали претпријатија (2015 год.) како главен стратешки документ за континуирани реформи и поддршка на МСП е приоритет. Стратегијата ќе ги идентификува конкретните чекори за решавање на преостанатите предизвици во институционалната и оперативната средина, вклучувајќи и подобрување на услугите за поддршка на МСП, зајакнати консултациски механизми со приватниот сектор и проширување на широчината и длабочината на собирање статистички податоци помеѓу МСП. МСП секторот треба да биде активно вклучен во подготовката на стратегијата.

Генерално, буџетските средства за Министерството за економија, АППРМ и обезбедувањето услуги треба да бидат зголемени за проектот да може да се спроведе во целост. На пример, Агенцијата за поддршка на претприемништвото (АППРМ), која треба да биде главната организација за развој на овој сектор, во моментот вработува 11 лица и има ограничен оперативен буџет. Агенцијата основни услуги за поддршка на МСП во рамките на Програмата за поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновациите на МСП за 2015 год. Услугите вклучуваат програми за „инвестициска подготвеност“, консултации, обука и менторство, но се ограничени поради недоволните средства.

Како последица на тоа, сопствениците/управителите на МСП и нивните претставници во коморите остануваат на мислењето дека нивниот сектор е до некаде запоставен во последните неколку години и дека треба да се додели поголем дел за развој на претпријатијата, од и онака малите средства наменети за економски развој. Покрај тоа, свеста за спроведувањето на политиката за МСП, во самата МСП заедница, е скромна, па затоа треба да се зајакнат консултациските механизми со приватниот сектор.

Приоритети за измена (земени од посоечките програми и стратегии)

- Поддршка на конкурентноста и развој на МСП;
- Подобрување на врските во синџирот на снабдување помеѓу странските инвеститори и локалните претпријатија;
- Обезбедување модерна инфраструктура и услуги за поддршка на МСП;
- Подобрување на услугите за развој на МСП;
- Подобрување на науката, технологијата и иновациите, како функции за развој на МСП;
- Поттикнување на ИКТ.

Тема 3: Извоз и интернационализација

Моментална состојба

Двете главни институции одговорни за извозот се Министерството за економија и Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот, преку Секторот за поддршка и промоција на извозните активности, иако средствата за целосно спроведување на нивните програми во моментот се ограничени. Овие средства се надополнети со финансиска и логистичка поддршка од останати странски донатори (УСАИД, СИППО и др.). Дополнителна поддршка за извоз се пружа од страна на меѓународната мрежа на Економски промотори, чии активности се фокусирани на СДИ, но исто така вклучуваат и:

- Организирање средби помеѓу претпријатијата (B2B) и останати промотивни активности;
- Идентификување пазарни можности;
- Идентификување потенцијални партнери;
- Креирање специјализирани контакт листи и организирање деловни посети.

Активностите на вработените во горенаведениот сектор на Агенцијата вклучуваат организирање деловни форуми, посета на меѓународни саеми и договарање посети на странски делегации. Активностите на Агенцијата се спроведуваат во согласност со Стратегијата за промоција на извозот, која првично беше подготвена во 2010 год., потоа ревидирана и конечно усвоена во ноември 2011 год. Стратегијата дефинира четири таргет сектори, кои имаат за цел да придонесат кон зголемување на извозот:

- ИКТ (информатички и комуникациски технологии);
- Агробизнис/ Прехранбена индустрија;
- Текстилна индустрија (облека);
- Индустрија на метали и прецизна механика (вклучувајќи автомобилски делови).

Агенцијата обезбедува поддршка на извозот на домашните компании преку:

- Организирање состаноци помеѓу странските инвеститори и домашните компании;
- Обезбедување на информации за пазарот на локалните компании преку мрежата на Економски промотори;
- Размена на информации и генерирање контакти за локалните претпријатија;
- Регистрација на порталот за поврзување компании;
- Олеснување на учеството на локалните компании на меѓународни деловни настани (саеми, трговски средби итн.);
- Претставување на локалните компании на веб-порталот на Инвест Македонија;
- Обезбедување информации за извозот преку електронскиот билтен, подготвен од страна на Секторот за промоција на извозот.

Главните приоритети на Агенцијата се:

- Подигање на свеста кај домашните компании во врска со придобивките од извозот;
- Зголемување на бројот на домашни компании кои ја користат поддршката која ја обезбедува Агенцијата за учество на саеми, B2B средби итн.;
- Зголемување на вредноста на извозот која ја генерираат македонските компании.

Како една мала, отворена економија, Македонија ќе мора да се потпре на извозот и зголемената конкурентност за да одржи долгорочен раст. Потпомогната со една активна стратегија за промоција на Странски директни инвестиции (СДИ – види подолу), Македонија постепено се поместува кон извозно-ориентиран модел на раст. Како резултат на тоа, во последните неколку години Македонија обезбеди разновидност на извозот и во однос на производите и во дестинациите, и го зголеми технолошкиот интензитет на својата извозна кошница благодарение на активностите на СДИ. Растот на извозот достигна 3,3% во 2013 год., а се очекува да достигне 15,6% во 2014 год., најмногу поради порастот на извозот поврзан со СДИ.

Од друг страна пак, малите и средни претпријатија во Република Македонија се соочуваат со предизвиците на интеграција во меѓународните пазари поради недостатокот на менаџерски, финансиски и технички капацитети, што ја ограничува нивната конкурентност. Иако мултинационалните фирми направија влијание во вработувањето и растот на новите индустрии со подобри долгорочни изгледи, нивните ограничени повратни врски со домашните компании спречуваат пошироко влијание врз економијата. Македонија ќе мора повеќе да го поттикне и надгради извозот за да ја зголеми конкурентноста, преку: инвестирање во инфраструктурата, промовирање на појака инвестициска клима, олеснување на растот на бизнисите и трговските врски и поддршка на деловната софистицираност, вештините и иновациите. Ова ќе ѝ помогне на земјата да привлече дополнителни инвестиции за одржлив раст, предводен од приватниот сектор. Континуирани напори за подобрување на конкурентноста се од особена важност за Република Македонија, со оглед на девизниот курс кој е врзан со еврото.

Во моментот, најголемиот дел од извозот сеуште се прави од страна на големите СДИ компании, додека домашните компании имаат помала улога. Главните трговски партнери и дестинации на македонскиот извоз во 2014 год. биле: Германија, Бугарија, Италија, Србија, Грција, Белгија и Хрватска. Германија број еден извозна дестинација, со преку 2 милијарди УСД или 41,4% од вкупниот извоз. Извозот достигна вкупно 4,9 милијарди УСД, главни извозни стоки беа храната, пијалоците, тутунот, текстилот, разни индустриски производи, феро-никелот, железото, челикот (валани производи) и автомобилски делови.

Извозот на македонски услуги достигна сума од 1,701 милијарди УСД, што претставува значителен пораст во споредба со сумата во 2013 год. (1,163 милијарди УСД). Најизвезувани беа комецијалните услуги, следени од производството на физички инпути во сопственост на други лица, транспортот, патувањата, останатите деловни услуги, телекомуникациите, компјутерските/ИТ услуги, градежништвото, личните/културните и рекреативните услуги. Извозот е сеуште премногу концентриран на стоки (метали и минерали), каде има многу малку додадена вредност во однос на квалитетот и иновациите.

Владата спроведе неколку мерки кои ги олеснуваат трговијата и трговските текови, со цел да ѝ се помогне на економијата, вклучувајќи и воспоставување на електронски едношалтерски систем за дозволи за увоз и извоз, со што им се овозможува на претпријатијата да поднесат барања за дозволи преку интернет до соодветните државни институции кои истите ги издаваат. Покрај тоа, намалени се или елиминирани царинските давачки за преку 700 тарифни линии, како на пример за увозот на машини и опрема за

метало-преработувачкиот сектор, текстилот и земјоделството. Се очекува дека подобрените перформанси на земјите од Евро-зоната во последните месеци од 2014 год. помогнале во зголемувањето на извозните активности.

Спогодбите за стабилизација и асоцијација се спроведени во неколку земји на Балканот, и тие правни рамки кои ги регулираат односите помеѓу инволвираните земји и Европската унија. Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) со Република Македонија влезе на сила на 1 април 2004 год., иако деловите кои ја регулираат трговијата и прашањата поврзани со неа, влегоа на сила на 1 јуни 2001 год. со посебната „Времена спогодба за трговија и трговски прашања меѓу Република Македонија и Европската заедница“.

Со потпишувањето на ССА се отворија неколку нови пазари за локалните претпријатија, но бидејќи Спогодбата е на сила долги години, нејзиното влијание повеќе не е толку силно како порано. Покрај тоа, евентуалните потенцијални закани кои беа предвидени со олабавувањето на увозните ограничувања, до сега исто така си го најдоа местото во системот, и нивното влијание повеќе не би требало да е силно.

Централноевропскиот договор за слободна трговија (ЦЕФТА) е трговски договор помеѓу државите кои не се во ЕУ, а чии членки најчесто се од Југо-источна Европа. ЦЕФТА беше првично формирана од претставници на Полска, Унгарија и поранешната Чехословачка, но потоа беше проширена да ги вклучи Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Чешка, Македонија, Молдавија, Црна Гора, Романија, Србија, Словачка, Словенија и УНМИК во име на спорниот регион Косово. Кога некоја од земјите членки ќе се приклучи кон ЕУ, нејзиното ЦЕФТА членство престанува, па затоа поголемиот број на првични членки се заминати. Република Македонија се приклучи во 2006 год. и сеуште е членка. Исто како и со потпишувањето на ССА, членството во ЦЕФТА отвори неколку нови пазари за локалните претпријатија.

Генерално зборувано, најголемиот број домашни фирми во Македонија се мали (со помалку од 10 вработени) и затоа имаат големи потешкотии да бидат конкурентни на извозните пазари, поради нивната неефикасност и високите трошоци за царина, логистика и трговска инфраструктура.

Приоритети за измена (земени од постоечките програми и стратегии)

- Зајакнување на институциите надлежни за извоз;
- Зголемување на конкурентноста и потенцијалот за раст на земјоделскиот сектор;
- Охрабрување на интернационализација помеѓу МСП;
- Развој на модел за раст предводен од извозот;
- Диверзификација на извозната основа, во однос и на производи и на пазари;
- Зголемување на технолошкиот интензитет на извозната кошница;
- Зголемување на достапноста на извозни услуги преку интернет.

Тема 4: Странски директни инвестиции

Моментална состојба

Клучниот дел на Владината стратегија за конкурентност во изминатите години, беше да привлече странски директни инвестиции (СДИ), преку пакет на проактивна промоција на клучните целни пазари, финансиски стимули и воспоставувањето на Технолошки индустриски развојни зони (ТИРЗ) во околината на Скопје (2), Штип и Тетово, како и планирана мрежа на дополнителни 11 ТИРЗ.

Странските директни инвестиции (СДИ) беа запоставени пред 1998 год. (пр. Регистрирани се помалку од 10 милиони ЕУР во 1995 год.), меѓутоа, оттогаш наваму СДИ се во постојан пораст. Тие достигнаа врв од околу 400 милиони ЕУР во 2001 год., што во голема мера се припишува на превземањата од страна на странски инвеститори, или поголеми компании и банки, за време на процесот на приватизација.

Голем пад на СДИ имаше како резултат на политичката криза во 2001 год., а по тоа странските инвестиции регистрираа помалку од 100 милиони ЕУР и во 2002 и во 2003 год. Меѓутоа, како резултат на разни напори за постигнување економска и политичка стабилност, СДИ се во нагорен тренд од 2004 год. наваму. Во годините од 2006 – 2008 имаше еден значително голем бран на инвестиции, главно од приватизацијата на енергетскиот сектор и од одредени гринфилд инвестиции во слободните економски зони во Република Македонија. Светската економска криза резултираше со значително намалување на инвестицискиот тек во 2009 год., додека за време на 2010 год. имаше знаци на обновување на интересот на инвеститорите, иако реалното ниво на СДИ беше малку повисоко во споредба со претходната година. Во 2011 год., нивото на СДИ значително порасна на 337 милиони ЕУР, во споредба со СДИ во претходната 2010 год. од 160 милиони ЕУР.

Владата инвестираше голема сума средства во Технолошко индустриските развојни зони (ТИРЗ), кои се поврзани со пошироките амбиции на политиката за СДИ. Инвеститорите во Зоните можат да имаат корист од даночните погодности во период до 10 години, и за данокот на добивка и за персоналниот данок на доход за вработените. Покрај тоа, постојат ослободувања за ДДВ и царина, заедно со други стимулации. Според Законот за Технолошко индустриските развојни зони, Зоните се користат за олеснување на економските активности и посебните услови за нивно вршење, вклучувајќи и даночни и други погодности за корисниците на зоните. Целта на ТИРЗ е да го поддржи развојот на високо пропусливните и современи технологии, со примена на највисоки еколошки стандарди. Работите поврзани со основањето, развојот и следењето на зоните ги врши Дирекцијата за технолошко индустриски развојни зони. Во случај кога ТИРЗ е основана како резултат на јавно-приватно партнерство (ЈПП), тогаш надлежна институција за нејзино основање е Министерството за економија. Покрај постоечките четири ТИРЗ, планирани се уште единаесет зони, во следните градови: Скопје 3, Прилеп, Гевгелија, Кичево, Струмица, Ранковце, Струга, Радовиш, Делчево, Винаца и Берово, како и една со ЈПП во Тетово.

Даночните ослободувања и олеснувања достапни во ТИРЗ вклучуваат:

- Ослободување од данок на добивка во период од 10 години, од денот на започнувањето на активностите во ТИРЗ. Со цел да го искористи даночното

- ослободување, инвеститорот треба да започне со работа во рок од две години по добивање на решението за започнување со работа во ТИРЗ;
- Ослободување од персонален данок на доход по основ на плати на вработени лица за период од 10 години, од започнувањето на вршење на дејност во зоната;
 - Ослободување од ДДВ за прометот на добра и услуги во ТИРЗ, освен прометот наменет за крајна потрошувачка според Законот за ДДВ;
 - Ослободување од ДДВ за увозот на добра во ТИРЗ, кои се наменети за извоз, под услов добрата да не се наменети за крајна потрошувачка, според одредбите од Законот за ДДВ; .
 - Ослободување од даноци и други давачки поврзани со користењето на градежно земјиште, приклучоци за вода, канализација, греење, гас и електроенергетската мрежа.

Корисниците на ТИРЗ, исто така имаат право на даночни ослободувања и олеснувања, во согласност со националната царинска легислатива. Овие погодности, заедно со инфраструктурата во самата зона, се многу привлечни за потенцијалните гринфилд странски инвеститори, што резултираше со зголемен прилив од СДИ, особено во средно и високо техничките индустрии. Овие инвестиции скокнаа на 78 милиони ЕУР во 2013 год., изнесувајќи нето извоз од 87 милиони ЕУР во 2013 год., а се очекува да достигнат до 190 милиони ЕУР во 2014 год., со вкупен извоз од 1,2 милијарди ЕУР. Новите СДИ, лоцирани во и надвор од ТИРЗ, вработуваа околу 5,000 работници во 2013 год., а оваа бројка се очекува да порасне на околу 9,000 до крајот на 2014 год.

Компаниите примија пакети со државна помош, кои содржат даночни погодности и обука за стекнување вештини за вработените. Неодамнешната студија на „Фајненшал тајмс“ на тема „Европските градови и региони за идната 2014/15 год.“, ставија неколку региони од Македонија меѓу првите десет, и тоа во девет од десет категории, како што се ефикасност за цената што се плаќа, деловна соработка и стратегија за СДИ, кои беа сметани како особено поволни.

Меѓутоа, ситуацијата во земјата не е целосно позитивна, и постојат бројни фактори кои треба да се земат предвид. Според Глобалниот извештај за конкурентност (2013-14 год.), најпроблематичните фактори за водење бизнис во Македонија се: пристап до финансии; несоодветна инфраструктура; несоодветно едуцирана работна сила; неефикасна државна бирократија; недоволен капацитет за иновации; нестабилност на политиките; и рестриктивна регулатива за работната сила.

Овие инвестиции придонесоа за забрзување на економскиот раст на земјата преку создавање нови работни места, зголемување на продуктивноста и конкурентноста, индустриска специјализација, трансфер на софистицирана технологија, побрз пристап до глобалниот пазар, трансфер на менаџерски вештини, воведување иновации, како и повисока интеграција на земјата во меѓународната трговија.

Како што може да се види, земјата вложува доста напори и средства во увозот на инвестиции. Како резултат на тоа, сегашната институционална структура на СДИ е доста широка. Голем број индивидуални лица, институции и министерства се директно инволвирани.

- Кабинет на Претседателот на Владата: во составот на Кабинетот на Претседателот на Владата постои одделение за СДИ, кое се фокусира на привлекувањето СДИ (средни претпријатија) и се обидува да делува глобално, покривајќи ги сите континенти. Одделението нема свој директен буџет, но е финансирано од буџетот на Претседателот на Владата. Одделението има тесна соработка со тимот на економските промотори;
- Министри без ресор: има пет министри без ресор и сите имаат активности во областа на СДИ (големи претпријатија), како и неколку други истакнати личности кои претставуваат други државни тела.
- Министерството за економија е задолжено за подготовката на Програмата за поттикнување инвестиции. Претходната Програма беше за периодот 2011 – 2014 год. и главните цели беа да се зголеми привлечноста на земјата и за домашни и за странски инвестиции (повеќе детали на стр. 10).
- Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (АСИПИРМ), исто така позната и како Инвест Македонија: Агенцијата, како што кажува и нејзиното име, е примарната владина институција задолжена за привлекување нови странски инвестиции во земјата, и е директниот работодавач на економските промотори, кои се со седиште во разни таргет држави во светот. Таа, исто така, се бави и со последователна грижа и некои аспекти на државна помош.
- Економски промотори: постои мрежа на економски промотори, чија улога е да се промовираат поттици за инвестиции, можности и потенцијалот на Република Македонија.
- Дирекција за технолошко индустриски развојни зони (ДТИРЗ): Дирекцијата управува со административните работи на сите зони во Македонија, вклучувајќи и некои елементи на СДИ и странска помош.

Приоритети за измена (земени од постоечките програми и стратегии)

- Мобилизирање на девизните дознаки на дијаспората за инвестиции;
- Елиминирање на потенцијалните блокади за странски инвестиции;
- Зголемување на бројот на инвестиции;
- Зголемување на бројот на нови работни места од страна на странски инвеститори;
- Подобрвање на инвестициската клима;
- Воспоставување едношалтерски систем за домашни и странски инвеститори;
- Зголемување на повратните врски помеѓу странските и домашните компании;
- Зголемување на трансферот на софистицирана технологија од СДИ компаниите;
- Зголемување на воведувањето иновации од СДИ компаниите; и
- Зголемување на менаџерските вештини од СДИ компаниите.

Тема 5: Квалификувана и претприемачка работна сила

Моментална состојба

Образованието и квалификуваноста беа идентификувани како најголеми препреки за вработливоста и конкурентноста во земјата. Иако пристапот до образование е подобрен, сепак постои една проблематична неповрзаност помеѓу резултатите од образовниот

систем и потребите на приватниот сектор, бидејќи компаниите се жалат на квалитетот и достапноста на вештините и покрај високата невработеност. Недостатокот на јасен систем за акредитација значи дека работодавачите не знаат кои вештини еден дипломиран студент треба да ги поседува, што го прави процесот на вработување потешок. Матурантите од стручните средни училишта чест пати немале практичен допир со работата за која биле обучувани. Обезбедувањето работници со вештини кои се бараат на пазарот на работна сила е клучно за инклузивен раст, бидејќи вештините се главното средство со кое работниците би ја подобриле нивната продуктивност, би заработувале поголема плата и би го издигнале своето семејство од сиромаштија во средна класа. Листата на вештини е голема и ги вклучува сите нивоа на образование. Како и да е, Владата е свесна за потребата од фокусирање на прилагодување на пост-основниот образовен систем кон потребите на пазарот на работна сила. Реформи во високото образование се веќе започнати, и тие се насочени кон усогласување со стандардите на ЕУ и обликување на вештините на дипломците да бидат повеќе пазарно релевантни. Законската рамка за обезбедувањето квалитет во високото образование беше изменета за да се усогласи со стандардите на ЕУ, и беше дефиниран модел на финансирање на високото образование.

Иако пристапот до образование е подобрен, сепак остануваат предизвици во обезбедувањето интегративни вештини за „нови економии“, како и во подобро поврзување на производите од образовниот систем со потребите на приватниот сектор, бидејќи компаниите се жалат на квалитетот и достапноста на вештините и покрај високата невработеност. Системот на средното стручно образование и обука (СОО) и високото образование ставаат акцент на традиционалните когнитивни вештини, а во случајот на средното СОО, фокусот е на тесно дефинираните професионални профили, со ниска вертикална и хоризонтална флексибилност. Сепак, побарувачката за вештини се поместува од рутината, когнитивните активности кон вештините на „новата економија“, кои вклучуваат нерутински когнитивни (критичко размислување и решавање на проблеми) и некогнитивни вештини (меѓучовечки вештини, тимска работа, работна етика, јак карактер). Испитувањата, исто така покажаа дека претпријатијата подеднакво ги ценат и когнитивните и некогнитивните вештини, и дека последните особено недостасуваат.

За подобрување на перформансот на пазарот на работна сила и конкурентноста во земјата ќе биде потребна подобро квалификувана и подобро образувана работна сила, како и зголемена технолошка апсорпција, дифузија на знаење и иновации. Во исто време, регулаторната, институционалната и финансиската средина треба да се зајакнат, за да се промовираат иновациите на ниво на претпријатија, како и да се подобри комерцијалното значење на академското научно и технолошко богатство. Во својата Програма за работа за периодот 2011 – 2015 год., Владата се обврза да инвестира во квалитетно образование, иновации и информатичка технологија, кои беа идентификувани како најважните стратешки приоритетни области, како што е наведено во Стратегијата за југоисточна Европа 2020 год.

Приоритети за измена (земени од постоечките програми и стратегии)

- Реформа на средниот и терцијарниот образовен систем, за да се прилагоди на потребите на приватниот сектор;
- Зајакнување на врските помеѓу претпријатијата и академскиот сектор;

- Подобрување на условите за создавање нови работни места преку зајакнување на образовниот систем и националните агенции за вработување;
- Поврзување на институциите за истражување и развој со претпријатијата и секторите за вработување;
- Промовирање на претприемништвото во образованието и обуката;
- Подобрување на вештините за вработливост на младите луѓе, што ќе доведе до зголемени можности за нивно вработување;
- Создавање можности за сите во земјата да бидат опремени со потребните претприемачки вештини;
- Создавање на систем за доживотно претприемничко учење;
- Зајакнување на претприемачкиот дух преку принципи на доживотно учење, имплементирани во сите сегменти на образовниот систем.

Тема 6: Индустриска политика

Моментална состојба

Дефиницијата за тоа што претставува индустриската политика може да биде доста широка, а сегашната политика вклучува пет области на делување, како столбови за зголемување на конкурентноста: иновации, истражување и развој, интернационализација, поддршка на МСП, еко производи, услуги, инфраструктура и политики на вештини, како и таргетирани интервенции за поттикнување на одреден сектор, активност или кластер. Основната цел на документот „Индустриска политика на Република Македонија 2009 – 2020“ е зголемување на конкурентноста на домашната индустрија, базирана на знаење, иновации и истражувања кои водат кон раст и развој, создавање стимулативна деловна и инвестициона клима и поддршка на претпријатијата за подобрување на нивните конкурентни способности со стекнување знаења, нови технологии и пазари. Политиката е хоризонтална по природа и не се фокусира на поддршка на селектирани индустрии. Таа обезбедува поддршка за проактивните македонски компании да ги развијат и зголемат конкурентните способности и да се преориентираат кон производи и услуги со повисока додадена вредност, кои ќе овозможат одржливо долгорочно функционирање на меѓународните пазари. Тука не се работи само за производство, бидејќи ги вклучува и активностите со висока додадена вредност во земјоделството и услужните активности. Во контекст на една економија во развој, како што е Македонија, индустриската политика вклучува таргетирани владини мерки, насочени кон: поддршка на производната трансформација која ја зголемува продуктивноста, подобрување на домашните можности и создавање подобри работни места.

На индустриската политика треба да се гледа во контекст на моменталната ситуација во земјата, каде растот се очекува да достигне 3,2% во 2015 год., поддржан од постојаните јавни инвестиции и извозот поврзан со СДИ. Постојаната експанзија на економските активности се отсликува на пазарот на работна сила со намалување на стапката на невработеност на 27,3% во првиот квартал од 2015 год. од 28,4% во 2014 год. и 25,5% во третиот квартал од 2015 год. Меѓутоа, споредбено со 2014 год., растот е поскумен во првата половина од 2015 год., како последица на застојот во индустријата и услугите, а приватната потрошувачка и инвестициите се исто така послаби. Трговскиот дефицит

значително се намали во првата половина од 2015 год., бидејќи извозот беше поголем од увозот, но нето приливот од СДИ малку опадна во истиот период.

Секторот за индустриска политика при Министерството за економија има конкретна надлежност за создавање и спроведување на Индустриската политика на Република Македонија; меѓутоа, за овој тип на политика потребно е високо ниво на координација и последователност на активностите во неколку области, како на пример вештините, финансиите и инфраструктурата.

Поради нивната комплексност, како и широкиот спектар на активности, индустриските политики не се лесни за спроведување, а ризикот од неуспех е доста висок. Со цел да се ублажи ризикот, Секторот воспостави меѓуминистерска работна група, што резултираше со развој на документот „Индустриска политика на Република Македонија 2009 – 2020 год.“. Политиката се фокусира на забрзување на развојот на македонската индустрија преку неколку конкретни области на делување.

Клучен предуслов потребен за имплементација на успешна индустриска политика е соработката помеѓу министерствата, јавниот, приватниот сектор и науката, со цел добивање информации за: креирање мерки на индустриската политика, дистрибуирање на надлежностите и оценување на резултатите. За целите на спроведувањето на Индустриската политика, Владата создаде имплементациска структура на две нивоа: 1. На ниво на министри (Комитет за конкурентност со кој претседава ЗПВРМ за економски прашања), и 2. На ниво на меѓуминистерска експертска работна група координирана од страна на Кабинетот на заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања која обезбедува дијалог и заедно со заедничко развивање спроведување на усогласена индустриска политика. Во 2009 год. беше воспоставен министерски Комитет за конкурентност како тело за одлучување за клучни национални одлуки за понатамошно зголемување на конкурентноста на македонската индустрија, на кој му помага меѓуминистерска експертска група. Овие структури беа поддржани од Проектот ИДЕАС на УСАИД, а особено градењето на капацитетите на меѓуминистерската работна група, имплементацијата на мерките на Индустриската политика, како и создавањето на единствен портал за споделување на информациите за мерките и проектите за поддршка на конкурентноста - www.konkurentnost.mk

Најпрвин, меѓународна соработка на клучните учесници во економскиот развој – главниот фокус во оваа област на делување е да им се помогне на македонските претпријатија да ја поттикнат меѓународната соработка и да ги зголемат странските директни инвестиции преку: подобрување и поттикнување на меѓународната соработка на клучните учесници во економскиот развој, зајакнување на професионалната мрежа за соработка меѓу деловните партнери, размена на знаење и искуства, учење и развој на менаџмент, маркетинг и други деловни способности (имплементација на методи за зголемување на продуктивност и ефикасност), привлекување квалификувани кадри за создавање и промоција на иновативни бизниси и привлекување странски инвестиции. На овој начин Република Македонија ќе го зголеми капацитетот на домашните фирми за апсорпција на нови знаења и искуства.

Мерките кои веќе се спроведуваат од страна на Агенцијата за странски инвестиции и Агенцијата за поддршка на претприемништвото, преку Програмата за подобрување на конкурентноста на македонските производи и услуги, како и Програмата за поттикнување инвестиции, беа надополнети со неколку нови мерки.

Понатаму, делувањето во оваа област ќе ги зајакне активните врски на македонските претпријатија со соодветните меѓународни партнери. Switzerland Global Enterprise преку својата Швајцарска програма за поддршка на извозот (SIPP) соработува со Инвест Македонија, Федерацијата на фармерите на Република Македонија (ФФРМ) и Македонската асоцијација на преработувачи (МАП) заради спроведување на програма за поддршка на извозот. Оваа програма го олеснува пристапот до пазарот и отвара нови деловни можности во Швајцарија и ЕУ преку обемни активности за посредништво и учество на одредени трговски саеми. Оваа програма има свои ограничувања, дотолку што е достапна само на оние претпријатија кои во моментот се „подготвени за извоз“ и како резултат на тоа, многу малку фирми се инволвирани во овој процес во моментот. Ова значи дека постои значителна празнина во системот, бидејќи оние претпријатија кои имаат извозен потенцијал, но сепак не се „подготвени за извоз“, немаат достапна поддршка, па затоа мора повеќе да се направи во однос на ова.

Второ, применети истражувања, развој и иновации. Според поголемите меѓународни студии за конкурентност, ниските трошоци за истражување и развој, малите активности за иновации и истражување и развој, нискиот степен на технолошка подготвеност и ниското ниво на деловна софистицираност претставуваат дел од слабостите на македонската економија. Владата направи неколку разумни чекори во однос на нејзината подготвеност во областа на науката и истражувањето, а беше постигнат напредок во однос на активностите околу иновациите, а постои и првично и активно учество во Програмата на ЕУ за истражувања и иновации „Хоризонт 2020“. Беше усвоен и Акционен план за промоција и поддршка на Хоризонт 2020, кој се фокусира на МСП и мобилноста на научниците. Понатаму, направена е мрежа на национални контакти и предложени се претставници за Програмските комитети на Хоризонт 2020. Одржани се неколку работилници и информативни настани, што резултираше со бројни апликанти кои поднесоа предлози за финансирање. Врз основа на првичните повратни информации, успешно се оценети околу 20 проекти.

Земјата, исто така, активно соработува на спроведувањето на Регионалната стратегија за истражување и иновации, како и со Централната европска иницијатива (ЦЕИ). Што се однесува до активностите на политиката за иновации, Владата ја посвети својата енергија на спроведувањето на Националната стратегија за иновации. Таа се наоѓа високо на политичката агенда, што се гледа во доделувањето на 20 милиони € (дел со заем од Светската банка) преку Фондот за иновации и технолошки развој, за да се олесни пристапот до ризичен капитал за да се кофинансираат иновациите, стартапови и спин-оф претпријатијата со нови технологии.

За жал, нивото на инвестициите во областа на истражувањето стагнира на помалку од 0,30% од БДП; меѓутоа, Владата има намера да го зајакне истражувачкиот капацитет преку нова програма за високото образование и научно-истражувачки активности 2015-2019,

која во моментот е во подготовка. Целта на оваа програма е финансирање на националното истражување, во согласност со приоритетните области на ЕУ.

Еколошки производи и услуги за одржлив развој – Македонија поседува уникатни природни богатства, кои можат да влијаат на високиот квалитет, еколошкото производство на вино, храна, енергија, автентични туристички услуги и сл. Дури и основните метални производи можат да се произведат со еколошки процедури. Меѓународните нише пазари, кои привлекуваат купувачи кои преферираат општествено одговорни набавки, растат со брзо темпо (просечна годишна стапка на раст со преку 20%). Овие пазари претставуваат огромна можност за македонската индустрија.

Трето, развој на МСП и претприемништво. Конкретната цел на оваа област на делување е да се подобри пристапот до финансиите за развој на иновативни МСП. Според неколку неодамнешни истражувања, пристапот до финансиите е една од најголемите препреки за водење бизнис во Македонија. Самите МСП тврдат дека пристапот до финанси претставува голема препрека за многу аспекти од нивниот бизнис, а помалите претпријатија особено имаат потешкотии со пристапот до кредити и заеми, делумно како резултат на барањата за обезбедување и асиметријата на проблемот со информираноста. Ова се огледа во големиот дел бизниси кои ги покриваат своите потреби со внатрешни средства и задржана добивка. Покрај тоа, за жал, постои фактот дека има мала диверзификација на небанкарските финансиски опции, со што животот на иновативните МСП е потешок.

Четврто, соработка во кластери и мрежи. Во Македонија веќе постојат неколку иницијативи за кластери. Главната слабост на сите постоечки кластери е недостатокот на капацитети во областа на создавање економии на обем во набавката, собирањето, примената и проширување на знаењето, како и создавање иновативни решенија за предизвиците во бизнисот. Овие квалитети кај кластерите во Македонија сеуште треба да се развиваат. Исто така, во Македонија треба дополнително да се развијат и анализата и зајакнувањето на синџирите на додадена вредност.

Индустријската политика во Република Македонија ќе еволвира во една проактивна развојна политика, насочена кон иднината, која ги предвидува идните настани во однос на ресурсите и конкурентните предности, како и промените на глобалните пазари. Таа по својата природа треба да биде хоризонтална, а не да се фокусира само на поддржување на одредени индустрии. Напротив, таа треба да се обиде да обезбеди стимул за проактивните претпријатија во Македонија, да им дозволи да се развијат и да ги зголемат нивните конкурентни способности, и да се преориентираат кон производи и услуги со повисока додадена вредност, кои ќе овозможат долгорочно одржливо функционирање на меѓународните пазари.

Приоритети за измена (земени од посоечките програми и стратегии)

- Подобрвање на меѓународната соработка на клучните учесници во економскиот развој;
- Поддршка на иновативните МСП преку пилот проекти со комерцијалните банки;
- Зголемување на ризичниот капитал достапен за инвестициски можности во мали но амбициозни претпријатија;

- Зголемување на применетите иновации и истражувањето и развојот;
- Поддршка на индустриите во вработувањето на истражувачи со високо образование, со цел зголемување на нивните технолошки и иновативни компетенции;
- Стимулирање на трансферот на технологија;
- Заштита на интелектуалните права на сопственост;
- Развој на одржливи еколошки производи и услуги;
- Реструктурирање на јавните набавки кон одржлив развој, на начин кој ја фаворизира енергетската ефикасност и ја почитува животната средина;
- Зголемување на соработката во кластери и мрежи;
- Поттикнување на партнерствата во синџирите за снабдување.

Тема 7: Пристап до финансии

Моментална состојба

Банкарскиот сектор во Македонија е главно стабилен. Во секторот доминираат три големи банки, кои контролираат 60% од банкарската актива. За време на 2013 и 2014 год., малите и средни банки се здобија со удел во пазарот на сметка на трите големи банки и сега контролираат 39% од вкупната актива, споредбено со 30% при крајот на 2012 год. Две од трите големи банки се во сопственост на матични банки во Грција и Словенија, кои се соочуваат со потешкотии кои би можеле да влијаат врз работењето на нивните локални подружници. Меѓутоа, сите странски банки во Македонија работат како самостојни подружници под домашна регулатива и надзор, и со сопствени биланси на состојба.

Според неколку неорамнешни анкети, пристапот до финансии е една од главните препреки за водење бизнис во Македонија. Самите МСП тврдат дека пристапот до финансии претставува голема препрека за многу аспекти од нивниот бизнис, а помалите претпријатија особено имаат потешкотии со пристапот до кредити и заеми, делумно како резултат на барањата за обезбедување и асиметријата на проблемот со информираноста. Ова се огледа во големиот дел бизниси кои ги покриваат своите потреби со внатрешни средства и задржана добивка.

Од друга страна пак, банките остануваат на тврдењето дека имаат доволно пари за заеми, но дека не добиваат барања со доволно високи стандарди, кои би можеле или навистина би сакале да ги поддржат. Ова е „цака“ која се повторува со години, и тоа во многу други земји во светот, и развиени и во развој. Владите, донаторските организации, како и самиот банкарски сектор имаат развиено многу шеми, подготвено многу иницијативи и произведено многу финансиски производи за да го решат овој проблем. Како и во многу други слични ситуации, постоеја успеси и неуспеси, но горенаведената загатка сеуште постои.

Несомнено, аргументите и на двете страни стојат, а реалноста лежи некаде во средината – МСП навистина имаат потешкотии во пристапот до финансии, а банките навистина имаат проблем со привлекувањето квалитетни барања. Еден од можните фактори се веројатно релативно високите барања за обезбедување (околу 150%, како и во многу други земји во регионот), во комбинација со потпирањето на банките врз (недвижниот) обезбедување и

кредитната историја, при донесувањето на решенијата за заем. Како и да е, ова е доста комплексно сценарио и треба да се земат предвид многу различни фактори, пред да се предложат некои нови или стари лекови. Некои од овие фактори се прикажани подолу.

Општа состојба:

- Македонија е мала но фрагментирана земја, и нејзината економија не расте со доволна стапка – благодарение на ефектот од европската финансиска и економска криза, постои недоволна динамика во економијата. Меѓутоа, стапката на БДП за 2014 и 2015 год. е меѓу највисоките во ЕУ. Гледано од позитивната страна пак, финансискиот сектор во земјата се покажа исклучително отпорен во изминатите години;
- Пристапот до финансии во земјата е поддржан од добро развиена регулаторна рамка, а покрај тоа, постои и една сеопфатна законска рамка за заштита на правата на кредиторите. Во изминатите неколку години, значително се подобрене процедурите и практиките за неликвидност;
- Регулаторната рамка стана многу поблиска до Базел II спогодбата и повеќето од препораките од Базел II се сега веќе имплементирани, но Базел III може да влијае на апетитот на комерцијалните банки за ризик;
- За жал, постои мала диверзификација на производите меѓу небанкарските финансиски опции.

Банкарски сектор:

- Во 2014 год., странските банки држеа околу 69% од вкупната банкарска актива. Се проценува дека 80% од банките се со странски капитал и дека 90% од вкупните банкарски депозити се држат од страна на три банки. Во моментот работат шеснаесет комерцијални банки;
- Банките се исклучително ликвидни од различни причини, како на пример: инвеститорите не знаат каде на друго место да ги инвестираат нивните средства; неразвиеност на финансиските пазари; последната финансиска криза, која негативно влијаеше на многу берзи во светот, вклучувајќи ја и Македонската берза; и конзервативниот пристап во однос на менталитетот и сл., кој создаде бум на пазарот на недвижности. Депозитите и заемите во локална валута значително пораснаа во последните неколку години, а има и одреден процент на заеми во странски валути. Банките мора да ја обезбедат својата „токсична“ актива, но и да порботат на квалитетот на своето портфолио;
- Инвестицискиот капацитет на банкарите е сеуште низок, така да постои дефинитивна потреба од подобрување на клучните компетенции. Ова особено се однесува на МСП секторот, бидејќи не постојат вистински поттици или притисок за банкарите да одат во потера по овој сектор. Исто така, постои и проблемот на квалитетот на поднесените проекти, заедно со нивната одржливост и исплатливост;
- Стапката на обезбедување или каматната стапка и квалитетот на проектите во однос на нивната одржливост и исплатливост, ја прават ваквата средина тешка за МСП, а банките го претпочитаат „комфорот“ на реалното обезбедување, отколку да се потпрат на други методологии на заеми. Во моментот, уделот на МСП во вкупните заеми во приватниот сектор се проценува на околу 35%;

- Без разлика дали Базел III влијае врз апетитот за ризик или не, банките главно се конзервативни и имаат аверзија од ризик;
- Постојат наводи дека самата МБПР треба да го истакне својот промотивен и развоен пристап кон бизнисите, но, како и повеќето банки во Македонија, таа има аверзија од ризик. Меѓутоа, таа има јако портфолио на производи на располагање, вклучувајќи:
 - Кредит за поддршка на извозот - обртни средства за подготовка на производство наменето за извоз и обртни средства за премостување на периодот од направениот извоз до наплатата на средствата од странскиот купувач;
 - Кредит за мали и средни претпријатија - трајни обртни средства и инвестиции од различни извори: ИКЛ-револвинг, МБПР, ЕИБ, ЕИБ-револвинг;
 - Кредит за поддршка на земјоделството и агроиндустријата - примарно производство, преработка и извоз - преку комерцијалните банки или директно преку МБПР;
 - Кредит за микро компании - микро и мали трговски друштва, индивидуални претприемачи, занаетчиски дуќани, приватни трговци, тезги на пазар и други микро и мали стопански субјекти;
 - Кредит за енергетика - енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија;
 - Кредит за намалување на невработеноста - создавање и одржување на работни места и самовработување со кредитирање;
 - Кредит со гарантна шема - микро, мали и средни трговски друштва кои немаат доволно обезбедување при аплицирање кај деловните банки;

На МБПР би ѝ било добредојдено градење на капацитетите, со цел да развие нови производи за „Пристап до финансирање“.

Приоритети за измена (земени од посоечките програми и стратегии)

- Зајакнување на регулаторниот систем заради подобрување на пристапот до финансии за МСП;
- Зајакнување на регулаторната основа за вложувања и акционерски капитал;
- Подобрување на ликвидноста и пристапот до финансии за МСП воопшто, а особено за иновативните и извозно ориентираните МСП;
- Охрабрување на банките да имаат помалку аверзија кон ризикот, во однос на МСП секторот;
- Обезбедување на градење капацитети за поддршка на развојот на нови финансиски инструменти;
- Зголемување и подобрување на разновидноста на производите на небанкарските финансиски инструменти;
- Зајакнување на капацитетите за извоз/увоз („ексим“); и
- Ширење на финансиската писменост помеѓу МСП.

По прегледот на широката агенда на конкурентноста, врз основа на конкретните приоритетни теми во оваа Стратегија, вреди да се направи СВОТ анализа на моменталната состојба.

IV. СВОТ анализа на конкурентноста на Република Македонија

СВОТ АНАЛИЗА	
ПРЕДНОСТИ	СЛАБОСТИ
<ul style="list-style-type: none"> • Деловната клима во Македонија продолжува да се подобрува, а „Дуинг бизнис“ ја рангираше Македонија меѓу првите 50 економии во светот; • Направени се реформи во процесот на регистрација и добивање дозволи, процедурите за запишување имот, заштита на инвеститорите и собирањето данок; • Близина до големите пазари; • Примена на Проценка на влијанието на регулативата (РИА), за поедноставување на процедурите за бизнис и трговија; • БДП на земјата се очекува да порасне за околу 7% помеѓу 2014 и 2016 год.; • Зголемена вработеност кај МСП (14%) и додадена вредност на МСП (9%); • Земјата направи деверзификација на извозот и во однос на производитите и во дестинациите и го зголеми технолошкиот интензитет на својата извозна кошница. Растот на извозот достигна 3,3% во 2013 год., а се очекува да достигне 15,6% во 2014 год.; • Извозот на македонски услуги се зголеми од 1,163 милијарди УСД во 2013 год. на 1,701 милијарди во 2014 год.; • Владата спроведе бројни мерки кои ја олеснуваат трговијата и трговските текови; • Воспоставувањето на електронски едношалтерски систем за дозволи за увоз и извоз; • Намалена или укината царина на повеќе од 700 тарифни линии; • Пакетите за државна помош, кои содржат даночни погодности и обука за стекнување вештини за вработените, заедно со инфраструктурата во ТИРЗ се привлечни за потенцијалните гринфилд странски инвеститори; • Владата е посветена на инвестирањето во најважните стратешки приоритетни области на квалитетно образование, иновации и информатичка технологија; • Банкарскиот сектор во Македонија е доста стабилен, а пристапот до финансии е поддржан од добро развиена регулаторна рамка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Неуспех да се придржува до една годишна програма за законодавство; • Користење на образложението за „итна регулатива“ за да се воведат нови/измени во законите; • Запоставување на создавањето и спроведувањето на една вистинска политика, стратегија и легислатива за МСП секторот; • Јавно-приватниот дијалог и механизмите за консултација со приватниот сектор мора да се зајакнат; • Продуктивноста на МСП е за 80% пониска од просекот на ЕУ; • Ограничен напредок во подобрувањето на рамката на институционална поддршка за МСП; • Уделот на МСП во вкупните заеми од страна на приватниот сектор се проценува на само 35%; • Релативно високи барања за обезбедување (околу 150%), во комбинација со потпирањето на македонските банки врз недвижните средства го ограничуваат земањето заеми од страна на МСП; • На многу мали и микро претпријатија им недостасуваат вештини за деловно планирање и финансиски менаџмент; • Ширењето информации поврзани со МСП е релативно мало; • Опсерваторијата за МСП повеќе не е важечка; • Буџетот одвоен за Министерството за економија, АППРМ и за обезбедување услуги на МСП секторот не е доволен за целосна имплементација на проектот; • Агенцијата за поддршка на МСП (АППРМ) во моментот нема доволен кадар и има многу мал буџет за 2015 год., што резултира со ограничени услуги за поддршка; • Свеста за спроведувањето на политика за МСП, во самата МСП заедница, е скромна; • Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот има недоволно средства за целосна имплементација на нивните програми; • Македонските компании се соочуваат со предизвици околу интеграцијата на меѓународните пазари, благодарение на недостатокот од менаџерски, финансиски и технички капацитет, што ја ограничува нивната конкурентност; • Повратните врски помеѓу СДИ компаниите и домашните претпријатија се ограничени; • Повеќето домашни фирми се мали (помалку од 10 вработени) и заради тоа имаат потешкотии со конкурентноста на извозните пазари, поради нивната неефикасност и високите трошоци за царина, логистика и и трговска инфраструктура; • За најпроблематични фактори за водење бизнис во Македонија се сметаат: пристапот до финансии, неадекватна инфраструктура, неадекватно образувана работна сила, слаба работна етика, неефикасна државна бирократија, недоволен капацитет за иновации, нестабилност на политиките и

	<p>рестриктивна регулатива за работната сила;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Постои неповрзаност помеѓу резултатите од образовниот систем и потребите на приватниот сектор; • Матурантите од стручните средни училишта, често пати не биле практично изложени на работата за која биле обучувани; • Македонија е мала но фрагментирана земја, а нејзината економија не расте со доволна стапка за да ја издигне земјата на следното ниво на развој; • Даночната основа се намалува и земјата станува зависна од надворешни финансии; • Банките се екстремно ликвидни, но има мала диверзификација на производите меѓу небанкарските финансиски опции; • Македонски банки главно имаат аверзија кон ризикот и се конзервативни, а нивниот инвестициски банкарски капацитет е мал, така да постои дефинитивна потреба за подобрување на нивните главни компетенции.
МОЖНОСТИ	ЗАКАНИ
<ul style="list-style-type: none"> ○ Достапност на финансиска поддршка од ЕУ во областа на конкурентноста; ○ Потполна интеграција на Единствениот европски пазар; ○ Можност за подобрување на повратните врски помеѓу СДИ компаниите и домашните претпријатија; ○ Спогодби за надворешна трговија кои водат до зголемени странски директни инвестиции; ○ Технолошки развој пред СДИ компаниите; ○ Развој на стратегиски врски со соодветни меѓународни партнери; ○ Меѓународна размена на знаења; ○ Успешно позиционирање на меѓународните пазари со висококвалитетни услуги (ИКТ, туризам, итн.), еко-технологии и производи (вино, храна, обновлива енергија, итн.); ○ Успешна мобилизација на инструментите на ЕУ за развој (ЦИП, ИПА, итн.). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Идна глобална економска криза, што го прави развојот на МСП екстремно тежок и ги намалува државните средства за поддршка на МСП; ○ Забавување на процесот на интеграција во ЕУ и слабеење на неговата движечка сила за реформи; ○ Притисок од меѓународната конкуренција со ниски цени и последователни загуби во бизнисот за македонската индустрија; ○ Недостаток на капитал од странски инвеститори за развој на индустријата.

V. Визија и стратегиски цели

Стратегијата за конкурентност на Република Македонија за периодот 2016–2020 год., е заснована врз следната **визија**:

„Подобра регулаторна, институционална, финансиска и деловна средина, која води кон поголема концентрација, раст, продуктивност, профитабилност, вработување и интернационализација на македонските претпријатија.“

Ова е во согласност со **свкупната цел** на Документот за секторско планирање за конкурентност и иновации, која гласи:

„Зајакнување на правната, институционалната и истражувачката средина за деловното работење, вклучувајќи ја и имплементацијата на законодавството на ЕУ (Acquis) за внатрешниот пазар; подобрување на конкурентноста и иновациите во економијата, и на национално и на локално ниво; зголемување на Странските директни инвестиции (СДИ); зголемување на дејностите во истражувањето и развојот; зголемување на извозот и диверзификацијата; поодржлив економски раст; и реална конвергенција со ЕУ.“

Тоа е исто така и смерница за **резултатите** кои треба да се постигнат, а кои вклучуваат:

- Подобрена правна и институционална рамка и функционирање на бизнисите;
- Подобрено управување и деловна инфраструктура, вклучувајќи и на локално ниво;
- Зајакнување на процесот на донесување одлуки од страна на креаторите на политиките, кој е заснован на докази;
- Подобар пристап до финансии и советодавни услуги за бизнисите;
- Зголемен и поразновиден извозен потенцијал за бизнисите, како и пристап до нови пазари;
- Зајакнати капацитети и вештини на менаџментот и вработените во претпријатијата;
- Подобрена соработка меѓу универзитетите, индустријата и Владата;
- Зголемени истражувачки и иновациски капацитети за конкурентна деловна средина;
- Зголемени јавно-приватни партнерства во областа на истражувањето и иновациите;
- Подобрени врски помеѓу СДИ и домашните претпријатија.

За да се исполни визијата за конкурентност, дефинирани се **седум стратегиски цели**, за да се создаде:

1. Поедноставна и постабилна деловна средина;
2. Попретприемачки и попродуктивен МСП сектор;
3. Подинамичен извозен сектор;
4. Поатрактивна средина за странски инвеститори;
5. Повешта и попретприемничка работна сила;
6. Заживеана индустриска политика;
7. Повеќе финансии за претприемачкиот сектор.

Со цел вршење мониторинг и евалуација на напредокот и влијанието, треба да се постигнат следните **таргети**:

1. **Деловна средина:** Да се подигне индексот на Македонија од **3,9** на **4,3** (Ирска) и рангирањето од **#35** до **првите 20** до крајот на 2020 год.
Извор: Светски економски форум – „Извештај за глобална конкурентност 2015-16“.
Столб 1: - Институции, Дел 1.09 „Товар на владините регулативи“.
2. **МСП сектор:** Да се зголеми бројот на активни претпријатија во Р. Македонија, од **70.659 (2014)** на **80.000** до крајот на **2020 год.**
3. **Раст:** Да се зголеми реалниот БДП по глава на жител од 243.161 денари (2013) на околу 350.000 денари до крајот на 2020 год. Оваа стапка на раст е неопходна, доколку Македонија сака да ги стигне земјите во Европа.
4. **Продуктивност:** Да се зголеми индексот на Македонија од 3,9 на 4,2 (Полска) и нејзиното рангирање од #63 на #50 до крајот на 2020 год.
Извор: Светски економски форум – „Извештај за глобална конкурентност 2015-16“.
Столб 11 – Деловна софистициција, Дел 11.07 „Софистицираност на производниот процес“.
5. **Вработување:** Во моментот, стапката на невработеност во земјата е **25,5% (2015)**, а целта е истата да се намали на 22% до крајот на **2018 год.**
6. **Извозен сектор:** Македонскиот извоз порасна за **15,6%** во **2014 год.** и достигна **4,9 милијарди УСД**, а целта е да достигне вредност од **5,6 милијарди УСД** до крајот на **2020 год.**
7. **Странски инвестиции:** Приливот на СДИ во 2014 год. беше во просек **2,4%** од БДП, а целта е да покачи на просекот на Југоисточна Европа од **4,5%** до крајот на 2020 год.
8. **Пристап до финансии:** Да се покачи индексот на Македонија од 4,3 на 4,5 (Унгарија) и нејзиното рангирање од **#74** на **#60** до крајот на **2020 год.**
Извор: Светски економски форум – „Извештај за глобална конкурентност 2015-16“.
Столб 8: - Развој на финансиски пазар, Дел: 8.01 „Достапност на финансиски услуги“

Цел 1: Поедноставна и постабилна деловна средина

ДС – Деловна средина

Мерка (ДС/1): *Зајакнување на капацитетот за спроведување на кохерентна годишна програма на Владата која ќе овозможи намалување на потребата за донесување на законски прописи по итна постапка.*

Образложение: Образложението за оваа мерка детално е објаснето во Дел IV: Анализа на моменталната состојба на конкурентноста. Познато е дека постоечкиот процес на подготовка и следење на Годишната програма на Владата треба да се преиспита и да се зајакне. Меѓународните најдобри практики во овој поглед ќе се идентификуваат, со што ќе се создаде основа за реформи. Ќе биде обезбедена поддршка, вклучувајќи и потребни мерки за градење на капацитетите, со цел спроведување на програмата за реформи.

Мерка (ДС/II): *Зајакнување на системот за подобра регулатива на централно ниво и на ниво на министерствата*

Образложение: Иако е веќе познато дека Гилотината и Проценката на влијанието на регулативата имаа голем придонес во подобрувањето на деловната средина, сепак уште многу треба да се направи во овој поглед. Затоа, се предлага да се разгледа можноста да се направи анализа за потребата од воспоставување подобар регулаторен капацитет во Владата, кој не само што ќе ги покрива Гилотината и РИА, туку, меѓу другото, ќе ги земе предвид: „Моделот на стандардна цена“ за мерење на регулаторна усогласеност; правилото „Едно се усвојува, две се укинуваат“; принципот „Првин мисли на малите“; и принципот „Преминување на товарот на докажување“. Ќе биде обезбедена поддршка за институционална изградба, упатства, прирачници, градење на капацитетите и сл., на тој начин придонесувајќи кон создавање на поедноставна, постабилна и поекономична деловна средина. Ќе биде обезбедена поддршка за идентификување на меѓународните најдобри практики, ревизија на постоечкиот систем во Македонија и давање препораки за евентуални реформи. Ќе биде обезбедена поддршка за спроведување на овие препораки, и на национално ниво и во пет пилот локални власти, а кои подоцна ќе се прошират на сите општини. Намерата е системот на крајот да се поврзе со соодветните е-владини алатки, како што се е-услугите.

Мерка (ДС/III): *Спроведување сеопфатна реформа на меѓусебно поврзаните области на увоз, извоз и СДИ.*

Образложение: Индикаторите на „Дуинг бизнис“ за увоз/извоз покажуваат дека времето потребно за нивно завршување е веќе многу блиску до просекот на ОЕЦД. Меѓутоа, во периодот 2009 до 2015 год., Владата успеа да постигне само скромни подобрувања во однос на намалувањето на трошоците поврзани со увоз/извоз. Покрај тоа, прифатено е мислењето дека треба да се вложи повеќе напор во намалувањето на бројот на потребни документи. Употребувајќи го Актот за мали претпријатија како шаблон, се препорачува спроведување на детална економска и регулаторна анализа на најважната/најрелевантната постоечка регулатива која се однесува на увозот, извозот и инвестициите, а која влијае и на домашните и на странските компании. По детален процес на консултации, ќе се подготви Акционен план за укинување или измена на непотребните/застарените/сложените регулативи, како и отстранување на препреките за увоз, извоз и инвестиции.

Мерка (ДС/IV): *Континуирани реформи во рамките на Глобалниот индекс за конкурентност на Светскиот економски форум.*

Образложение: Како што е наведено погоре, рангирањето од двата типа индекси се смета за многу вредно во промоцијата на Македонија како можност за инвестирање, како и во барањето извозни можности. Со цел да се продолжи напредокот кој е постигнат до денес, треба да се овозможи понатамошна техничка поддршка на релевантните институции да: а) направат преглед на напредокот; б) идентификуваат евентуални празнини или слабости; и в) препорачаат и спроведат таргетираните реформи во рамките на индексите.

Мерка (ДС/V): *Зајакнување на едношалтерскиот систем за издавање дозволи и лиценци.*

Образложение: Во последните неколку години, Владата воспостави широк е-владин систем, кој ѝ обезбедува низа напредни е-услуги на македонската бизнис заедница. Под

покровителство на Управата за јавни приходи (УЈП), поднесувањето и плаќањето даноци преку интернет не само што е воведено, туку е и задолжително за сите претпријатија. Останатите е-услуги вклучуваат лиценци, одобренија, дозволи, е-јавни набавки и е-катастар. Статистичките и разни други податоци од претпријатијата, сега можат да се земат со е-формулари. Постојат два главни владини е-портали кои обезбедуваат преглед на сите е-услуги достапни на МСП – еден е порталот на МИОА, а другиот е порталот на Владата на РМ, кој пружа информации за е-владината политика. Значи, систем постои, но постојат области каде тој треба да се прошири или зајакне. Веќе постои согласност за нов проект под ИПА I – „Понатамошно проширување на едношалтерскиот систем за градежни дозволи и лиценци“. Целта на овој проект е развој на законски, организациски и технички мерки за спроведување на систем кој ќе овозможи безбедна размена на електронски документи помеѓу избраните јавни институции, во согласност со нивните надлежности, а со цел електронско издавање на деловни лиценци и дозволи на едно место. Проектот, исто така, ќе ги мапира соодветните процедури и процеси, а ќе развие и ИТ решение за размена на документи и информации меѓу различните институции за секојдневно функционирање на нововоставениот „Едношалтерски систем“, кој ќе биде како мрежа за интерно поврзување на едношалтерскиот систем (за деловни лиценци и дозволи), кој во моментот функционира во државата. Се предлага да се надгради работата од овој прв проект, со тоа што ќе се осигура дека сите институции се покриени, заедно со сите лиценци, дозволи и одобренија. Понатаму, да се развие интернет база на податоци која може да се пребарува, а која ќе им помогне на корисниците да утврдат кои сè лиценци, дозволи и одобренија се потребни за отварање бизнис; да се овозможи симнување и поднесување на потребните формулари, вклучувајќи и развој на динамичен линк до институциите, за да се осигура дека базата на податоци постојано се ажурира, секогаш кога барањата поврзани со лиценците, дозволите и одобренијата ќе се изменат.

Мерка (ДС/VI): *Зајакнување на електронските алатки кои водат до поедноставување, забрзување и намалување на трошоците на процедурите.*

Образложение: Покрај мерката која е објаснета во детали погоре, се предлага и втора комплементарна мерка. Оваа мерка дополнително ќе ги прошири е-услугите за бизнисите, вклучувајќи и: Електронски систем за управување со документи, Информативен центар за претпријатија, Мета база на податоци за сите претпријатија, Е-документи и Е-фактури.

Measure (ДС/VII): *Понатамошно зајакнување на Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК) за да се обезбеди ефективен јавно-приватен дијалог во областа на конкурентноста.*

Образложение: Јавно-приватниот дијалог во Република Македонија главно се спроведува преку Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК), кој беше формиран во 2012 год. НСПК има статус на директен партнер со Кабинетот на Заменик претседателот на Владата на РМ задолжен за економски прашања и голема посветеност за соработка. НСПК е партнер со 17 стопански комори, деловни институции, кластери, академски институции и МБПР. Советот има посебна улога во јавното партнерство со Владата на највисоко ниво, преку Кабинетот на Заменик претседателот на Владата задолжен за економски прашања. Мисијата на НСПК е да промовира идеи и начела кои ќе овозможат долгорочен и одржлив економски развој на Република Македонија. Јавно-приватниот дијалог е од суштинска важност за конкурентниот развој на земјата, а НСПК како организација е задолжена со оваа улога. Меѓутоа, и покрај неодамнешните промени

и подобрувања, на Советот сеуште му недостасува капацитет, експертиза и финансиска одржливост за ефективно извршување на оваа улога. Покрај тоа, постојат сугестии дека НСПК треба да биде способен да одговори на процесот на создавање подобра регулатива: а) во однос на прашањата поврзани со РИА; б) да направи преглед на постоечката регулатива; и в) да спроведе соодветни консултации за претходното со бизнис заедницата. Затоа, се предлага да ѝ се обезбеди поддршка на организацијата, за да се осигура дека таа: а) ќе се фокусира на својата улога; б) ќе го прошири членството; и в) ќе постигне финансиска одржливост. Оваа поддршка, заедно со обезбедувањето техничка помош за развој на капацитетите, ќе има за цел да ја постави организацијата во положба која ќе ѝ овозможи извршување на тешката улога која од неа се очекува, а во врска со агендата на Р. Македонија за конкурентност. За организацијата да ги превземе должностите поврзани со процесот на создавање подобра регулатива, ќе треба да се развијат дополнителни капацитети во однос на ова и ќе се обезбеди поддршка за оваа цел.

Мерка (ДС/VIII): *Подобрување на координацијата за развој на приватниот сектор, мониторингот и евалуацијата на стратешко ниво.*

Образложение: Сите влади се сретнуваат со проблемот на координација и спроведување на стратегиите и акционите планови кои се однесуваат на различни теми. На пример, во случајот на развој на приватниот сектор, вообичаено постојат многу институции (политички, централни тела, министерства, агенции итн.), стратегии и акциони планови (пр. МСП, СДИ, извоз итн.), кои ја отежнуваат координацијата на секторско ниво, потешко е да се врши мониторинг и скоро е невозможно да се надгледува, оценува и обезбеди ефективно искористување на скромните државни средства. Оваа активност ќе се фокусира на воведување и зајакнување на веќе воспоставените системи за координација, мониторинг и евалуација на програмите и стратегиите во областа на развојот на приватниот сектор и нивно проширување на други клучни области од работата на Владата. Стратегиите ги вклучуваат „чадор“ Стратегијата за конкурентност, но и други стратегии како што се Стратегија за иновации, МСП, Извоз, Одржлив развој, Балансиран регионален развој итн.. Исто така, постојат и разни механизми за координација (на пр. Економскиот совет, Комитетот за иновации и претприемништво, Советот за балансиран регионален развој, Советот за одржлив развој и Комитетот за туризам). Потребно е да се направи преглед на сегашните институции, процеси и електронски системи, проследен со препораки за најдобри практики, за да се создаде доследен систем на донесување политики за развој на приватниот сектор, координација и мониторинг и евалуација на стратешко ниво. Ова ќе биде проследено со поддршка за рационализација на процесот, вклучувајќи и процедури, градење капацитети и нови електронски алатки, за да им се помогне на горенаведените тела со информации и анализи во процесот на донесување одлуки, на тој начин подигнувајќи ја ефикасноста во процесирањето на државните средства за поддршка на МСП/развој на приватниот сектор на локално, регионално и национално ниво. Системот за развој на приватниот сектор ќе биде воведен во Фаза 1, а Фаза 2 ќе го прошири пристапот низ целиот владин систем.

Цел 2: Попретприемачки и попродуктивен МСП сектор

МСП – Мали и средни претпријатија

Мерка (МСП/1): *Поддршка за спроведување на поефективна законодавна средина за МСП секторот.*

Образложение: Оваа активност ќе се фокусира на подобрување на регулаторната и институционалната рамка на новите и постоечките регулативи за МСП, вклучувајќи дефиниции за МСП, трошоци (и поволности) за водење бизнис итн. Свкупните активности дополнително ќе ја зајакнат законската рамка за МСП. Поточно, оваа активност ќе ја покрива ревизијата на постоечката и развојот на новата регулатива за МСП. Ќе биде спроведена анализа на имплементацијата на постоечката регулатива и нејзиното влијание врз МСП, со цел да се усогласат реалните трошоци за водење бизнис за МСП. Со цел придвижување кон попретприемачки и попродуктивен МСП сектор, се предлагаат неколку битни мерки. И покрај подобрувањата во горе споменатата деловна средина, треба да се направи повеќе за да се усогласат регулативите за МСП секторот и да се вгради принципот „Прво мисли на малите“ при донесивањето на политиките. Се предлага поддршка за развој на систематизиран пакет на нови или подобрени закони/подзаконски акти, за да се зајакне развојот на МСП. Ова ќе се направи во тесна соработка со институцијата одговорна за свкупно подобра регулаторна реформа (види Деловна средина). Иако проектот за свкупно подобра реформа го покрива целокупниот систем во земјата, тука поддршката ќе се фокусира конкретно на Министерството за економија и примената на појака регулатива за МСП секторот, што ќе резултира со постабилна деловна средина на долгорочен план за 99,8% од претприемачкиот сектор.

Мерка (МСП/II): *Поддршка за градење институционални капацитети за Министерството за економија, НСПК и Кабинетот на закеникот претседател на Владата задолжен за економски прашања (МСП, индустрија и извоз) и АППРМ (и ОДП) за мониторинг и евалуација.*

Образложение: Како што е веќе изнесено погоре во Дел IV, ниту Министерството за економија, ни АППРМ во моментот немаат доволно средства (и човечки и финансиски) за целосно спроведување на проектите. Оваа состојба се провлекува во изминатите неколку години и оттаму е и перцепцијата на сопствениците и управителите на МСП дека нивниот сектор е донекаде запоставен во последните години. Подобрувањето на конкурентната средина значи развој на МСП секторот, а не само потпирање на СДИ да обезбедат индиректен развој и затоа Министерството за економија и АППРМ мора значително да се зајакнат. Ќе биде обезбедена поддршка за зајакнување на капацитетот во Министерството и АППРМ, за тие да ја поддржат конкурентноста на МСП за спроведување, мониторинг и евалуација на новата стратегија за МСП и Акциониот план. Ќе се обезбеди и дополнителна поддршка за: Опсерваторијата за МСП и средства за подготовка на информативни брошури за Актот за мали претпријатија; одржување годишна конференција за претприемништво; натпреварувања/награди за МСП; и недела на подигање свест кај МСП. Исто така, ќе биде обезбедена директна финансиска помош за МСП (1.5 милиони € преку ваучерска шема и кофинансирање за ОДП, со фокус на меѓународни стандарди, сертификација, извоз итн.). Способностите за мониторинг и евалуација ќе треба да се надградат и кај двете институции.

Мерка (МСП/IV): *Развој на култура на претприемништво, старт-ап претпријатија и поддршка за раст.*

Образложение: Иако Програмата за самовработување е извонредна во однос на помагањето на невработените, тоа е само еден дел од една комплицирана сложувалка. Што се случува со оние кои веќе се вработени, но сакаат да станат самовработени – за нив е потребна помош слична на онаа која ја обезбедува програмата на УНДП. Исто така, постои една општа потреба од промовирање на старт-ап претпријатија и поддршка на претпријатија со ран раст. Овој вид на програма за поддршка е потребен не само во Македонија, туку и во повеќето други земји во светот, и развиени и во развој. Во Р. Македонија имаше слична програма во 1998 год., кога со поддршка од ЕУ беше воспоставена мрежа на Регионални центри за поддршка на претпријатијата во Скопје, Битола, Велес, Куманово и Струмица. Во исто време, со поддршка од Канцеларијата на Обединетото Кралство за меѓународен развој (DfID), една слична мрежа на Агенции за поддршка на претпријатија беа формирани во Гостивар, Тетово и Охрид. Овие Центри/Агенции нудеа низа услуги на потенцијалните претприемачи и деловната заедница, како на пример: деловни совети и информации, деловни консултации, деловно планирање, деловна обука и истражувања и економски анализи. Оваа мрежа покриваше поголем дел од државата и нудеше услуги кои се бараа на нивниот целен пазар, но проблемот со овој модел беше претпоставката дека со тек на време мрежата би можела да стане самоодржлива и да наплаќа за своите услуги. За жал, како што се покажа неколку пати и во многу други земји, овој концепт на самоодржливост мит! Потенцијалните претприемачи и претпријатијата во раст раст, никогаш нема да бидат во можност да обезбедат доволно приходи за ваквата мрежа да стане самоодржлива, и кога надворешната поддршка ќе заврши, Центрите/Агенциите „венеат или умираат“, или пак ги пренасочуваат своите активности на попрофитабилни области. Ова не се случува преку ноќ, тоа е еден постепен процес кој може да трае неколку години, но во исто време, потребите и барањата на потенцијалните претприемачи остануваат. Значи, обезбедувањето на погоре наведените услуги е празнина која треба да се пополни. Се предлага, врз основа на „Повик за доставување предлог проекти“, да се воспостави мрежа за поддршка на претпријатијата низ целата земја за потенцијалните старт-ап претпријатија и оние во ран раст. Покрај обезбедувањето општи информации, насоки, обука, поддршка (на пр. деловно планирање и пристап до финансии), за стимулирање на старт-ап претпријатијата ќе се обезбеди и финансиска поддршка. Намерата не е да се формира нова мрежа на Центри/Агенции, туку да се искористат, колку што е тоа можно, постоечките Центри/Агенции, вклучувајќи ги и Центрите за регионален развој, кои биа поддржани од ГИЗ (GIZ). Исто така се предлага, да се формира Комитет за надзор на спроведувањето и евалуацијата на проектните таргети на месечна основа, за време на двете посебни фази.

Мерка (МСП/V): *Програма за поддршка на маргинализираните групи (жени, младина, постари лица и етнички малцинства) на потенцијалните и постоечките претприемачи.*

Образложение: Според неодамнешниот Извештај за проценка на Актот за мали претпријатија, развојот на женското претприемништво е веќе добро поддржано со разни курсеви за обука кои ги нуди државата, регионалните власти, НВО и меѓународните донатори. Здружението на бизнис жени е формирано во 2010 год. и нуди низа услуги на своите членови, вклучувајќи: обука и едукација; истражување на пазарот и јавното мислење; менаџмент консултации; ракување со податоци; и интернет портали. Затоа,

воспоставена е институционална рамка за промоција на една конкретна политика за жените претприемачи, надоградувајќи се на Стратегијата и Акциониот план за родова еднаквост 2013 – 2020. Понатаму, Министерството за економија има годишна програма за развој на бизнисот кај жените, вклучувајќи и како подобро да се поддржат жените претприемачи во руралните области. Останатите општествено ранливи групи, како што се Ромите, не се доволно поддржани. Според истражувањето на Светската банка/ЕУ/УНДП во 2011 год., стапката на сиромаштија кај Ромите е 41%, споредено со 14% кај неромското население. Просечен возрасен Ром (25-64 год.) има завршено 6 години образование, споредено со 10,5 години кај останатата популација. Иако стапката на невработеност во Македонија е висока во целост, и покрај неодамнешниот напредок во нејзиното намалување, 53% од возрасните Роми (15-64 год.) се невработени, споредено со 28% од целата популација. Ромите се исто така меѓу онаа група на работници кои се платени помалку од минималната плата од страна на нивните работодавачи. Достапните податоци покажуваат дека учеството на работната сила кај етничките малцинства е често пати значително помал отколку кај етничките Македонци, особено кај жените. Додека стапката на вработеност кај македонските жени е 41%, само 10% поени помалку од нивните машки партнери, жените од турска националност имаат стапка на вработеност од 27%, што претставува разлика од 32% поени споредено со мажите од истата етничка група. Жените од ромска и албанска националност заостануваат уште повеќе во однос на вработеноста. Стапките на активност кај етничките малцинства се два или три пати пониски кај жените отколку кај мажите. Доста политичко внимание е посветено на вработувањето малди луже во земјата. Во последните неколку години, Владата беше активна во развојот на политики за промоција на вработувањето на малдите (види Национална стратегија за вработување и нејзиниот Акционен план, како и Национален акционен план за вработување на младите). Сепак, невработеноста и недоволната вработеност на младите сеуште претставува голем предизвик за земјата. Едно од секои две млади лица од националната работна сила е невработено. Високата стапка на невработеност кај младите значи загуба на инвестицијата во образованието и обуката, намалена даночна основа и поголеми социјални трошоци. Во исто време, долгите периоди на невработеност во раниот стадиум на животот можат да влијаат на изгледите за работа низ целиот работен век на младите. Се предлага подготовка на специјална програма за општествено ранливите групи, до кои е вообичаено потешко да се дојде во однос на претприемништвото. Оваа програма ќе вклучува евалуација на претходните такви иницијативи (најдобри практики, влијание итн.), физибилити студија и анализа на податоци на целните групи, кои ќе водат до стратегија, акционен план, техничка помош (пр. Обука, консултантски услуги и поддршка за стар-ап или рас) и финансии (грантови/кофинансирање и поволни кредити) за стимулирање на поголема претприемничка активност од страна на целните групи.

Мерка (МСП/VI): *Подобрување на пристапот до јавни набавки од страна на МСП.*

Образложение: Што се однесува до доделувањето договори за јавна набавка, користењето на системот за е-набавки беше проширен за да вклучи концесии и огласи за јавно-приватно партнерство, но регистарот на доделени договори сеуште не е воспоставен од страна на Министерството за економија. Тендерските барања допрва треба да обезбедат пошироко учество во јавните набавки од страна на МСП. Според Прелиминарниот извештај за Актот за мали претпријатија (2016 год.), сеуште остануваат некои предизвици во однос на јавните набавки. Извештајот сугерира дека Македонија мора да осигура листата на негативни референци да не резултира со ставање на „црна

листа“ на некои економски оператори. Евентуалните исклучувања од процедурите за јавни набавки треба да зависат од случај до случај и со земање предвид на принципот на пропорционалност. Треба да се охрабри користење на неценовниот критериум при доделувањето договори. Обврската според Законот за јавни набавки дека критериум за доделување на договор за јавна набавка е најниската цена, додека економски најповолната понуда мора да биде одобрена од Советот за јавна набавка треба да се преиспита. Земјаќи го предвид горенаведеното, се предлага ревизија на постоечките практики за јавна набавка (вклучувајќи и е-набавка) во однос на МСП, како и спроведување на реформи (пр. закони/подзаконски акти), за да се стимулира поголем пристап до можности за МСП и иновации.

Мерка (МСП/VII): *Подигнување на свеста и поддршка за бизнис трансфер.*

Образложение: Бизнис трансферите, аквизициите и спојувањата се многу комплексни теми, не само на лично ниво, туку и од правна и финансиска гледна точка. Пред да се размисли за превземање на едно од овие дејствија, треба да се направат подготовки за долгата листа на важни прашања, вклучувајќи: методи на аквизиција, прелиминарни договори, продажба на средствата, продажба на акциите, права и одговорности на продавачот, договори за аквизиција, гаранции и обештетувања, разгледување и аквизиција на финансиите, потпишување и затварање на договор, оданочување, вработени, пензии, прашања на конкуренција/недоверба. Правниот статус на претпријатието, исто така влијае на тоа како ќе се реши секое од прашањата. Како резултат на горенаведените комплексности, се смета дека многу претприемачи може на крајот да затворат одржливи бизниси пред пензионирањето, благодарение на недоволна припрема или недостаток на знаење. По извршена анализа на моменталната ситуација, ќе се обезбеди поддршка за да се избегне непотребно затварање на одржливи фирми, и тоа преку подигање на свеста, развој на соодветна база на податоци (купувачи и продавачи), ревизија и, по потреба, реформа на регулативите, како и обезбедување на правни, сметководствени, даночни и бизнис консултации за помош при бизнис трансферот. Исто така, ќе се обезбеди обука за Организациите за деловна поддршка, за да нудат бизнис трансфер услуги, вклучувајќи проценка на бизнисот, спојувања и аквизиции, даночно планирање итн. Обуката ќе биде вградена преку избор на 20 компании на кои ќе им се пружи поддршка за време на процесот на бизнис трансфер. Тие ќе бидат искористени како примери за подигање на свест.

Мерка (МСП/VIII): *Разрешување на инсолвентноста, стечајот, затварањето бизниси и пружање можност за „втора шанса“.*

Образложение: Направен е ограничен напредок во реформата на процедурите за излез од пазарот. Бришењето од Централниот регистар на претпријатијата кои подолго време не функционираат веќе започна. Меѓутоа, подобрувањето на опциите за излез преку олеснета стечајна постапка се покажаа како предизвик. Во 2013 год., беше усвоена измена на Законот за стечај, кој предвидува забрзување на процедурите. Сепак, бројот на стечајни постапки помеѓу октомври 2012 и јули 2013 год. беше помал за 29% во споредба со претходната година. Просечното времетраење на доброволната ликвидација на претпријатијата се намали само малку. Сè на сè, додека регистрацијата на фирмите и нивната работа беа потпомогнати, слабостите во постапките за стечај и ликвидација продолжуваат да претставуваат значителна препрека за инвестициите и пристапот до финансии. Законот за инсолвентност се раководи од Законот за стечај, кој содржи јасни

одредби за реорганизацијата и ликвидацијата на фирмите во стечај, кои пак се во согласност со меѓународните стандарди. Процедурите наведени во законот се сметаат за транспарентни и системски се применуваат, што помогна во времетраењето на стечајните постапки. Меѓутоа, сепак постои простор за подобрување. Процедурите за „решавање на инсолвентноста“ се доста долги – 1,8 години, скапи – 10% од вкупниот имот, а стапката на обновување – 44,6% е ниска. Затоа, се предлага спроведување на детална проценка на најдобри практики во процедурите за плановите за реорганизација, едноставното и ефективно затворање на неактивните претпријатија, надминувањето на потешкотиите во завршувањето на стечајот и нудењето втора шанса на „неуспешните претприемачи“. Ќе биде обезбедена таргетирана поддршка за спроведување на идентификуваните најдобри практики.

Останати мерки: покрај главните приоритети наведени погоре, исто така се предлага пружање поддршка за:

- *„Бизнис“ портал за претприемништво, конкурентност и иновации.*
- *Подобрување на управувањето помеѓу МСП, вклучувајќи и Корпоративна општествена одговорност.*

Цел 3: Подинамичен извозен сектор **ИЗВ – Извоз**

Мерка (ИЗВ/І): *Институционално зајакнување на поддршката за извоз.*

Образложение: Како што е изложено погоре во Дел IV, работата на Агенцијата за странски инвестиции и промоција на извозот е од несомнена вредност, но стратегијата за извоз, која во моментот се спроведува, е доста застарена и треба да се ревидира. Исто така, секторот за промоција на извозот треба да се зајакне и да му се обезбедат доволно средства, и човечки и финансиски. Да се подготви нова извозна стратегија и акционен план, кои ќе го стимулираат индиректниот извоз (преку агенти за извоз), проследено со директен извоз на географски и културно блиските земји, потоа извоз во ЕУ и на крајот, глобален извоз. Поддршката ќе вклучува развој на ревидиран фокус на извозниот сектор, ревизија и евентуална реформа на Секторот за извоз при АСИПИРМ (кадар, одговорности, услуги за информации и контакти, со експлицитни врски до економските промотори итн.), кофинансирање за МСП за учество на таргетирани саеми, Б2Б и слични настани, финансирање на промотивни активности, поддршка за Произведено во Македонија, градење на капацитетите на вработените (Секторот за извоз и економските промотори) и МСП во однос на извозот.

Мерка (ИЗВ/II): *Промоцијата на извозот со фокусирање на приоритетните сектори.*

Образложение: За една мала економија, како што е Македонија, подобрувањето на конкурентноста во извозот е од суштинско значење за зајакнувањето на економскиот раст и намалувањето на невработеноста. Предизвикот со кој се соочува земјата денес е да се направи транзиција до повисока траекторија на раст, а за тоа да се постигне, ќе биде потребно да се развие многу поконкурентен извозен сектор. Од средината на 2000-тите год., севкупниот извозен перформанс на земјата е подобар од оној на останатите земји од Западен Балкан. Извозот на добра и услуги претставува меѓу 30 и 45% од номиналниот БДП, што е доста над уделот на соседните држави. Генерално, главните компаративни

предности на земјата остануваат во производството на репроматеријали и производи за широка потрошувачка, во исто време останувајќи конкуренти во текстилот, пијалоците, тутунот, прехранбените производи и хемиските производи. Меѓутоа, традиционалните извозни сегменти стануваат помалку конкурентни, благодарение на стагнацијата на квалитетот, ниската додадена вредност и недостатокот од иновации. Владата ја препознава важноста од зголемување на конкурентноста на извозот и го охрабрува насочувањето на македонската индустрија кон производи и услуги со поголема додадена вредност. Во неодмнешниот извештај на Светската банка за „отклучување на македонскиот конкурентен потенцијал“, се идентификуваат можности за зголемување на секторската конкурентност во четири конкретни области: автомобилски делови, текстилен сектор, земјоделски сектор и логистички услуги во трговијата. Одделно, исто така постои и силен поттик за зајакнување на туристичкиот сектор. Постои потреба од рекалибрирање на оваа анализа, за се осигура дека ова се секторите/подсекторите на кои треба да се фокусираме и да се вклучи понатамошниот развој на туризмот, со што ќе имаме вкупно пет приоритетни сектори кај кои треба да се интензивира промоцијата на извозот.

Мерка (ИЗВ/III): *Програма за поддршка на извозот на МСП.*

Образложение: Switzerland Global Enterprise преку Швајцарската програма за промоција на извозот (СИПП) соработува со Инвест Македонија, Федерацијата на фармери на Република Македонија (ФФРМ) и Македонската асоцијација на преработувачи (МАП) на спроведување програма за поддршка на извозот. Таа помога во пристапот на пазарите и отвара нови можности за бизнис во Швајцарија и ЕУ со интензивни активности за посредништво, како и учество на одредени трговски саеми. Иако оваа поддршка е добредојдена за МСП кои учествуваат во програмата, таа има и свои ограничувања, во толку што е достапна само на оние претпријатија кои се „подготвени за извоз“ и има многу малку фирми кои учествуваат во неа. Ова значи дека постои значителна празнина во системот, бидејќи оние претпријатија кои имаат извозен потенцијал, но сеуште не се „подготвени за извоз“, немаат достапна помош. Оваа активност вклучува избор на 250 таргетираните МСП со извозен потенцијал (таргетираните според искуството, нивото на продуктивност, технолошките иновации, активностите во истражувањето и развојот, интензитетот на вештините и ИКТ капацитетите, а со фокус на индустријата, софтвер и бизнис услугите итн.). Да се обезбеди поддршка за овие МСП во однос на „инвестициска подготвеност“ (вклучувајќи веб алатки) вклучувајќи техничка помош за градење на капацитетите и финансиска помош за прашања поврзани со извозната подготвеност (пр. стандарди, здравје и безбедност, брендирање, етикетирање, пакување, тестирање на производите, сертификација, склучување договори, царина, логистика, маркетинг, информации и анализа и сл.).

Мерка (ИЗВ/IV): *Воспоставување капацитети за информации и поддршка на извозот, како и лице за контакт.*

Образложение: Многу МСП се жалат дека трошоците за добивање релевантни, тековни маркетинг податоци, анализи и извештаи се премногу скапи и надвор од нивните буџетски можности. Инвест Македонија се подготвени да им обезбедат такви информации на потенцијалните извозници, но во моментот немаат финансиски средства за склучување договор со фирмите кои обезбедуваат важни податоци за извозот. Потребна е поддршка за пристап до овие информации и нивна достапност на потенцијалните извозници. Потребни се и регистри со фирми за извозни податоци (пр. Еуромонитор), со цел

обезбедување поддршка за податоци, анализи и информации на МСП. Исто така, постои потреба од следното: поставување контакт лице за извоз во АСИПИРМ, поддршка/промоција на локалните претпријатија на меѓународните пазари, тесна соработка со Европската мрежа на претпријатија (EEN) и проширување на покриеноста на овие услуги на други делови од земјата (пр. Преку соработка со 8 Регионални центри за развој), преку таргетиран број на домашни претпријатија кои ќе се поддржат со информации, анализи, насоки и сл.

Мерка (ИЗВ/VII): *Проширување на извозот и интернационализација преку исполнување на меѓународните стандарди.*

Образложение: Една од најголемите бариери за извезување на МСП во Македонија е исполнувањето на стандардите за добра и услуги, воспоставени на повеќето меѓународни пазари. Повеќето производи се направени според конкретни стандарди, кои осигуруваат дека производите се: посигурни – се намалуваат несреќни случаи и се спасуваат животи; со подобар квалитет – се подобрува нивото на услуги кон потрошувачите; и се полесни за употреба – преку осигурување дека производите и услугите им се достапни на сите потрошувачи, вклучувајќи ги и постарите лица и лицата со посебни потреби. Меѓутоа, стандардите не се однесуваат само на производи. Услугите, како што се оние во здравството, туризмот, дистрибуцијата на електрична енергија, банкарството, осигурувањето итн., се исто така покриени со стандарди кои се однесуваат на обука и квалификации на вработените, пружање информации, услуги на потрошувачите, справување со оплаки и фактурирање. Исто така, постојат стандарди и за клучните прашања поврзани со општествените обврски, управувањето со одржливи настани и пристапноста на јавните објекти, и од исклучителна важност е МСП во земјата да го разберат и прифатат ова. Бидејќи стандардите се доброволни, потрошувачите можат да се чувствуваат сигурни дека организациите кои избрале да ги применат водат сериозна сметка за безбедноста, пристапноста и услугите на потрошувачите. Постои потреба од подигање на свеста за исклучителната важност на создавање „производи со висок квалитет и високи стандарди“, во согласност со меѓународните стандарди кои се признаени, на кои им се верува и се ценети и на домашниот и на меѓународните пазари. Тука ќе биде вклучена финансиска и техничка помош за таргетираните МСП, во однос на ISO, HACCP, HALAL, итн.

Останати мерки: покрај главните приоритети наведени погоре, исто така се предлага пружање поддршка за:

- **Македонски портал за промоција на извозот.**
- **Ревизија и зајакнување на СДИ и извозниот капацитет на економските промотори и дипломатскиот кадар во амбасадите/конзулатите.**

Цел 4: Поатрактивна средина за странските инвеститори

СДИ – Странски директни инвестиции

Мерка (СДИ/I): *Зајакнување на врските помеѓу СДИ/ТИРЗ и домашните претпријатија.*

Образложение: По направениот преглед на тековните програми финансирани од државата, очигледно е дека Владата има силен интерес за проширување на опсегот на услуги за поддршка на бизнисите, особено оние фокусирани на СДИ и на извозните

претпријатија ориентирани кон раст и иновации. Меѓутоа, иако потребата за трансфер на знаења до локалните претпријатија беше истакната во скоро сите стратешки документи, сепак таквите програми се слабо финансирани и беа одбивани во изминатите години. Исто така, не беше направен значителен или систематски напор од страна на релевантните јавни чинители за развој на локалните капацитети, ниту за поддршка на веќе постоечките, на еден одржлив начин. Неколку СДИ компании веќе воспоставија соработка со локалните универзитети, а некои компании пак развија синџири на набавка со некои домашни производители. Но, понатамошниот развој на врските со СДИ компаниите, а и на извозната конкурентност на домашните фирми, е попречена од: продуктивното ниво на фирмите, вештините, некои аспекти на деловната средина на локално ниво и деловната софистицираност. Деловната софистицираност вклучува два елемента: квалитетот на целокупната деловна мрежа во земјата, која се мери според квалитетот и квантитетот на локалните добавувачи, како и степенот на нивната интеракција; и квалитетот на работата и стратегиите на индивидуалните претпријатија. До крајот на 2013 год., синџирите на набавка помеѓу македонските претпријатија и странските инвеститори беа проценети на 50 милиони € во добра и услуги (вклучувајќи и градежништво). Меѓутоа, повратните врски со локалните претпријатија се сеуште ограничени, на тој начин ограничувајќи ги добивките од вработувања, нето извозниот раст, споделувањето знаења и останатите бенефити од СДИ. Сеуште постои потенцијал за значително зголемување на вредноста на овие трансакции, и на среднорочен и на долгорочен план. Затоа, Владата ќе се обиде и понатаму да ги стимулира партнерствата помеѓу странските компании кои работат во Македонија, локалните МСП и финансиските институции, преку: обезбедување помош за унапредување на квалитетот на производите, квантитетот и сигурноста преку технички и менаџерски вештини; деловно планирање; и пристап до капитал. Зголемената технолошка и деловна софистикација на локалните добавувачи, за возврат ќе овозможи повратни врски со СДИ и ќе го стимулира извозот. Фондот за иновации и технолошки развој, кој беше формиран во 2014 год., се очекува да одигра клучна улога во овој поглед. Исто така, некои нови СДИ проекти (особено во автомобилската индустрија, рударството и текстилниот сектор) нудат убави можности за зголемување на врските со локалните компании. Под покровителство на Програмата за развој на добавувачите на Светската банка, неодамна беше завршена пилот иницијатива, чија цел беше стимулација на развојот на добавувачите и повратните врски помеѓу локалните МСП и големите странски компании, во одредени лесни индустрии. Крајната цел на програмата беше да се помогне на МСП во стекнувањето статус на одобрен добавувач на големи мултинационални компании. Програмските активности беа насочени на четири главни категории:

- Ширење на информации за добавувачите;
- Градење на капацитетите и обука;
- Надградување на добавувачите и проширување на технологијата; и
- Олеснување на пристапот до финансии.

Пилот програмата го подготви тлото за една поширока програма, во однос на овозможување на компаниите да превземат таква иницијатива и понатаму, подобрување на сфаќањата на владата за важноста на таквите програми за развој на конкурентноста на МСП и а градење на капацитетите на владата да спроведува такви програми. Работен модел беше подготвен, тестиран и се покажа како успешен. Сега, овој модел може да се одведе понатаму и да се насочи на многу поголема група на претпријатија. Затоа, со оваа активност ќе се надгради искуството од пилот проектот на светската банка и ќе ја насочи

иницијативата (од 5 на 250 претпријатија), со цел значително да се зајакнат врските помеѓу странските инвеститори (главно во ТИРЗ) во клучните сектори (не само во лесната индустрија) и домашните МСП, преку обезбедување поддршка во: i) ширење на информации за добавувачите; ii) градење на капацитетите и обука; iii) надградување на добавувачите и проширување на технологијата; и iv) олеснување на пристапот до финансии.

Мерка (СДИ/II): *Проценка на препреките за СДИ и систематски реформи, вклучувајќи го јавно-приватниот дијалог.*

Образложение: Во однос на „привлечноста за СДИ“, Македонија постојано има помали резултати од останатите земји во ЈИ Европа (на пр. во 2014 год. Македонија беше втора по најниски резултати, по Босна и Херцеговина). Странските инвеститори, кои инвестирале или се обиделе да инвестираат, често пати го забележуваат следното:

- Недостаток на владеење на правото (корумпирано и неефикасно судство, политички влијанија);
- Политизација на државната администрација (несугурност во однос на „фер“ третман);
- Широко распространета корупција, вклучувајќи и на јавните тендери;
- Низок данок на добивка (10%), но многу прикриени трошоци;
- Голема бирократија со сложени процедури и делумно некомпетентна администрација;
- Стара инфраструктура (вклучувајќи и високи цени на комуналиите за приватните фирми);
- Нејасни имотно-правни односи;
- Потешкотии при вадењето дозволи за странци;
- Потешкотии при наоѓањето квалификувани и продуктивни работници (недоволно образование, непознавање странски јазици);
- Одложени процеси за влез во НАТО и ЕУ, потенцијално затегната политичка стабилност.

Инвеститорите, исто така, ги нагласуваат и структурните прашања, како што се: слаба институционална рамка, крут корпоративен сектор и сегментиран – неразвиен пазар на труд. Од друга страна пак, инвеститорите ги посочуваат конкурентните плати како главна предност. Останатите препреки вклучуваат: постојани проблеми со солвентноста и ликвидноста, ретриktivна рамка на политики, зависност од надворешни побарувања, несугурен и бавен поврат на инвестициите – особено на краткорочен и среднорочен план, раст значително под потенцијалот и отсуство на големи надворешни подобрувања и подобрувања на политиките. Земајќи го предвид горенаведеното, се предлага превземање чекори за стратешки пристап кон намалувањето на препреките за СДИ, преку тесна соработка со Советот за странски инвестиции и НСПК, за да се направи детална проценка на моменталните препреки за инвестиции (види Бела книга, која ги опфаќа работните дозволи, градежните дозволи, дозволите за отпад, извозните дозволи, царинските задржувања, доцнењето на правниот систем итн.). Се предлага утврдување на потребните реформи врз основа на меѓународните најдобри практики и започнување на истите, осигурувајќи дека овој процес е предмет на ефективен јавно-приватен дијалог,

преку инволвираност на Кабинетот на Премиерот, НСПК и претставници на странските инвеститори, на пр. Совет на странски инвеститори.

Мерка (СДИ/III): *Мобилизирање на девизните дознаки од дијаспората за претприемништво.*

Образложение: Во изминатите 100 години, имаше шест големи бранови на емиграција, од кои двата последни во 1960-тите години и по распаѓот на Југославија. Главните дестинации беа Австралија, Франција, Германија, Италија, Норвешка, Шведска, Швајцарија, Турција, Обединетото Кралство и САД. Нивото на образование на работниците кои мигрираат во меѓувреме се зголеми, истакнувајќи го главниот предизвик од „одлевање на мозоци“. Според извештајот на ММФ од 2014 год., дознаките од дијаспората претставувале најважниот финансиски прилив во платниот биланс на Република Македонија во последните години. Тие го надминале и службениот и останатиот приватен прилив на капитал, за да го покријат трговскиот дефицит кој изнесува околу 20% од БДП. Од развојна гледна точка, може да се очекува овие дознаки да одиграат важна улога во намалувањето на сиромаштијата, порамнување на потрошувачката и финансирањето на помали инвестициски проекти, на тој начин олеснувајќи ги финансиските потешкотии на недоволно развиените сегменти од населението, и на крајот овозможувајќи подобра диверзификација на ризикот во рамките на портфолиото на јавниот долг. Истражувањата покажуваат дека дознаките ја намалуваат сиромаштијата и главно влијаат на потрошувачката. Скоро 43% од примателите, примаат најмалку 1.000 € годишно, додека за 39% од примателите, примените дознаки претставуваат половина од приходот со кој располагаат; просечната сума пријавена од примателите е 2.486 US\$. Во однос на искористувањето на овие приливи, тековните трошоци имаат најголем приоритет (74,1%), потоа заштедите (13,7%), изградбата на домови (8,8%) и одржувањето на домаќинството (5,7%). За разлика од тоа, инвестициите не се сметаат за важно искористување од страна на примателите. Од суштинска важност за државата е да ја истакне важноста на здружување со дијаспората во економскиот развој, на еден исплатлив начин. Инвестициите на дијаспората треба да бидат издигнати на ниво на приоритетна политика, слично како и привлекувањето СДИ, во контекст на јавно-приватна стратегија на соработка, за да се промовираат инвестициите во продуктивните капацитети, кои би одговориле и на надворешните и на домашните побарувања. Се предлага подготовка на детална студија која ќе ја опфати целата држава, со цел утврдување на: i) меѓународните најдобри практики во мобилизирањето на дознаките за продуктивни инвестиции неповрзани со имот; и ii) потенцијалот во земјата за такви инвестиции. Ќе бидат направени пилот иницијативи за да се утврди како може државата најдобро да интервенира, со цел да се искористат овие дознаки за целите на конкурентноста и иновациите.

Останати мерки: покрај главните приоритети наведени погоре, исто така се предлага пружање поддршка за:

- **Подобрување на прибирањето податоци, анализите и извештаите за СДИ, извозот и државната помош**

Цел 5: Поквалификувана и попретприемачка работна сила РВ – развој на вештини

Мерка (РВ/І): *Продолжување и проширување на проектот Топ менаџмент.*

Образложение: Веќе се зборуваше во детали дека на многу претпријатија им фалат важни вештини, вклучувајќи деловно планирање, маркетинг и финансиски менаџмент. Овој недостаток го намалува нивниот потенцијал за раст и ги ограничува нивните можности за пристап на меѓународните пазари. Истражувањата покажаа дека многу сопственици на МСП започнале со работа во фабрика, па затоа нивната позадина и експертиза е повеќе техничка/производствена. Тие имаат малку искуство или знаење за другите аспекти на управувањето со МСП, т.е. финансии, маркетинг, продажба, развој на човечки ресурси итн. Затоа, се смета за императив, сопствениците и управителите на МСП редовно да посетуваат обука, со цел елиминирање на многуте воочени недостатоци. Овој вид обука е несомнено важен и, како таков, добива значително внимание во различни стратегии, програми и други иницијативи за поддршка. Меѓутоа, постои една област на која треба да се обрати внимание, а не е покриена со разните тековни програми за обука, кои се направени да ги опфатат потребите за обука на просечните МСП. Оваа област се однесува на конкретните потреби за обука на врвниот менаџерски кадар на извозно ориентираните МСП и нивната желба за стекнување знаење, искуство и експертиза надвор од нормалната сфера на работење. Извезувањето е доста исцрпувачка и тешка дејност, каде грешките можат да се покажат како особено штетни и екстремно скапи. Овие фактори, заедно со многу други, попречуваат голем број претпријатија да се впуштат во извоз. Теоретската обука во извезување е секако разумен прв чекор, но менаџментот може да научи уште многу, од практична гледна точка, од оние кои работат во слични претпријатија, кои претходно го етаблирале својот бизнис на меѓународните пазари, и кои се подготвени да го споделат искуството. Оваа иницијатива ќе им пружи можност на сопствениците/управителите на локалните МСП, првенствено од извозно ориентираните претпријатија, да ги унапредат своите менаџерски способности и да стекнат практично знаење од релевантни компании од странство. Менаџерите ќе можат од блиску да го набљудуваат процесот на креирање политики, преговарање, донесување одлуки, маркетинг активности и да извлечат поуки од искуствата на компаниите во поразвиените земји, како Словенија, Германија итн. Дополнителна придобивка од оваа иницијатива е тоа што локалните претпријатија ќе можат да воспостават тековна соработка со успешни компании, со што ќе ја зголемат нивната конкурентност, ќе го зголемат обемот на извоз и ќе ја зајакнат македонската економија воопшто.

Мерка (РВ/ІІ): *Развој на стимулации за охрабрување на сопствениците на МСП да инвестираат во работната сила преку Фонд за вештини.*

Образложение: Постојат многу причини зошто работодавачите, а особено сопствениците на МСП, не се вољни да инвестираат во нивната работна сила, на пример: обуките знаат да бидат скапи и да одземаат време; посетувањето такви обуки ја попречува продуктивноста; и вработените можат да отидат кај друг работодавач кој ќе им даде подобра понуда. Сите овие причини може да се чинат логични и разумни, но оние далекувидите ќе препознаат дека придобивките од инвестирањето во нивната работна сила далеку ги надминуваат недостатоците. Како и да е, подигањето на стандардот на вработените во МСП секторот се смета за исклучително важен за севкупниот развој на економијата на државата и, како таков, не може да се остави само на оние попосветени претприемачи. Повеќето

претприемачи мора, исто така, да се вклучат. Ќе биде потребно да се направи детална проценка на моменталната состојба, вклучувајќи ја и постоечката легислатива, со цел потполно сфаќање на факторите кои ги попречуваат сопствениците на МСП да инвестираат во нивната работна сила. Откако ситуацијата јасно ќе се сфати, а сите потенцијални фактори ќе се идентификуваат, тогаш ќе можат да се превземат иницијативи за решавање на проблемите. Една таква можна иницијатива е формирањето на Фонд за вештини, кој би обезбедил стимулации на револвинг основа, за фирмите да инвестираат во обука на нивната сегашна (и идна) работна сила. Во некои земји, како на пр. Сингапур, работодавачите се обврзани со Закон за такса за развој на вештини да плаќаат месечна такса за сите вработени кои вршат услужна дејност во Сингапур, вклучувајќи ги и странските вработени и работниците вработени на повик, со скратено работно време или привремено. Оваа такса изнесува 0,25% од месечната плата на работникот, при што минимумот е 2\$ (за работник кој заработува помалку од 800\$ месечно, а максимумот е 11,25\$ (за работник кој заработува повеќе од 4,500\$ месечно). Овие такси се слеваат во Фонд за развој на вештини (ФРВ), кој се користи за поддршка на програми за унапредување на работната сила и за обезбедување грантови за обука кога работодавачите ги испраќаат вработените да посетуваат обука, во согласност со националниот систем за Постојана едукација и обука. Таксите и ФРВ се администрираат од страна на Агенцијата за развој на работна сила на Сингапур. Дали е ова соодветен модел за Македонија или не, останува да се види, но при прегледот на меѓународните најдобри практики може да се земат предвид разни решенија во овој поглед.

Мерка (РВ/III): *Зајакнување на соработката помеѓу универзитетите и претпријатијата.*

Образложение: Оваа мерка е комплементарна и се поврзува со претходните мерки. Нејзината цел е да ја пополни празнината во системот помеѓу академското учење и реалната ситуација при работа. Студентите излегуваат од универзитетите полни со академско знаење и теорија, во основа се неуки споредено со барањата на индустријата и практичната страна на работа во таква средина. Потребни се прогнози за прилагодени курсеви/школарини/стажирања во домашни и странски компании во областите кои се бараат од приватниот сектор, засновани на истражувања и потреби на пазарот на работна сила. Тие треба да вклучат регулаторни и други реформи за да овозможат овие курсеви/школарини/стажирања да бидат со доволно долг временски период (пр. 3-6 месеци), со тоа олеснувајќи го реалното учење/придонесот на учесниците, а и за претпријатијата домаќини да имаат корист од оваа соработка.

Мерка (РВ/V): *Проект „Странски експерти за домашни МСП“.*

Образложение: Со ова се предлага иновативно решение за идентификуваните проблеми. Евидентно е дека повеќето претпријатија се соочуваат со разни проблеми за време на нивниот развој и дека поголемиот дел од овие проблеми можат да ги решат со експертизата што ја имаат во претпријатието, или преку ангажирање на локални консултанти. Меѓутоа, понекогаш ќе се сретнат и со проблеми кои не се решаваат лесно, или за кои е потребна поголема експертиза/искуство, која не е секогаш лесно достапна. Во ваков случај, претпријатието може да се најде во ситуација, во која нема да знае како да реагира на проблемот/ситуацијата пред да се предизвика непоправлива штета. Решението на ваквиот проблем е можеби го надминува локалното знаење и/или експертиза, но сепак, некој, некаде веќе се сретнал со овој проблем во минатото. Тогаш се покренува

прашањето за наоѓање на вистинскиот експерт и искористување на неговото знаење/вештини, по прифатлива цена. Постојат повеќе организации, како што се Executive Service Corps (IESC), Voluntary Service Overseas (VSO), Senior Expert Services (Германија), PUM (Холандија), ASEP (Австрија), Swiss contact (Швајцарија), EBRD и многу други, кои работат на поврзување на микро, малите и средните претпријатија со знаењето и алатките кои им се потребни за да растат и да се развиваат. Овие организации можат да обезбедат решенија кои даваат резултати во областа на трговијата и претприемништвото, финансиските услуги, туризмот, информатичко-комуникациската технологија и градење на капацитетите во јавниот и приватниот сектор. Тие можат да им помогнат на земјите и економиите во развој да ја подобрат својата конкурентност преку таргетирање пазари за извоз со додадена вредност, градење на капацитети за да се исполнат техничките барања и стандардите во индустријата, употреба на соодветна опрема и технологија, зголемување на пристапот до финансии и зајакнување на организациите за поддршка на претпријатијата. Овие доброволни организации можат да обезбедат дел од експертизата потребна според оваа иницијатива, и тоа на многу економичен начин, но најверојатно ќе биде потребно да се бара и надвор од овие организации и да се ангажираат поискусни експерти од најразвиените земји во ЕУ. Секој експерт би имал многу конкретна, целна задача поврзана со идентификуван проблем/сценарио, пр. Подобрување на квалитетот на еден производ или процес, и ќе се обиде да обезбеди реално решение, или преку посета на фирмата или, по можност, преку електронски пат. Со оваа мерка би им се помогнало на 300 МСП, преку обезбедување експертиза од искусни експерти од најразвиените земји во ЕУ. Главната цел е да се подигне нивната конкурентност, да се подобри квалитетот на производите и процесите, да се создадат и задржат нови работни места, како и да се зголеми профитот и приходите на фирмите и нивните вработени. Ова ќе се овозможи преку конкретни мисии, за време на кои експертот би ја посетил фирмата и би ѝ понудил помош/совети на управата на фирмата во однос на конкретниот проблем. Домашните претпријатија би учествувале во вкупниот трошок за мисијата, со што ќе го докажат дека се сериозни за ангажирањето на експерт (на пр. Сместување, храна, локален транспорт).

Останати мерки: покрај главните приоритети наведени погоре, исто така се предлага пружање поддршка за:

- **Развој и имплементација на курсеви за сертифицирани менаџери за увоз и извоз**

Цел 6: Обнова на индустриската политика

ИП – Индустриска политика

Мерка (ИП/1): *Спроведување на индустриската политика во Република Македонија.*

Образложение: Индустриската политика во Македонија е една проактивна, развојна политика ориентирана кон иднината, која ги предвидува идните случувања со ресурси и конкурентни предности, како и промени на глобалните пазари. Оваа политика е хоризонтална по својата природа и не се фокусира само на поддршка на селектирани индустрии. Нејзината цел е да обезбеди стимул за сите проактивни претпријатија во Р. Македонија, да ги развие и зајакне нивните конкурентни способности и да ги преориентира кон производи и услуги со поголема додадена вредност, кои ќе овозможат орджлива долгорочна работа на меѓународните пазари. Индустриската политика нема

амбиција да ги реши сите проблеми поврзани со бизнисите, со кои се соочуваат претпријатијата. Наместо тоа, нејзината цел е да успее преку одење рака под рака со просперитетни политики на образование, данок, трговија, вработување итн., во областа на спроведувањето на владеењето на правото, како и создавањето еднакви услови за сите учесници на пазарот. Целта на оваа предложена мерка е да го поттикне овој целокупен концепт. Тоа би значело развој на индустриска стратегија и градење на институции кои се фокусираат на секторски студии, како и таргетирање на постоечките и новите област каде постои потенцијал, вклучувајќи и подготовка на секторски акциони планови, засновани на паметна (смарт) специјализација и легислатива, за клучните таргетирани индустриски сектори и подсектори.

Мерка (ИП/II): *Развој на кластери и синџири на вредност.*

Образложение: Оваа мерка се однесува на областа на интервенција поврзана со „соработка во кластери и мрежи“. Според индустриската политика, клучната слабост на сите постоечки кластери е „недостатокот на способности за собирање, применување и проширување на знаењето и создавање иновативни решенија за бизнис предизвиците“. Предложената мерка се обидува да се осврне на оваа слабост, во исто време поместувајќи го акцентот на анализата на синџирот на вредност и поддршката на разните актери од приватниот сектор. Тука ќе биде вклучена понатамошна поддршка и на постоечките и на новите кластери, со акцент на анализата на синџирот на вредност на постоечките или новите сектори и подсектори (засновани на пристапот на паметна (смарт) специјализација), идентификување на празнини / потенцијални бизнис поврзувања / области на интервенција. Исто така, ќе биде обезбедено и кофинансирање за МСП (2 милиони €), за да се подобри работата на синџирите на вредност.

Мерка (ИП/III): *Зајакнување на капацитетите на МСП за да го разберат правото на индустриска сопственост и да применат истражување и развој во фирмата.*

Образложение: Според поголемите меѓународни студии за конкурентност, малите вложувања во истражување и развој, малите иновациони активности, ниското ниво на технолошка подготвеност и ниското ниво на деловна софистицираност се сметаат за главните слабости на македонската економија. Оваа предложена мерка ќе се обиде да се осврне на овие слабости. МСП ниту потполно го разбираат потенцијалот на правата на интелектуална сопственост, ниту пак знаат како да ги вреднуваат или пресметаат трошоците и придобивките од истражување и развој. Потребна е програма за подигање на свеста, во соработка со релевантни државни институции и комори, која ќе се фокусира на правата на интелектуална сопственост, истражување и развој, патенти, индустриски дизајн, трговски марки, иновации, финансирање, процедури, трошоци итн. Оваа мерка ќе вклучува финансиска помош за МСП при прва регистрација, како и поддршка при овој процес. Понатаму, трошоците за истражување и развој се важни за развојот на композитниот индекс на трошоците за истражување и развој / БДП, а на Македонија ѝ недостасуваат податоци од оваа област. Ќе биде обезбедена обука за менаџерите и сметководителите на МСП, со фокусирање на активности за истражување и развој во фирмите. На оваа тема ќе бидат обучени 2000 МСП, по што ќе се спроведе истражување (стандардизирано истражување на групите), а податоците ќе се искористат за подготовка на Извештајот на индексот за иновации на ЕУ (nnovation Union Scoreboard).

Мерка (ИП/IV): *Поддршка во пристапот до ЕУ фондовите за конкурентност и иновации.*

Образложение: „Развој на МСП и претприемништво“ – конкретната цел на оваа област на интервенција е подобрување на пристапот до финансии за развој на иновативни МСП. Меѓутоа, наместо иницирање пилот проекти, со комерцијалните банки, за да се поддржат иновативните МСП со нови финансиски инструменти, се предлага обид за олеснување на поефективен пристап до постоечките ЕУ фондови, како што се ИПА II, Еурека, Еуростарс, КОСМЕ, ХОРИЗОНТ 2020 итн. Процесот на аплицирање за ЕУ средства за конкурентност и иновации станува сè посложен, а со тоа и поконкурентен. Со овој проект ќе се овозможи поефективен пристап до фондовите и поддршката на ЕУ (ИПА II, Еурека, Еуростарс, КОСМЕ, ХОРИЗОНТ 2020 итн.), со фокусирање на МСП, универзитетите, граѓанското општество и државните функционери. Акцентот ќе биде на обезбедувањето информации, обука, упатства, поддршка при аплицирање, подготовка на примери за добри практики, како и поддршка со договори, мониторинг, евалуација и извештаи.

Мерка (ИП/V): *Воспоставување на Тројно хеликс партнерство.*

Образложение: Иновации можат да произлезат од разни извори, како од тесна интеракција помеѓу корисниците и добавувачите, од колаборативни проекти и мрежи или од тројни хеликс партнерства, кои вклучуваат интеракција помеѓу бизнисите, истражувачките институции и локалната/централната власт. Затоа, отстранувањето на препреките за овие интеракции, заедно со промоцијата на соработката помеѓу различните актери во системот за иновации се важни и економични елементи за подобрување на системот. Предуслов за ефективна интеракција и проток на знаење помеѓу истражувачките институции и фирмите е истражувачките институции и високо образовните установи да бидат во тек со потребите на бизнис заедницата. Ова им овозможува на истражувачките институции и високо образовните установи да дадат придонес на целокупниот капацитет на системот за иновации. Со оваа конкретна иницијатива ќе се направи обид за зголемување на протокот на знаење, соработката, колаборацијата и интеракцијата помеѓу актерите во иновациите, преку здружување, во колаборативно партнерство, на бизнис заедницата, истражувачките институции / високо образовните установи и локалната / централната власт. Намерата е, ова партнерство да ги идентификува најдобрите иновативни проекти и да обезбеди техничка помош за понатамошен развој и комерцијална експлоатација.

Цел 7: Погolem обем на финансиски средства во секторот за претприемништво ПФ – Пристап до финансии

Мерка (ПФ/I): *Финансирање и поддршка за конкурентноста и иновациите на МСП.*

Образложение: Како што е кажано погоре, клучот за успехот на структурата „Пристап до финансии“ би лежел во ослободувањето на средствата од главните комерцијални банки. Меѓутоа, како што е исто така кажано погоре, овие банки не само што се приватни, туку повеќето се и во странска сопственост. Во овој случај, Владата не може многу да направи за да ги „охрабри“ банките доброволно да даваат заеми на МСП секторот. Но, при истражувањата, клиентите на банките предложија Владата да го промовира давањето заеми на МСП, преку превземање активности во следните области:

- Подобрување на регулаторната и институционалната средина, во однос и на поволни услови за банкарско работење и на подобрување на деловната средина за МСП;
- Подобрување на судството, особено во однос на општата заштита на правата на кредиторите, а исто така и во контекст на брза и ефективна наплата на обезбедувањата;
- Решавање на прашањето на банкарското обезбедување преку зголемување на бројот на достапни инструменти за гаранција;
- Зголемување на изворите на финансии преку обезбедување нови кредитни линии за МСП и воспоставување посебни инструменти (кредитни линии, гарантни шеми итн.) за старт-ап, иновативните и извозно ориентираните МСП.

Вреди да се напомене дека субвенциите за каматните стапки и бироата за кредитни информации не се идентификувани како важни области за интервенција од страна на Владата. Во одреден момент, економската ситуација на банките може да се смени до степен кога давањето заеми на МСП ќе стане комерцијална потреба, но додека тоа не се случи, Владата и останатите засегнати страни ќе мора да размислат за превземање разни иницијативи за обезбедување доволно пристапи до финансии за МСП секторот. За оваа цел, се предлага формирање фонд од 30 милиони € кредит од ЕБОР/комерцијалните банки, за да се зголеми конкурентноста на МСП на меѓународните пазари и да се зголеми нивното инвестирање во иновации. Како надоградба на претходните иницијативи, да се зголеми конкурентноста на МСП на меѓународните пазари и да се поттикнат иновациите со кредитен фонд од 30 милиони € од кредитните линии на ЕБОР, за инвестиции на МСП, преку партнерски банки. Придонесот од 6 милиони € ќе биде во форма на стимулација/грантови за инвестиции (4,5 милиони €) и техничка помош (1,5 милиони €), вклучувајќи и помош за суб-кредитокорисниците и банките учеснички, како поддршка за заемите обезбедени од ЕБОР. Оваа мерка ќе се фокусира на МСП кои не исполнуваат банкарски услови, а исто така и на ангажирање на вториот ред банки, односно оние кои до сега не работеле со ЕБОР на слични шеми.

Мерка (ПФ/II): *Воспоставување национална Кредитна гарантна шема за МСП.*

Образложение: Исто така се предлага, како комплементарна мерка, да се воспостави национална Кредитна гарантна шема за МСП, со капитализација од 4 милиони €. Иако порано постоеше Гарантна шема преку МБПР, се сметаше дека таа има одредени недостатоци во оригиналниот дизајн, па затоа, пред да се воспостави нова Шема, ќе биде спроведена детална ревизија и физибилити студија за меѓународните најдобри практики. Понатаму, ќе биде ангажирана специјализирана финансиска институција за управување со Шемата, како и за да се обезбеди нејзината финансиска одржливост. Меѓународните најдобри практики ја нагласуваат важноста од кредитни гаранции за да се надминат барањата за обезбедување од страна на комерцијалните банки при давањето заеми, што со текот на времето ќе доведе до повеќе МСП кои исполнуваат банкарски услови. Овој предлог вклучува преглед на меѓународни најдобри практики (пр. гарантни нивоа, таргетирање, производи, институционализација итн.), физибилити студија, капитализација на гарантната шема (4 милиони €) и операционализација, преку специјализирана финансиска институција која ќе управува со ова, заедно со мрежа на комерцијални банки, за да се осигура финансиската одржливост на шемата.

Мерка (ПФ/III): *Зајакнување на регулаторната основа и подобрување на финансиските инструменти за МСП.*

Образложение: Според многу реномирани експерти, меѓународните банкарски регулативи од БАЗЕЛ III би можеле да влијаат на апетитот на комерцијалните банки за ризик; меѓутоа, одредени барања би можеле да се ублажат или да се добијат исклучоци за МСП. За таа цел, се предлага нарачка на анализи и физибилити студии, за да се разгледаат деталите на ублажувањата/исклучоците, вклучувајќи и пилот иницијативи. Иако постои еден општ „сèвклучувачки“ закон за финансиски инструменти, донесен во 2007 год., чија намена е да ги покрие, меѓу другото, ризичниот капитал, бизнис ангелите, капиталните вложувања, факторинг и финансирање од толпа, сепак се смета за несоодветен во една брзодвижечка финансиска средина. На пример, се чини дека за факторингот постојат поинакви законски барања отколку за другите финансиски инструменти, а бидејќи постоечкиот закон не ги покрива соодветно овие барања, овој недостаток на законска сигурност и транспарентност го ограничува неговиот развоен потенцијал. Во моментот, иако постојат седум регистрирани институции кои вршат факторинг, само една работи, па како резултат на тоа, факторинг активностите се доста ограничени. Затоа, во овој поглед се предлага проценка на меѓународните најдобри практики и развој на нови закони/регулативи, онаму каде што е потребно, за да се овозможи овие инструменти да бидат пошироко достапни и поискористени. Анализи, физибилити студии, регулаторни реформи и пилот иницијативи за подобрување на пристапот до финанси за МСП (ублажување и/или исклучоци за МСП за некои барања според Базел II / III, регистар на подвижни средства, закон за факторинг), вклучувајќи и средства за тестирање, средување и насочување на пилот иницијативите до поширокиот финансиски систем.

Мерка (ПФ/IV): *Зајакнување на основата за финансиски инструменти за капитални вложувања.*

Образложение: „Индустриската политика на Република Македонија 2009 – 2020“ препознава дека постои итна потреба од зголемување на ризичниот капитал достапен за инвестициски можности во малите и амбициозни македонски претпријатија. Беше предложено ова да се направи преку формирање на фондови за ризичен капитал во земјата. Меѓутоа, во моментот, индустријата на сопственички/ризичен капитал во земјата е сеуште во зародиш. Иста е ситуацијата и со бизнис ангелите и финансирање преку обезбедување повеќе мали износи на средства (crowd funding). Оваа предложена мерка е наменета да се помогне развојот на понудата и побарувачката на овие финансиски инструменти. Фокусот е на развој на закони за ризичен капитал, бизнис ангели, капитални вложувања и инвестирање преку прибирање средства од повеќе места; проценка на меѓународните најдобри практики и домашните искуства, обезбедување техничка помош за имплементација и капитализација, развој на мрежа на бизнис ангели и, по можност, финансирање од толпа, за старт-ап претпријатијата во таргетираните сектори.

Мерка (ПФ/V): *Зајакнување на капацитетите на МБПР за „ексим“ (увоз/извоз) производителите и развој на нови извозно ориентирани производи.*

Образложение: Познато е дека на целиот извозен систем му е потребно зајакнување и подобрување. Една од областите каде треба да се превземат активности е проширувањето на обемот на ЕКСИМ финансиските производи и услуги кои се обезбедуваат преку МБПР, а кои во моментот се недоволно развиени. Со искористувањето на меѓународните најдобри практики и надоградбата на постоечките производи, ќе се даде фокус, меѓу другото, на

извозни кредити, гаранции за извозни кредити, финансирање пред испорака, осигурување на извозот и извозен факторинг. Ревизија и проширување на обемот на ЕКСИМ производи и услуги, достапни преку МБПР, вклучувајќи пилот иницијативи и насочување на истите. Тука спаѓа и фокусот на краткорочните кредити (под две години), среднорочни и долгорочни извозни кредити (преку две години), извозни кредитни гаранции, финансирање пред испорака, осигурување на извозот и извозен факторинг итн., надоградувајќи се на постоечките производи и искуство, онаму каде што постојат, и меѓународните најдобри практики, онаму каде што не постојат.

Мерка (ПФ/VI): *Проширување на финансиската писменост кај МСП.*

Образложение: До денес, не е направена проценка за нивото на финансиска писменост кај бизнис популацијата во земјата. Овој недостаток на податоци за финансиската писменост кај бизнис популацијата продолжува да претставува предизвик. Државата, во моментот, не нуди стимулација за обука во оваа област, а едукацијата за финансиска писменост не е дел од наставната програма или насоченото средно образование. Во 2014 год. беше формирана Академија за банкарска и информатичка технологија. Меѓутоа, на многу мали и микро претпријатија сеуште им недостасуваат важни вештини во однос на деловно планирање и финансиски менаџмент, што го намалува нивниот потенцијал за раст и пристап до финансии. Со цел да се осврнеме на овој проблем, се предлага спроведување на активности за подигање на свеста и градење на капацитетите на МСП за да им се помогне во пристапот до финансиски инструменти со фокусирање на фирми со извозен и/или СДИ потенцијал (пр. поддршка во пристапот до домашни и меѓународни фондови, како што се гарантни шеми, финансирање на капитални вложувања, бизнис ангели итн.).

Мерка (ПФ/VII): *Поддршка за развој на капитално и мезанин финансирање за МСП секторот.*

Образложение: Според најновите истражувања, пристапот до финансии останува една од најголемите препреки за водење бизнис во Македонија. Самите МСП постојано тврдат дека пристапот до финансии е најголемата пречка за многу различни аспекти од нивниот бизнис, а малите претпријатија се чини најмногу се борат со пристапот до заеми и кредити. Ова се рефлектира во фактот дека голем дел од бизнисите ги покриваат своите финансиски потреби со внатрешни средства и/или задржана добивка. За жал, во моментот постои мала диверзификација меѓу небанкарските финансиски опции, што сугерира потреба од градење капацитети за поддршка на развојот на нови финансиски инструменти, со тоа зголемувајќи и подобрувајќи ја разновидноста на производите на небанкарските финансиски инструменти. Идентификувани се два конкретни финансиски инструменти, капитално и мезанин финансирање (хибрид на долг и капитал), кои би биле искористени за финансирање за развојот на постоечките претпријатија во МСП секторот, како нови/разновидни инструменти, каде што ќе биде потребна конкретна поддршка. Фондот за иновации и технолошки развој би можел да обезбеди соодветни средства за распределување на овој вид финансирање, под услов да има соодветна правна рамка и воспоставена капитализација.

АНЕКС 1 – Акционен план за 2016-2020 – Имплементација на Стратегијата за конкурентност

Со цел да се реализира визијата на Стратегијата за конкурентност, беа дефинирани седум стратешки цели, за да се создаде :

1. Поедноставно и постабилно деловно опкружување;
2. Попретприемачки и попродуктивен МСП сектор;
3. Подинамичен извозен сектор;
4. Попривлечна средина за странските инвеститори;
5. Подобро квалификувана и претприемачка работна сила;
6. Обновена индустриска политика;
7. Поголем обем на финансиски средства за претприемачкиот сектор.

Овој документ, т.е. Акциониот план за конкурентност, ги претвора стратешките приоритети утврдени во Стратегијата за конкурентност во матрица на мерки, образложенија, средства, временски рамки, утврдени примарни и секундарни одговорности, како и индикатори. Во однос на колоната временска рамка, треба да се забележи дека истата се однесува на програмска година. Не е можно да се предвиди колку долго ќе трае овој процес, но што поскоро се случи, толку побрзо ќе дојде до спроведување на истата.

Во Акциониот план се користат голем број на кратенки, вклучувајќи ги следниве:

АСИПИРМ	Агенција за странски инвестиции и поддршка на извозот на Република Македонија
АППРМ	Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија
ОДП	Организација за деловна поддршка
ДТИРЗ	Директорат за технолошко индустриски развојни зони
МЕП	Мрежа на европски претпријатија
СДИ	Странски директни инвестиции
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
МБПР	Македонска банка за поддршка на развој
ССИ	Совет на странски инвеститори
ФИТР	Фонд за иновации и технолошки развој
МБПР	Македонска банка за поддршка на развојот
МЕ	Министерство за економија
МОН	Министерство за образование и наука

МФ	Министерство за финансии
МИОА	Министерство за информатичко општество и администрација
МНР	Министерство за надворешни работи
МП	Министерство за правда
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НСПК	Национален совет за претприемништво и конкурентност
НВО	Невладина организација
НКТТ	Национална канцеларија за трансфер на технологии
ЦРР	Центри за регионален развој
МСП	Мали и средни претпријатија

#	Мерка	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволовирани организации	Индикатори
I. Поедноставно и постабилно деловно опкружување							
1	Зајакнување на капацитетот за спроведување на кохерентна годишна програма на Владата која ќе овозможи намалување на потребата за донесување на законски прописи по итна постапка	Малите и средните претпријатија не можат да се справат со големиот број на дополненија / измени на закони / регулативи, па затоа е потребно да се осигура дека Владата ќе развие и ќе се придржува на годишната програма на утврдување на правната рамка. Постоечкиот процес треба да се ревидира и да се зајакне. Исто така, треба да се минимизираат процесите каде / кога различни министерства се обидуваат да го заобиколат нормалниот законодавен процес преку итни постапки на донесување на закони. Во двата случаи, ќе бидат разгледани најдобрите меѓународни практики и ќе бидат дискутирани и договорени препораки за реформи кои исто така ќе бидат проследени со поддршка за спроведување на програмата, вклучувајќи сè што е потребно за градење капацитети.	1,500,000 €	2016-18	Генерален Секретаријат на Владата на РМ	Влада на РМ, Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, Секретаријат за Законодавство, МИОА, Локални Власти	Извештај за проверка и препораки; Имплементација на препораките; Број на луѓе кои се обучени за реформи; Број на донесени закони по итна постапка пред реформите; Број на донесени закони по итна постапка по реформите.
2	Зајакнување на системот за подобра регулатива на централно ниво и на ниво на министерствата	Проценка на правната рамка за подобри регулативи (на пример: регулаторна гилотина, РИА, , стандарден метод за процена, „едно се усвојува, две се укинуваат“, „Прво мисли на малите“, „преминување на товарот на докажување“ итн). Оваа можност (подобра регулатива) е обично централизирана во Кабинетот на Премиерот и / или Генералниот Секретаријат на Владата, или слично, и се заснова на искусен кадар од соодветните министерства кој поседува соодветна експертиза. Подобра политика за подготовка на регулатива и подобра регулатива и ќе се развие и систематизира, и истите ќе се приспособат на македонските специфичности. Покрај тоа, ќе биде обезбедена поддршка за подобрување на капацитетите на институциите, заедно со изработка на бројни упатства, прирачници, зајакнување на институциите, итн. со што ќе се придонесе за создавање на поедноставно постабилно, и поефективно деловно опкружување. Ова ќе се реализира преку преглед на најдобрите меѓународни практики, заедно со преглед на постоечкиот систем. Доколку се покаже за потребно, ќе се дадат	5,500,000 €	2017-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, МИОА, Генерален секретаријат на Влада на РМ	Сите Министерствова, пилот – локални власти	Подобра регулаторна стратегија и акционен план; Подобра регулатива, закони/ подзаконски акти; Поддршка за зајакнување на институциите; Годишна конференција за претприемништво; Број на издадени упатства; Број на подготвени обуки; Број на учесници на курсевите за обука; Воспоставена постабилна деловна средина.

		препораки за реформите кои треба да бидат направени, и ако е потребно, спроведувањето на овие препораки ќе се изврши на национално ниво, како и во пет пилот општини, за да подоцна се реализираат во сите општини.					
3	Спроведување сеопфатна реформа на меѓусебно поврзаните области на увоз, извоз и СДИ.	Неопходно е да се спроведе економска и регулаторна анализа (земајќи го Актот за мали претпријатија како појдовна основа) за најважните / најрелевантните актуелни закони кои влијаат врз увозот, извозот и инвестициите, а кои се однесуваат и на домашните и странските компании. Ова треба да биде проследено со процес на прибирање на повратни информации за главните реформски приоритети. Тоа ќе доведе до план за изменување или укинување на непотребните / застарените / отежнувачките прописи, како и отстранување на бариерите за увоз, извоз и инвестиции.	1,000,000 €	2017-19	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	Влада на РМ, МЕ, МФ, АСИПИ, Царинска управа, релевантни министерства и државни органи,	Економска и регулаторна анализа; Повратни информации за приоритетите за реформи; План за регулативата и за отстранување на бариери; Имплементацијата на Акцискиот план.
4	Континуирани реформи во рамките на Глобалниот индекс за конкурентност на Светскиот економски форум.	Имицот на Македонија зависи од нејзината позиција на меѓународните индекси, а тоа пак влијае на инвестициите, извозот и увозот. Понатамошна техничка поддршка ќе бидат дадена на надлежните институции да направат преглед на напредокот; да ги идентификуваат слабостите или недостатоците, да работат на подигнување на свеста, да организираат годишни конференции, итн., како и да дадат препораки и да ги спроведат таргетираните реформи во рамките на индексите.	2,000,000 €	2016-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	Министерства, државни органи итн.	Број на идентификувани недостатоци/слабости Број на промени/реформи кои се направени Број на активности за подигнување на свеста Позитивно придвижување во Индексот на глобална конкурентност
5	Зајакнување на едношалтерскиот систем за издавање дозволи и лиценци.	Надоградување на ИПА I проектот "Понатамошно проширување на Едношалтерскиот систем за дозволи и лиценци", чија цел е развој на правни, организациски и технички мерки, за да се воспостави систем кој ќе овозможи безбедна електронска размена на документи помеѓу избраните јавни институции, во согласност со нивните надлежности, а со цел да се воспостави систем за електронско издавање на лиценци, одобренија и дозволи, од едно исто место. Овој последователен проект има за цел да се надогради на работата на првиот проект, и да обезбеди покриеност на сите институции, вклучувајќи ги сите дозволи, одобренија и лиценци. Исто така, проектот ќе развие интернет бази за пребарување на податоци, кои ќе им овозможат на корисниците да пребаруваат и да ги добијат сите информации за	3,000,000 €	2017-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	МИОА , МП, МЕ, МФ, Централен регистар	Целосно функционален виртуелен "едношалтерски систем" за одобренија, лиценци и дозволи, оперативен и достапен за корисниците од цела Македонија.

		дозволи, одобренија и лиценци кои се потребни за да се започне со деловна активност. Понатаму, системот ќе овозможи потребните формулари електронски да се превземат и да се поднесат. Исто така, системот ќе вклучува и динамична врска со институциите за да се осигура дека базата на податоци е постојано ажурирана, секогаш кога ќе има промени кај барањата за издавање на одобренија, дозволи и лиценци.					
6	Зајакнување на електронските алатки кои водат до поедноставување, забрзување и намалување на трошоците на процедурите.	Проширување на е-услугите за бизнисите, вклучувајќи ги: - Електронскиот систем за управување со документи; - Центарот за информации за компаниите; - Мета база на податоци за сите трговски друштва; - "Е-документи"; - "Е-фактури".	2,500,000 €	2017-19	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	МИОА, МП, МЕ, МФ, Централен регистар и Царинска Управа	Број на електронски алатки што води кон поедноставување, забрзување и намалување на трошоците на постапките; Број на поедноставени и забрзани процедури; Намалување на времето / трошоци за постапките
7	Понатамошно зајакнување на Националниот совет за претприемништво и конкурентност (НСПК) за да се обезбеди ефективен јавно-приватен дијалог во областа на конкурентноста	Јавно-приватниот дијалог е од суштинско значење за развојот на конкурентноста на Р. Македонија. НСПК е организација задолжена за оваа задача. Но сепак, и покрај неодамнешните промени и подобрувања, ова тело сеуште нема капацитет, експертиза и финансиска одржливост неопходни за ефикасно извршување на оваа задача. Потребна е дополнителна поддршка за да се осигура дека НСПК ќе се фокусира на својата основна задача; дека ќе го прошири своето членство; и дека ќе постигне одржливост. Оваа поддршка, заедно со обезбедување на техничка помош за да ги развие своите капацитети, ќе има за цел да се одржи организацијата во позиција да ги извршува задачите во врска со програмата за конкурентност во Р. Македонија. Исто така, ќе се развијат и дополнителни капацитети кои ќе можат да одговорат на процесот на создавање на подобра регулатива: а) во однос на прашањата во врска со оценката на влијанието на регулативата; б) за да се прегледа постоечкото законодавство и в) за да се спроведат консултации со бизнис заедницата во врска со наведените прашања.	2,500,000 €	2016-20	НСПК	Сите министерства, Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	Целосно функционален и соодветно финансиран НСПК, со соодветна оперативна структура, обезбедување на ефективен јавно-приватен дијалог, заедно со подобра регулатива во областа на конкурентноста.

8	Подобрување на координацијата за развој на приватниот сектор, мониторингот и евалуацијата на стратешко ниво.	Оваа активност ќе се фокусира на воведување и зајакнување на воспоставените системи за координација, мониторинг и евалуација на програмите и стратегиите за развој на приватниот сектор, како и проширување на овие и на други клучни области на работа на владата. Стратегиите кои ќе бидат дел од овој Проект ги вклучуваат „чадор“Стратегијата за конкурентност и другите Стратегии како што се Стратегијата за иновации.; Стратегијата за развој на малите и средни претпријатија, Стратегијата за извоз, Стратегијата за одржлив развој, Стратегијата за балансиран регионален развој, индустриска политика, итн.). Исто така, постојат различни координативни механизми (на пример: Економскиот совет, Комитетот за иновации и претприемништво, Советот за балансиран регионален развој, Советот за одржлив развој и Комитетот за туризам). Потребно е да се изврши преглед на постојните институции, процеси и електронски системи. По прегледот треба да се дадат препораки за воведување на најдобра пракса за создавање на еден кохерентен систем, како и координација, мониторинг и евалуација на политики за развој на приватниот сектор на стратешко ниво. Тоа ќе биде проследено со поддршка и насочување на процесот, вклучувајќи и постапки, градење на капацитети и нови електронски алатки, за да им помогне на соодветните тела со информации и анализи за потребите на процесот на донесување одлуки. Тоа ќе доведе до зголемување на ефикасноста на искористување на средствата за поддршка на МСП на локално, регионално и национално ниво. Системот за развој на приватниот сектор ќе се воведо во Фаза 1, а во Фаза 2 овој пристап ќе се прошири во целата владина администрација.	4,000,000 €	2016-2018	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	Поврзани министерства и релевантни државни органи	<p>Анализа на најдобрите практики;</p> <p>Разгледување на постоечките механизми;</p> <p>Обезбедување на препораки;</p> <p>Надлежност, процедури и системи за координирање на спроведувањето на подобрените Акциони планови/ Стратегии;</p> <p>Целосно функционални институции кои ќе обезбедуваат надзор и координација на имплементацијата на релевантни Стратегии и Акциони планови поврзани со конкурентност и иновации;</p> <p>Нов електронски инструмент за развој на приватниот сектор;</p> <p>Тестирани и имплементирани електронски алатки во целиот систем;</p> <p>Број на обучени учесници;</p> <p>Подобро координирана распределба на средствата.</p>
ВКУПНО			22,000,000 €				

#	Мерка	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволвираните организации	Индикатори
II. Попретприемачки и попродуктивен МСП сектор							
1	Поддршка за спроведување на поефективна законодавна средина за МСП секторот.	Во согласност стандардите на ЕУ и со Актот за мали претпријатија, да се даде поддршка за подобрување или создавање на еден систематизиран пакет на закони и подзаконски акти (пример: Закон за едношалтерски систем, Законот за е-управување, дефиниција на МСП итн.), за да се зајакне развојот на МСП, како и за вградување на принципот „Прво мисли на малите“ во своите активности (како на пример: ОВР систем, тест за МСП, проверка на конкурентноста, "преминување на товарот на докажување", "ex-post" анализа), во тесна соработка со Генералниот секретаријат и телото одговорно за регулаторни реформи (МИОА). Ова е последователна активност, поврзана со воведувањето на подобар регулаторен систем во Република Македонија (види деловно опкружување), со посебен фокус на примената на посилни прописи во секторот на МСП, кој ќе придонесе во создавање на постабилна деловна средина.	1,500,000 €	2017-18	МЕ	МИОА, АППРМ останати засегнати страни	Број на донесени закони, пакет на закони и подзаконски акти; Принципот „Прво мисли на малите“ е вграден во регулаторните процедури и реформи; Број на направени ОВР; Извршен број на "ex-post" анализи.
2	Поддршка за градење институционални капацитети за Министерството за економија, НСПК и Кабинетот на закеникот претседател на Владата задолжен за економски прашања (МСП, индустрија и извоз) и АППРМ (и ОДП) за мониторинг и евалуација.	Зајакнување на капацитетот за телата за поддршка на конкурентноста на малите и средни претпријатија за имплементација, мониторинг и евалуација на стратегијата за МСП и соодветните акциони планови. Ова ќе вклучува: јакнење на Опсерваторијата за МСП / информативни материјали за МСП, јакнење на капацитетот и поддршка за годишна конференција за претприемништво / награди / недела на МСП, итн. Исто така, ќе има директна финансиска поддршка за МСП (во износ од 1,5 милиони евра - во форма на ваучерски шеми или преку директно кофинансирање преку ОДП). Фокус ќе се даде на меѓународните стандарди, сертификацијата, поддршката на извозот и сл. Исто така, ќе се зајакнат и капацитетите за следење и оценување на политиките/програмите за да се обезбеди ефективна имплементација во иднина.	2,500,000 €	2016-18	МЕ	АППРМ, сите засегнати страни поврзани со МСП, МСП, НСПК, Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања Кабинет на Премиерот на Владата на РМ	Мерки за зајакнување на капацитетите; Резултати од реализација на Стратегијата; Извештаи од мониторинг; Достапни извештаи од Опсерваторијата за МСП; Број на информативни материјали за МСП; Годишна конференција за претприемништво Број на награди за МСП и други настани Број на ваучер шеми Број на кофинансирани шеми заедно со ОДП

3	„Бизнис“ портал за претпријатија, конкурентност и иновации	Да се создаде еден веб портал за бизниси (кој ќе ги покрива сите фази - од пред старт-апи, старт-апи како и МСП во ран раст). Тој ќе нуди општи информации; информации во врска со регистрација и затворање; пристап до финансии; интернет апликации; формулари и трошоци; услуги преку интернет; деловна поддршка во разни области итн. Самојостониот веб-портал ќе ги соедини: www.uslugi.gov.mk ; www.konkurentnost.mk ; како и други релевантни МК и ЕУ веб-страници. Порталот ќе биде дизајниран за да се интегрира во националниот портал за е-услуги, вклучувајќи ги и институционалните аспекти за да се обезбеди сопственост, ажурирање и слично, врз основа на интегриран пристап до информации.	1,000,000 €	2017-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, НСПК	МЕ, МИОА, АППРМ	Веб портал за бизнисите; Информации достапни на веб-порталот; Услуги достапни на веб-порталот; Број на МСП кои го користат порталот; Институционална сопственост на порталот.
4	Развој на култура на претприемништво, старт-ап претпријатија и поддршка за раст	Врз основа на „Повик за доставување предлог проекти“, воспоставување национална мрежа за потенцијалните старт-апи и оние во ран раст, како и обезбедување општи информации, насоки, обуки, поддршка (како на пример: за деловно планирање и пристап до финансии), како и финансиска поддршка за поттикнување на старт-ап бизниси. Формирање на Комитет кој ќе го надгледува спроведувањето и евалуацијата на проектните цели на месечна основа за време на двете фази од по 2 милиони € секоја фаза (3 + 3 години).	4,000,000 €	2016-20	МЕ	АППРМ, Центри за регионален развој, (канцеларии на МСП), Комори, Агенции за поддршка на претпријатија, локални економски агенции, итн., врз основа на тендери, аутпути, мониторинг и евалуација, НСПК	Воспоставени цели на проектот; Број на цели на проектот кои се постигнати; Национална мрежа за поддршка Број на старт-ап бизниси и претпријатија во ран раст кои ја користат мрежата; Број на барања на информации и насоки; Број на курсеви кои се предвидени за обука; Број на обучени поединци; Број на изработени бизнис планови; Број на барања за финансиска поддршка; Број на барања за финансиска поддршка кои се одобрени; Број на новоформирани компании;

							Број на вработени во МСП.
5	Програма за поддршка на маргинализираните групи (жени, младина, постари лица и етнички малцинства) на потенцијалните и постоечките претприемачи.	Развој на посебна програма за целни групи кои вообичаено имаат потежок пристап во областа на претприемништвото. Ова ќе вклучува и оценка на претходните иницијативи (најдобра пракса, влијание, итн), физибилити студија, податоци и анализа на целните групи. Тоа ќе води до стратегија, акционен, техничка помош (на пример, обука, консултации и поддршка за start-up компании или компании во раст) и финансии (преку грантови / кофинансирање и меки заеми) за да се стимулира претприемничката активност од страна на целните групи.	3,000,000 €	2017-18	МЕ	МТСП, МСП, Организации за поддршка на бизнисите.	Извештај за евалуација, најдобри практики, влијание; Студија за изводливост; Анализа на податоците за целните групи; Стратегија и акционен план; Број на курсеви за обука кои се изведени; Број на обучени поединци; Број на изработени бизнис планови; Број на барања за финансиска поддршка; Број на одобрени барања за финансиска поддршка; Број на старт-апи од целните групи; Број на поддржани претпријатија од целните групи; Број на вработени во целната група на МСП.
6	Подобрување на пристапот до јавни набавки од страна на МСП	Преглед на постоечките практики за јавни набавки (вклучувајќи и е-набавки) од аспект на МСП, како и спроведување на реформите (на пример закони / подзаконски акти) за да се стимулира подобар пристап до можностите за МСП, вклучувајќи и поддршка за спроведување на реформите на прописите и зајкнување на капацитетите на јавните институции и МСП.	750,000 €	2018-19	МЕ, МФ	Биро за јавни набавки, Совет за јавни набавки, Комори, МСП	Извештај за проверка на постоечките јавни набавки, и електронските јавни набавки; Број на реформирани закони / подзаконски акти; Мерки за зајкнување на капацитетите, резултати и извештај од мониторингот; Број на МСП кои склучиле договори за јавни набавки; Вредноста на договорите со

							МСП за јавни набавки; Процентот на договори за јавни набавки со МСП.
7	Подигнување на свеста и поддршка за бизнис трансфер	Многу претприемачи ги затворат своите одржливи бизниси поради подготвеност да ги пренесат на други лица/фирми пред да дојде времето за пензионирање. По направена анализа на тековната состојба, ќе биде дадена поддршка да се избегнат непотребни затворања на одржливите фирми, преку подигање на свеста, развивање на соодветни бази на податоци (за купувачи и продавачи), ревизија и, по потреба промени во регулативата, како и обезбедување на правна, сметководствена, даночна и деловна консултантска поддршка за да се помогне при бизнис трансферот. Исто така, ќе биде организирана обука за Организациите за деловна поддршка, за да обезбедуваат услуги во врска со бизнис трансферите, вклучувајќи и утврдување на вредност на бизнисот, спојување и аквизиции, планирање, данок, итн. Со обуката ќе бидат опфатени 20 компании со цел да се помогне во текот на процесот на трансфер на бизнисот. Тие ќе се користат како примери за да се подигне свеста.	2,000,000 €	2017-19	МЕ	МФ, Организации за поддршка на бизниси, МСП	Анализа на состојбата; Активности за подигнување на свеста; Соодветна база на податоци за купувачи и продавачи; Број на ревидирани регулативи; Број на одржани консултации / поддршка; Број на обуки предвидени за Организациите за деловна поддршка; Број на вработени од Организациите за поддршка на бизниси кои ги посетуваат курсевите; Број на обезбедени услуги за бизнис трансфери, проценка на бизнис, спојувања и аквизиции и даночно планирање; Број на поддржани компании.
8	Стечај, затворање на бизнис, и втора шанса	Проценка и спроведување на постапки за да се овозможи едноставно и ефективно затварање на неактивни претпријатија. Преглед на условите за "втора шанса" во земјата и поддршка за понатамошен развој во согласност со најдобрите практики. Покрај тоа, потребна е конкретна поддршка за надминување на преостанатите процедурални потешкотии кај стечајот (1,8 години за да заврши стечајната постапка која чини 10% од имотот, со стапка на обновување од 44,1%), воведување на систем за рано предупредување, обуки за МСП, судовите, правниците, подигнување на свеста итн.	1,500,000 €	2018-19	МЕ	МФ, МП, Централен регистар, Судови, МСП	Извештај од проценката; Процедури за имплементација; Извештај за проверка, идентификување на најдобрите практики; Време / цена за да се заврши стечајна постапка; Стапка на обновување од стечај;

							<p>Систем за рано предупредување во работењето;</p> <p>Програма за обука;</p> <p>Број на МСП / правници кои посетуваат програма за обука;</p> <p>Број на активности за подигнување на свеста.</p>
9	Подобрување на системите за управување во МСП, вклучувајќи и Општествена одговорност на претпријатијата (ООП)	Изработка на Стратегија и акционен план за ООП и поддршка на нивната имплементација, мониторинг и евалуација. Ревизија и реформа на Законот за донации и спонзорства за подобрување на постоечките и воведување на нови регулаторни стимулатори за да се охрабрат МСП во вклучувањето на ООП во нивните стратегии. Превземање активности за подигање на свеста околу ООП во компаниите. МСП кои веќе имаат развиено добри ООП може да помогнат во градење на капацитетите заедно со Коморите и другите здруженија на компаниите. Обезбедени средства за годишни државни натпревари и награди. Потребно е да се вклучат стимулативни мерки за да се поттикне интересот на компаниите за ООП.	500,000 €	2016-17	МЕ	Комори, МП, МСП, НСКП	<p>Стратегија и акционен план за ООП;</p> <p>Извештај од мониторинг и евалуација;</p> <p>Ревизија на Законот за донации;</p> <p>Број на активности за подигање на свеста;</p> <p>Примери од најдобри практики;</p> <p>Активности за градење на капацитетите;</p> <p>Број на натпревари и награди.</p>
ВКУПНО			16,750,000 €				

#	Мерки	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволвираны организации	Индикатори
III. Подинамичен извозен сектор							
1	Институционално зајакнување на поддршката за извоз	Развивање на нова Стратегија за извоз и акционен план (индиректно стимулирање на извозот преку агент задолжен за извоз), проследени со директен извоз во географски и културно блиски земји, потоа извоз во ЕУ и на крајот, глобален извоз. Поддршката ќе вклучува: развивање на ревидиран фокус на секторот за извоз; ревизија и можна реформа на Секторот за извоз во АСИПИРМ (вработени, одговорности, услуги за информации и контакти, со јасен линк до економските промотори итн); кофинансирање за МСП да учествуваат на специјализирани саеми, изложби, В2В состаноци и слични настани; финансирање на промотивни активности; поддршка за производите произведени во Македонија; градење на капацитетите на вработените (Сектор за извоз и економски промотори) и за МСП во поглед на извозот.	20,00,000 €	2016-18	АСИПИРМ	Економски промотори, МЕ, АППРМ, МСП	Нова Стратегија за извоз и Акционен план; Ревизија на Секторот за извоз; Препораки за реформи на ЕД; Вредност на извозот кон географски и културно блиски земји; Вредност на извозот во земјите на ЕУ и вредност на глобалниот извоз; Број на апликации поднесени од страна на МСП за кофинансирање (саеми, изложби, В2В, и слично); Број на одобрени апликации/барања на МСП; Број на спроведени настани за промоција на извозот; Извештаи за зајакнување на капацитетите.
2	Промоцијата на извозот со фокусирање на приоритетните сектори.	Анализата на Светската Банка истакна 5 сектори со потенцијал за извоз, и тоа: преработка на храна, логистика, автомобилска индустрија, текстил и (понатамошен развој) на туризам. Постои потреба за рекалибрирање на анализата и изборот на секторите и за фокусирање на под-секторите, проследено со изработка на детални акциони планови за имплементација на приоритетите за секторите и под-секторите кои водат кон извоз. Понатаму, потребни се ресурси за да се создаде стимул во однос на унапредување на извозот (се проценува 5 милиони евра x 5 сектори), со фокус на поддршка на МСП.	25,000,000 €	2017-2020	Кабинет на ЗП на Влада за економски прашања, Светска Банка	МЕ, АСИПИРМ, Министерство, Инвеститори, МСП	Утврдени приоритети од анализата на секторите и под-секторите; Преглед на претходните иницијативи; Иницијативи за промоција на извозот; Специјални Акциони планови; Обезбедување поддршка на МСП; Иницијативи за промоција на

							извозот; Вредност на извозот во избраните сектори.
3	Програма за поддршка на извозот на МСП	Селекција на 250 МСП со извозен потенцијал (таргетирани според: искуство; ниво на продуктивност, технолошки иновации, активности за истржување и развој; ниво на вештини и капацитет на ИТ; со фокус на индустрија, софтвери, бизнис услуги, итн). Обезбедување поддршка за овие МСП во смисла на "подготвеност за инвестиции" (вклучувајќи и веб алатки), вклучувајќи техничка помош и градење на капацитетите; и финансирање на извозна подготвеност (на пример: стандарди, за осигурување на здравје и безбедност, за маркетинг, планирање на бизнисот, воведување на нови технологии, брендирање, етикетирање, пакување, тестирање на производ, сертификација, склучување договори, царински постапки, логистика, маркетинг, информации и анализи)	6,000,000 €	2016-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, АСИПИРМ	Кабинет на Претседателот на Владата на РМ, МЕ, АППРМ, локални и меѓународни консултанти за МСП	Идентификувани 250 МСП со извозен потенцијал; Број на МСП на кои им е дадена поддршка; Број на апликации за финансиска помош од МСП за "извозна подготвеност"; Број на одобрени апликации на МСП; Број на МСП кои извезуваат; Вредноста на извозот на МСП.
4	Воспоставување капацитети за информации и поддршка на извозот, како и лице за контакт.	Регистар на фирми за извозни податоци (на пример: Еуромонитор), со цел обезбедување поддршка за податоци, анализи и информации на МСП. Постапување контакт лице за извоз во АСИПИРМ; поддршка/промовирање на локалните претпријатија на меѓународни пазари; тесна соработка со Мрежата на европски претпријатија (МЕП); и проширување на опсегот на овие услуги и на други делови од земјата (на пример, преку соработка со 8-те Регионални центри за поддршка), преку одреден број на домашни претпријатија кои ќе бидат поддржани со информации, анализи, насоки, итн.	2,000,000 €	2017-20	АСИПИРМ	МЕП, ЦРР, МСП	Договори со фирми за извозни податоци; Контакт лице за извоз; Број на регистрирани контакти; Обезбедени услуги во земјата преку канцелариите на Центрите за регионален развој; Број на МСП кои се поддржани со информации, насоки, итн .; Број на МСП поддржани / промовирани на меѓународни пазари; Број на МСП кои извезуваат; Вредност на извозот на МСП.
5	Македонски портал за промоција на извозот	Да се надгради постоечкиот портал (директориум на фирми) и, како приоритет, да се направи сеопфатен национален е-портал за МСП и извозници, со фокус на содржината, дизајнот и едноставноста за користење. Да се направи преглед на најдобрите практики на слични портали (на пример: www.izvoznookno.si), да се надградат истите и да се направи сајт кој ќе служи како „изложбен портал“,	500,000 €	2016-17	АСИПИРМ	МЕ, МИОА	Преглед на најдобрите портали; Сеопфатен „изложбен портал“ (“showcase portal”) како национален е-портал за МСП и извозниците; Број на регистрирани контакти /

		наменет да им помогне на македонските извозници и оние кои сакаат да бидат извозници, да добијат квалитетни информации за пазарите и да влезат во интерактивни модули за обука, кои покриваат спектар на прашања кои директно влијаат на извозот. Порталот ќе биде направен на начин кој ќе овозможи истиот да се интегрира во националниот портал за е-услуги, вклучувајќи ги и потребните институционални аспекти за да се обезбеди сопственост, ажурирање итн.					"отварања" на порталот; Институционална сопственост на порталот. Интеграција на порталот со националните е-портали
6	Преглед и зајакнување на капацитетот за СДИ и извоз на економските промотори и дипломатскиот кадар во амбасадите/ конзулатите	Преглед и зајакнување на економскиот капацитет на мрежата на дипломатски претставништва и конзулати во странство, со фокус на економската дипломатија на МНР наспроти нивните економските операции. Насочување на вработувања, договори, обуки (странски директни инвестиции и извоз), соработка со АСИПИРМ и мониторинг / евалуација. Зголемување на капацитетот на економските промотори / економските аташеа / амбасадори, за да им се помогне на МСП да пристапат на странските пазари, преку обезбедување на информации за локалната деловна средина; генерирање на конкретни деловни можности на странските пазари; помош на компаниите во стекнување на деловни контакти; учество на економските саеми; промовирање на македонската економија како место за СДИ; потрага по можности за бизнис преку Македонци кои живеат во странство (на пример, дијаспората); и соработка со Инвест Македонија итн . Имплементација на мерки, како што се недела на македонски производи, итн. Развој на алатки за обука, бази на податоци и др., за да се обезбеди континуитет и да се избегнат преклопувања итн.	250,000 €	2018-19	МНР, АСИПИРМ	Економски промотори; амбасади, конзулати	Преглед на економскиот капацитет; Вработување, договори, обука (СДИ и извоз), соработка со АСИПИРМ и ефикасен мониторинг/ евалуација; Извештаи за градење на капацитетите; Број на МСП кои се поддржани во пробивањето на пазарите за извоз; Број на МСП на кои им била дадена помош за остварување на деловни контакти; Број на МСП на кои им биле дадени информации за пазарот; Број на создадени можности за бизнис; Број на економски саеми каде е учествувано; Број на спроведени промотивни активности; Алатки за обука; Бази на податоци; Број на успешни СДИ иницијативи; Број на претпријатија извозници;

							Вредност на извозот.
7	Зголемување на извозот и интернационализација преку исполнување на меѓународните стандарди	Подигнување на свеста за исклучителната важност за создавање на „производи со висок квалитет и високи стандарди“, во согласност со меѓународните стандарди кои се препознатливи, доверливи и вреднувани и на домашните и на меѓународните пазари. Ова ќе вклучува финансиска и техничка помош за таргетираните МСП, во врска со: ИСО, ХАСАП,ХАЛАЛ, итн.	1,500,000 €	2017-20	МЕ	Институт за стандардизација, Биро за метрологија, АСИПИРМ, АППРМ, Комори, НСПК, МСП	Активности за подигнување на свеста; Број на барања за техничка помош од страна на МСП; Број на барања за финансиска помош од страна на МСП; Број на одобрени барања за финансиска помош на МСП, за поддршка поврзана со меѓународните стандарди.
ВКУПНО			37,250,000 €				

#	Мерка	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволвираны организации	Индикаторы
IV. Поатрактивна средина за странските инвеститори							
1	Зајакнување на врската помеѓу СДИ/ТИРЗ и домашните компании	Врз основа на искуството на "Пилот програмата за развој на добавувачи" на Светската банка и на иницијативата (која вклучува од 5-250 компании) со цел значително да се зајакнат врските меѓу странските инвеститори (главно во ТИРЗ) во клучните сектори (не само кај лесната производствена индустрија) и домашните мали и средни претпријатија, преку обезбедување на поддршка во: 1) ширење на информации за добавувачот; 2) градење на капацитети и обука; 3) зајакнување на мрежата на добавувачи, преку стандардизација, сертификација, унапредување на технологија; и 4) олеснување на пристапот до финансии.	5,000,000 €	2017-20	Кабинет на ЗП на Влада за Економски прашања, МФ, Светска банка	АСИПИРМ, ТИРЗ, Странски инвеститори, МСП, Финансиски институции, Организации за бизнис поддршка	<p>Број на барања од локалните претпријатија за информации на добавувачот и поддршка за зајакнувањена капацитетите;</p> <p>Број на мали и средни претпријатија кои посетуваат обука;</p> <p>Број на локални мали и средни претпријатија кои добиваат поддршка;</p> <p>Број на подобрени мали и средни претпријатија,</p> <p>Број на локални претпријатија кои обезбедуваат добра / услуги на СДИ компаниите;</p> <p>Вредност на стоките / услугите обезбедени од страна на локалните претпријатија за СДИ компаниите.</p>
2	Препреки за СДИ и системски реформи, вклучително и јавно-приватен дијалог	Преминување од постојниот "ад-хок" пристап, кон стратешки пристап за намалување на бариерите за СДИ, преку тесна соработка на Владата со Советот на странски инвеститори и НСПК. Потребно е да превземе и даде детална проценка на сегашната блокада за инвестиции (Белата книга на СДИ, што ги опфаќа сите дозволи за работа, градежни дозволи, дозволи за отпад, дозволи за извоз, царинскиот одложувања, правен систем, итн), да се утврди што треба да се реформира. Потоа, врз основа на најдобрите меѓународни практики, да се иницираат реформи. За да се овозможи овој процес да биде ефективен тој треба да биде предмет на јавно-приватна дискусија, со вклучување на Владата, НСПК и претставници на странските инвеститори, како што е ССИ.	1,500,000 €	2016-17	Кабинет на ЗП на Влада за Економски прашања, НСПК	АСИПИРМ, ДТИРЗ, Министерство, ССИ, НСПК, Претпријатија	<p>Проценка на актуелните пречки за СДИ;</p> <p>Идентификување на најдобрите меѓународни практики;</p> <p>Редовен и ефикасен јавно-приватен дијалог кој е спроведен преку вклучување на Владата на Република Македонија, НСПК, и странски инвеститори;</p> <p>Број на елиминирани пречки /бариери за СДИ ;</p> <p>Број на успешни СДИ</p>

							иницијативи.
3	Мобилизирање на девизните дознаки на дијаспората за претприемништво	Дознаката на девизни приливи од странство изнесува околу 18% од БДП, што во голема мера го надминува износот на СДИ (околу 2 милијарди \$ наспроти \$ 500mn во 2011 година). Се проценува дека 28-30% од приливот на девизни дознаки од дијаспората (400-500,000 лица, кои во главно, живеат во Италија, Германија, Австралија, Швајцарија, Турција, Австрија, Словенија, Хрватска, Франција, Канада) е потенцијално погоден за инвестиции, што претставува една исклучително интересна тема на која може да се фокусираат економските политики во иднина. Потребно е да се направи детална студија, која ќе ја опфати целата земја, со цел да се утврдат: а) најдобрите меѓународни практики за мобилизирање на приливи од странство за продуктивни инвестиции кои не се засноваат на вложување во имот; и б) потенцијал во земјата за такви видови на инвестиции. Исто така, ќе се подготват и пилот иницијативи за да се утврди како Владата најдобро може да интервенира, со цел да се зголемат овие дознаки во насока на поголема конкурентност и иновативност.	1,500,000 €	2018-20	МНР	МФ, АСИПИРМ, Институт на дијаспората, МЕ, НВО	Детална студија; Идентификување на најдобрите меѓународни практики; Потенцијал за мобилизирање на дознаките од странство, за инвестиции кои не се засноваат на вложување во имот Број на воведени пилот иницијативи.
4	Подобрување на системите за собирање на податоци, анализа и известување за СДИ, извоз и податоци за државна помош	Поедноставување на механизмите за собирање на податоци за странските директни инвестиции и активностите на транс-националните корпорации (ТНК), преку координирање на Централниот регистар (идентификување на странска сопственост на фирмите), Народната банка (ќе собира податоци за СДИ), како и Државниот завод за статистика. Тоа ќе резултира во годишна анкета на ТНК ,прибирање на податоци и изработка на релевантна статистика.	300,000 €	2018-20	АСИПИРМ	МФ, Централниот регистар Народната банка, Државниот завод за статистика Инвеститори	Годишно истражување за ТНК; Годишно собирање на податоци; Релевантни годишни статистики.
ВКУПНО			8,300,000 €				

#	Мерка	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволвираните организации	Индикатори
V. Поквалификувана и попретприемачка работна сила							
1	Продолжување и проширување на проектот "Топ менаџмент"	"Топ Менаџмент" е програма за практична и теоретска обука во странски компании за 200 менаџери (првенствено наменета за извозно ориентираните компании). Овој проект ќе им овозможи на менаџерите, првенствено од извозно ориентираните компании, да ги унапредат своите вештини за управување и да се здобијат со практични знаења од соодветните компании во странство. Менаџерите ќе бидат во можност да го следат процесот на креирање на политиките, преговарање, донесување одлуки, маркетинг и да црпат искуства од компании од поразвиените земји како што се Словенија, Германија, итн. Една од придобивките на овој проект ќе биде да се воспостават и контакти со многу успешни компании кои се од големо значење за соработка за да се подигне конкурентноста, зголемување на извозот и зајакнување на македонската економија во целина.	5,000,000 €	2016-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања	Кабинет на Претседателот на Владата, МЕ, МОН, МТСП, МСП, факултетите, консултантите, практикантите	Спроведена годишно истражување; Развиена годишна програма за обука; Број на обучени менаџери на МСП / технички персонал; Извештаи за мониторинг и евалуација; Прилагодена програма за обука на годишна основа.
2	Развој на стимулации за да се поттикнат сопствениците на МСП да инвестираат во работната сила преку Фонд за Вештини	Оценување на постоечката ситуација, вклучувајќи го и законодавството, која ги спречува малите и средните претпријатија да инвестираат во нивната работна сила. Креирање на препораки и предлози за законски измени, врз основа на најдобрите меѓународни практики, за формирање на Фонд за вештини за да се обезбеди поттик за фирмите да инвестираат во обука на нивната постоечка (и нова) работна сила. Поопшто, потребно е да се препорача најсоодветен модел / фонд за стимулирање на работодавците за да се воведат механизми за континуиран развој на вештини и акредитација на своите работници. Договорениот модел ќе се спроведе во тесна соработка со приватниот сектор.	5,000,000 €	2016-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, НСПК	МЕ, комори, претпријатија, МОН, Агенција за вработување	Извештај за проценка на постоечкиот систем; Идентификација на потребите за законски измени; Идентификување на соодветен модел / фонд во согласност со барањата на ЕУ; Број на обезбедени стимулации; Број на работници на кои им била обезбедена обука, развој на вештини и акредитација.
3	Зајакнување на соработката помеѓу универзитетите и претпријатијата	Специјални курсеви / стипендии / стажирање во домашни и странски компании во областите кои се бараат од страна на приватниот сектор, а врз основа на анкети и прогнози на потребите на пазарот на трудот. Оваа мерка треба да вклучува и други регулаторни реформи за да се овозможи овие курсеви / стипендии / тажирање да траат доволно долго време (на пример, 3-6 месеци), со што ќе се олесни реалното учење / придонес од страна на учесниците. Тоа ќе овозможи и претпријатијата-домаќини да имаат корист од оваа соработка.	2,000,000 €	2017-20	МОН	СДИ/МСП, Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, МОН, НСПК	Идентификувани области на потреби на претпријатијата за соодветно остречена работна сила; Измени на законот за стажирање; Број на лица кои се одлучуваат за стажирање во домашни и

							странски компании; Креирање на специјални курсеви со комбинирање на стипендии и стажирање.
4	Развој и имплементација на курсеве за сертифицирани менаџери за увоз и извоз	Преку механизмот на обука за обучувачи ќе се овозможи 40 експерти / консултанти да се стекнат со вештините кои се потребни за да се развие практична наставна програма за извоз, да се испорачаат обуки за обучувачи и да се организираат обуки за 200 компании (вкупно 1000 во текот на 5 години).	500,000 €	2016-20	Кабинет на Заменик Претседател на Владата задолжен за економски прашања, НСПК	АСИПИРМ, ОДП, Универзитети, МЕ, МСП	Број на академици / експерти / консултанти обучени да работат како обучувачи; Развиен сертифициран курс за менаџери за извоз; Број на лица кои ќе добијат сертификат за менаџери за извоз; Развиен курс за сертифицирани менаџери за увоз; Број на лица кои ќе добијат сертификат за менаџери за увоз;
5	Проект "Странски експерти за домашни МСП"	Овој проект ќе им помогне на 300 МСП да добијат експертиза од високо стручни експерти од најразвиените земји од ЕУ. Главна цел е да се зголеми нивната конкурентска способност, да се подобри квалитетот на производите и процесите, да се придонесе за создавање и одржување на работните места, како и да се зголеми добивката и приходите на бизнисите и вработените. Ова ќе се обезбеди преку директни експертски мисии каде што експертот ќе ја посети компанијата на терен и ќе даде своевидување/мислење/совети на раководството на компанијата во однос на специфичен предизвик/проблем, и на самото место и надвор од локацијата.	1,000,000 €	2016-20	Генерален Секретаријат на Владата на РМ	Кабинет на Претседателот на Владата на РМ, МСП, Кабинет на Заменик Претседател на Владата задолжен за економски прашања, НСПК	Број на поддржани МСП; Број на часови на дадена експертска помош; Број на задржани работни места / нови работни места; Зголемување на обемот на извоз / промет / профитабилност; Евалуација на целокупното влијание на МСП.
ВКУПНО			13,500,000 €				

#	Мерки	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволловирани организации	Индикатори
VI. Обнова на индустриската политика							
1	Спроведување на Индустриска политика во МК	Индустриска стратегија и изградба на институциите, со фокус на секторски студии и насочување на постоечките и дефинирање на нови области на потенцијал, вклучувајќи и подготовка на акциони планови за специфични сектори, врз основа на паметна специјализација и законодавство, за клучните индустриски сектори и потсектори.	1,500,000 €	2016-17	МЕ	МОН, АППРМ, други засегнати страни	Извештаи за зајакнување на институциите; Број на секторски студии; Број на акциони планови кои се одесуваат на специфични сектори.
2	Развој на кластери и синџири на вредност	Понатамошна поддршка на постоечките и нови кластери, со акцент на анализа на синџирот на вредност на постоечките или нови сектори и потсектори (врз основа на паметен пристап на специјализација), утврдување на недостатоците / потенцијални бизнис врски / области на интервенција. Обезбедување на кофинансирање конкретно за МСП (2 милиони евра) за да го подобрат синџирот на вредности.	3,000,000 €	2017-20	МЕ	Кластери, синџири на вредност, МСП, НСПК	Анализа на синџири на вредности на постоечките или новите сектори и подсектори; Број на недостатоци идентификувани во синџирите на вредност кај новите сектори и подсектори; Идентификуван број на потенцијални врски; Број на апликации/барања поднесени од страна на МСП за кофинансирање и подобрување на работењето.
3	Зајакнување на капацитетите на МСП за да го разберат правото на индустриска сопственост и да применат истражување и развој во фирмата.	МСП ниту целосно го разбираат потенцијалот на правата од интелектуална сопственост, ниту знаат како да ја пресметаат вредноста или да ги пресметаат трошоците и придобивките од истражување и развој. Потребна е програма за подигнување на свеста, во соработка со надлежните државни институции и стопанските комори, фокусирајќи се на правата од интелектуална сопственост, патенти, индустриски дизајн, трговска марка, иновации, финансирање, процедури, трошоци, итн. Обезбедување на финансиска помош за МСП за прва регистрација, како и поддршка за да се спроведат соодветните административни постапки. Покрај тоа, трошоците за истражување и развој се важни за развој на вкупниот индекс на трошоци за истражување и развој/БДП. Во Македонија нема точни податоци на оваа	1,500,000 €	2016-18	МЕ	Државен завод за заштита на индустриска сопственост, стопански комори, ФИТР, сметководители, МСП, ОДП	Број на активности за подигнување на свеста за правата на интелектуална сопственост, истражување и развој, патенти, индустриски дизајн, трговска марка, иновации, финансирање, процедури и трошоци; Број на апликации за техничка поддршка поднесени од МСП; Број на одобрени апликации за МСП за техничка поддршка; Број на поднесени апликации за

		тема. Потребна е обука за менаџери на МСП и сметководители во оваа област. Фокус треба да се стави на внатрешните вложувања од страна на фирмите за активности за истражување и развој. Околу 2000 МСП ќе бидат обучени на ова тема, по што ќе се спроведе истражување (стандардизирано истражување на групите), а податоците ќе се користат за подготовка на извештајот за Индексот за иновации на ЕУ. (Innovation Union Scoreboard.)					финансиска помош за прва регистрација; Број на одобрени апликации за финансиска помош за прва регистрација; Број на менаџери на МСП и сметководители обучени за вреднување / пресметување на трошоците за истражување и развој; Стандардизирано истражување на заедницата; Извештај за индексот за иновации на ЕУ
4	Поддршка во пристапот до ЕУ фондовите за конкурентност и иновации	Процесот на аплицирање за фондовите на ЕУ за конкурентност и иновативност станува сè потешок, и во исто време сè поконкурентен. Со овој проект ќе се овозможи поефикасен пристап до финансиските средства и поддршката која ја дава ЕУ (како: IPA II, Еурека, Eurostars, COSME, HORIZON 2020, итн), со фокус на МСП, универзитетите, граѓанскиот сектор и владините тела. Акцентот ќе биде ставен на обезбедување на информации, обука, насоки, поддршка за аплицирање, подготовка на примери на добри практики, како и поддршка за склучување на договори, следење, евалуација и известување.	2,000,000 €	2016-20	МЕ, МОН	МСП, Универзитети, Граѓански сектор, Владнини претставници, МЛС, НСПК, ЦРР	Идентификувани најдобрите меѓународни практики; Број на поддржани МСП во подготовка на апликации за финансирање од ЕУ; Број на апликации поднесени од страна на МСП; Број на одобрени апликации за МСП; Број на барања за информации / насоки; Број на МСП поддржани во склучување на договори; Број на МСП кои посетиле курсеви; Извештаи за мониторинг и евалуација.
5	Воспоставување на Тројно хеликс партнерство (Triple Helix)	Партнерствата “Троен хеликс” ќе се воведат како иновативни и ефективни мерки, кои ги поврзуваат бизнисите, истражувачките институции и локалната самоуправа, во одреден сектор на економијата. Ќе се даде поддршка преку јавен конкурс, во кој најдобрите проекти ќе добијат техничка помош за понатамошен развој.	3,000,000 €	2017-20	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, НСПК	МЕ, МОН, МСП, ФИТР, НКТТ, НСПК, Универзитетите, Кабинет на Претседателот	Број на јавни повици за проекти; Број на поднесени апликации; Број на одобрени “Троен хеликс” партнерства;

						на Владата на РМ	Број на МСП кои се поддржани во договорите; Број на МСП кои ги прошириле своите активности.
			ВКУПНО	11,000,000 €			

#	Мерка	Образложение	Средства	Временски период	Надлежна организација	Инволловирани организации	Индикатори
VII. Погolem обем на финансиски средства во секторот за претприемништво							
1	Финансирање и поддршка за конкурентноста и иновациите на МСП	Врз основа на претходните иницијативи, да се зголеми конкурентноста на МСП на меѓународните пазари и да се поттикне воведување на иновации преку мобилизација на 30 милиони евра за кредити од кредитните линии на ЕБОР за инвестиции во МСП преку банките партнери. Алокација од 6 милиони евра ќе биде во форма на стимулација на инвестиции, и тоа за грантови (4,5 милиони евра), како и техничка помош (1,5 милиони евра). Може да се даде и помош на под-позајмувачите и банките учеснички, како поддршка на кредитите обезбедени од страна на ЕБОР. Оваа мерка ќе се фокусира на МСП кои не се погодни за банките и на второ ниво комерцијалните банки, како и оние кои претходно работеле со ЕБРД на слични иницијативи.	6,000,000 €	2016-20	ЕБОР	МЕ, Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, МСП	Функционална кредитна линија на ЕБОР ; Број на апликации од мали и средни претпријатија за ТП; Број на МСП кои добиле помош од ЕБОР; Број на апликации за стимулации за инвестиции / грантови; Број на одобрени апликации за стимулации за инвестиции / грантови; Број на вработени лица во МСП.
2	Воспоставување национална Кредитна гарантна шема за МСП	Најдобрите меѓународни практики ја нагласија важноста на кредитните гаранции за надминување на проблемите кои произлегуваат од барањата за обезбедување на комерцијални банкарски заеми. Со тек на времето овој инструмент го зголеми бројот на МСП кои се интересни за банките. Овој предлог вклучува преглед на најдобрите меѓународни практики (на пример: нивото на гаранција, таргетирање, производи, институционализација, итн), физибилити студија, капитализација на шемата за гаранција (4 милиони евра) и операционализација. Таа може да се спроведе преку специјализирани финансиски институции за управување на шемата, заедно со мрежата на банки кои работат на комерцијална основа, за да се обезбеди финансиска одржливост на шемата.	5,000,000 €	2017-20	ЕБОР, Европски инвестициски фонд, Европска инвестициска банка	Кабинет на Заменик Претседател на Влада задолжен за економски прашања, МФ, МБПР, МЕ, Банки, МСП	Ревизија на меѓународните "најдобри практики"; Физибилити студија; Капитализирана Гарантна шема; Оперативност на шемата за управување од страна на финансиска институција; Финансиска одржливост на гарантната шема.
3	Зајакнување на регулаторната основа и подобрување на финансиските инструменти за МСП	Истражувања, физибилити студии, регулаторни реформи и пилот иницијативи за подобрување на пристапот до финансии за МСП (намалување и/или изземање на МСП од одредени барања на Базел II / III (во тесна соработка со Народна банка), регистар за движен имот, закон за факторинг, вклучувајќи и средства за тестирање, усогласување и насочување на пилот иницијативи за проширување на финансискиот систем.	2,000,000 €	2016-18	Кабинет на ЗП задолжен за економски прашања	МФ, Берза, Комисија за хартии од вредност, Кабинет на Претседателот на Владата на РМ, НБРМ, АППРМ, МЕ, Бизнес ангели,	Идентификувани најдобри меѓународни практики; Број на нови закони кои покриваат ризичен капитал бизнис ангели, финансиски инструменти за капитални вложувања, crowd investing Број на нови фирми во целните сектори поддржани од бизнис

						МСП	ангели или финансирани преку crowd investing Број на вработени во МСП кои се корисници на овие инструменти.
4	Зајакнување на основата за финансиски инструменти за капитални вложувања	Преглед на постојната регулатива и подобрување на законската рамка за алтернативни извори на финансирање (ризилен капитал, бизнис ангели, вложување во сопственост, финансирање од толпа); преглед на најдобрите меѓународни практики и националните искуства, обезбедување на техничка помош зза спроведување и капитализација, за да се развие мрежа на бизнис ангели, а можеби и финансирање од толпа, за започнување бизнис во целните сектори.	2,000,000 €	2016-18	Кабинет на ЗП задолжен за економски прашања	МФ, Берза, Комисија за хартии од вредност, ФИТР, Кабинет на Претседателот на Владата на РМ, АППРМ, бизнис ангели, МЕ, МСП	Идентификувани најдобрите меѓународни практики; Преглед на националните искуства; Број на нови закони кои покриваат ризилен капитал, бизнис ангелите, финансиски капитал и финансирање од толпа; Број на нови фирми во целните сектори кои се поддржани од бизнис ангели или од финансирање од толпа; Број на вработени во таргетираните МСП.
5	Зајакнување на капацитетите на МБПР за „ексим“ (увоз/извоз) производите и развој на нови извозно ориентирани производи	Анализа и проширување на опсегот и обемот на “ексим” производи и услуги достапни преку МБПР, вклучувајќи нови пилот иницијативи. Ова ќе вклучува фокус на краткорочно кредитирање (под две години), среден и долг рок на извозните кредити (над две години), гаранции за извоз, финансирање пред испорака, осигурување на извозот, извозен факторинг, итн. градење на постоечки производи и искуство, каде што постојат, и имплементација на најдобрите меѓународни практики, каде што тие не постојат.	3,000,000 €	2017-19	МБПР	МФ, Народна банка, Банки, МСП	Преглед на најдобрите меѓународни практики; Ревизија на ексим производи и услуги ; Број на нови достапни и развиени “ексим” производи и услуги; Број на пилот иницијативи; Број на обезбедени кредити за извоз (краткорочни, среднорочни и долгорочни) ; Број на гаранции за кредити за извозот, финансирање пред испорака, осигурување и факторинг.
6	Проширување на финасиската писменост кај МСП	Подигнување на свеста и градење на капацитети во малите и средни претпријатија, за да им помогне да пристапат до финансиските инструменти, со фокус на фирми за извоз и /	3,000,000 €	2016-18	Кабинет на ЗП задолжен за економски	МЕ, Кластери, Стопански Комори, МСП,	Број на активности за подигнување на свеста;

		или потенцијални странски директни инвестиции (на пример поддршка за пристап до домашни и меѓународни фондови, пример: гарантни шеми, фондови за капитани вложувања, бизнис ангели, и др.)			прашања	НСПК	Извештаи за градење на капацитетите; Број на апликации/барања поднесени до домашни и меѓународни финансиски институции; Број на одобрени апликации/барања од домашни и меѓународни финансиски институции.
7	Поддршка за развој на капитално и мезанин финансирање за МСП секторот	Оваа активност ќе вклучи развој на правна рамка за капитално и мезанин финансирање, особено за финансирање на Фондот за иновации и технолошки развој, во согласност со најдобрите меѓународни практики во оваа област. Вториот дел од активноста вклучува капитализација и поддршка за воведување на финансиски инструменти, вклучувајќи и исплата, мониторинг и евалуација на истите.	3,000,000 €	2017-20	ФИТР	МСП, МОН, МФ	Број на испитани најдобри практични примери; Нацрт прописи; Одобрена регулатива; Вкупен износ на финансиска капитализација; Вкупен износ на мезанин капитализација; Број на креирани инструменти; Број на примени апликации; Вредност на исплатата.
ВКУПНО			24,00,000 €				
ЦЕЛОКУПЕН ЗБИР			132,800,000 €				

Анекс 2 – Листа на Состаноци -

	ИНСТИТУЦИЈА	ДАТУМ	ВРЕМЕ	УЧЕСНИЦИ	КОМЕНТАРИ
1	<i>CEED Македонија</i>	22.09.2015	16.00	Јован Маџовски – Раководител	
2	<i>Стопанска Комора на Македонија</i>	23.09.2015	10.00	Јадранка Аризанковска – Виш Советник Софче Јовановска – Советник на Извршен Одбор	
3	<i>Стопанска Комора на РМ Совет на Странски Инвеститори</i>	23.09.2015	10.00	Елена Милевска – Соработник	
4	<i>Стопанска Комора на Северозападна Македонија</i>	23.09.2015	14.00	Фатмир Бутиќи – Извршен Директор	
5	<i>УНДП</i>	25.09.2015	10.00	Весна Бишева – Асистент на постојаниот Советник Сузана Ахмети – Соработник на Програма	
6	<i>Стопанска Комора на РМ Совет на Странски Инвеститори</i>	25.09.2015	14.00	Влатко Стојановски – Соработник	
7	<i>ГТЗ</i>	1.10.2015	12.30	Соња Андонова –Соработник	
8	<i>Сојуз на Стопански Комори</i>	2.10.2015	10.30	Маја Савевска –Советник	
9	<i>Македонска Комора за Информатика и Комуникациски Технологии- МАСИТ</i>	5.10.2015	15.00	Анита Никова – Извршен Директор	
10	<i>Директоратза техношко индустриски развојни зони – ДТИРЗ</i>	8.10.2015	09.00	Виктор Мизо- Директор Емина Скријељ- Соработник	
11	<i>Министрство за труд и социјална политика</i>	8.10.2015	11.00	Горан Велески- Советник	
12	<i>Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (Invest Macedonia)</i>	8.10.2015	14.00	Милица Живковска – Раководител на Сектор за Промоција на Извоз Невенка Стаменковска – Раководител на Сектор за Услуги за Инвеститори	
13	<i>Агенција за промоција на претприемништво на РМ АППРМ</i>	9.10.2015	9.00	Никола Таневски – Соработник	
14	<i>Агенција за вработување на РМ</i>	13.10.2015	9.00		
15	<i>Johnson Matthey</i>	14.10.2015	8.30	Jatin Thakrar – Раководител	Странски Инвеститор
16	<i>Van Hool</i>	14.10.2015	10.00	Аврам Стојчевски – Раководител	Странски Инвеститор
17	<i>Кабинет на Премиер на РМ</i>	14.10.2015	18.00	Димче Лазаревски – Државен Советник за Економски Проекти	

18	KEMET Electronics	15.10.2015	9.00	Guido Galleni – Раководен Директор, KEMET Electronics	Странски Инвеститор
19	УСАИД Македонија	15.10.2015	10.00	Тања Марковска- Специјалист за раковдење со Проекти, Канцеларија за Економски развој	
20	Канцеларја на Светска Банка	15.10.2015	13.00	Гордана Поповиќ Френман – Специјалист Тодор Милчески – ИФЦ	
21	McKinsey	15.10.2015	16.30	<i>Tilman Tacke</i> – Консултант	Задача е да се подготви извештај за вкупната структура на СДИ
22	Министерство за образование и наука	16.10.2015	10.00	Елена Глигоровска – координатор за Проект за развој на вештини за бизнис и иновации	
23	УСАИД	16.10.2015	14.00	Тања Марковска - Специјалист за раковдење со Проекти, Канцеларија за Економски развој	
24	Кабинет на Вице Премиер задолжен за Економски прашања	20.10.2015	10.00	Ромела Попвиќ – КВПЕП Тања Вељковиќ- КВПЕК Дане Јосифовски –КВПЕП Маја Бариќ – КВПЕП Елизабета Георгиева – Раководител на Програма – ДЕУ Јаромир Левичек – ДЕУ	
25	Национален совет за претприемништво и конкурентност на РМ	20.10.2015	14:00	Викторија Митриќеска- Извршен раководител на канцеларија Дејан Стојановски – Админстратор Горан Лазаревски – Виш Советник, ИДЕИ – УСАИД	
26	ЕБОР- Европска данка за обнова и развој	21.10.2015	10.00	Наум Рибароски- Банкар Владо Бојаџиевски – Банкар Анка Јона Јонеску- Раководител на канцеларијата на ЕБОР Маја Антеска – Национален раководител на програма	
27	Македонска банка за поддршка на развој – МБПР	21.10.2015	15.00	Александар Маневски –Раководител на Секторот за План и Анализа Дарко Стефановски – Раководител на Сектор за Кредитно осигурување	
28	Фонд за иновации и технолошки развој	22.10.2015	14.00	Јасмина Поповска – Раководител	
29	НСПК– Надзорен Одбор	22.10.2015	16.00	Тони Петрески – Претседавач	
30	Македонска мрежа на бизнис ангели	26.10.2015	10.00	Илија Вучков – Претседател	
31	Министерство за информатичко општество и администрација	26.10.2015	14.00	Гордана Димитровска – Раководител на оддел на регулаторни реформи	
32	Машински факултет	27.10.2015	15:00	Радмил Поленаковиќ – Професор	
33	Горан Лазаревски / УСАИД	27.10.2015	11.30	Горан Лазаревски- ИДЕИ, УСАИД Виш Советник на Проектот	

34	УСАИД/ Проект за експанзија на мали бизниси	28.10.2015	10.00	Карл Џенкинс- Директор на Проект Мими Македонска – Заменик Директор на Проект	
35	УСАИД/ АГБИЗ Проект	28.10.2015	12.00	Горан Дамовски – УСАИД АГБИЗ Раководител на Проект	
36	Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (Invest Macedonia)	29.10.2015	13.30	Климент Шеќеровски – Заменик Директор Милица Живковска – Раководител на Сектор за Промоција на извоз	Извоз
37	Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (Invest Macedonia)	29.10.2015	13.30	Климент Шеќеровски – Заменик Директор Невенка Стаменковска – Раководител на Сектор за услуги за Инвеститори	СДИ
38	Амбасада на Швајцарија во РМ	29.10.2015	16:00	Лилијан Кандиќан - Раководител на Национална Програма	
39	Машински Факултет	30.10.2015	12.30	Радмил Поленаковиќ- Професор	
40	Интернационална Финансиска Корпорација ИФК	30.10.2015	15.00	Зоран Мартиновски – Резидентен Директор	
41	Фактор Трест	2.11.2015	12:30	Сузана Тунева – Директор	
42	Кабинет на Вице Премиер задолжен за Економски прашања	3.11.2015	10.00	Тања Вељковиќ- КВПЕП Маја Бариќ – КВПЕП Јана Стојкова – КВПЕП	Процедури за поедноставување
43	Регионален Центар за развој на Пелагониски Плански регион	3.11.2015	11:30	Емилија Героска – Директор	
44	Амбасада на Швајцарија во РМ	4.11.2015	15.00	Наталија Пунтеvsка – Експерт за извоз	
45	Министерство за финансии	5.11.2015	10.00	Александра Ивановска – Соработник Јордан Трајковски – Раководител на Сектор	
46	Економски Совет / Кабинет на Премиер	6.10.2015	12.00	Кристина Келеман – Соработник во КП Елисабета Георгиева – Раководител на Програма ДЕУ	
47	Министерство за финансии	11.11.2015	10.00	Сектор за Финансиски Системи	
48	Министер без ресор: Веле Самак	11.10.2015	11.30	Веле Самак – Министер без ресор Андреа Тевдоски – Аналитичар	
49	Кабинет на Вице Премиер задолжен за Економски прашања	11.11.2015	14.00	Маја Бариќ – Соработник Тања Вељковиќ- Соработник	Капацитетите на КВПЕП
50	Центар за почнување на Бизниси-Факултет за Машинско инженерство	11.11.2015	15.00	Бојан Јовановски – Соработник	
51	Работилници 1 и 2 Развој на вештини Поедноставување на Бизнисот	13.11.2015	09:45	Релевантни засегнати страни	
52	Агенција за странски инвестиции и промоција на извозот (Invest Macedonia)	16.11.2015	16.40	Климент Шеќеровски – Заменик Директор	

53	<i>Директорат за технолошко индустриско развојно зони – ДТИРЗ</i>	17.11.2015	08:30	Виктор Мизо – Директор	
54	<i>Работилници 3 и 4 индустриска политика за МСП</i>	17.11.2015	09:45	Релевантни засегнати страни	
55	<i>Македонија Експорт</i>	18.11.2015	13:30	Петар Лазаров- Раководен Партнер	Приватна компанија чија дејност е извоз
56	<i>Министерство за информатичко општество и администрација</i>	18.11.2015	13:30	Розалинда Стојова – Раководител на одделение за развој и промоција на информатичко општество	
57	<i>Работилници 5, 6 и 7 Пристап до финансии, СДИ, Извоз</i>	19.11.2015	09:45	Релевантни засегнати страни	
58	<i>Делгација на ЕУ во РМ</i>	19.11.2015	16:30	Елисабета Георгиева – Раководител на Програма -ДЕУ Јаромир Левичек- ДЕУ Мартин Клаук – ДЕУ	
59	<i>Кабинет на Вице Премиер задолжен за Економски прашања</i>	20.11.2015	10:00	Татјана Вељковиќ- Јана Стојкова- државен советник -	
60	<i>Кабинет на Премиер на РМ – Одделение за СДИ</i>	20.11.2015	14:00	Ивана Николиќ- Раководител на одделение за СДИ Саша Грујеvски – Државен Советник	
61	<i>Делгација на ЕУ/ Состанок со Тимот на ПЕР</i>	23.11.2015	09:00	Елисабета Георгиева – Раководител на Програма -ДЕУ Јаромир Левичек- ДЕУ Тим на Програмата за Економски реформи	
62	<i>ЕБОР- Европска Банка за Обнова и развој</i>	9.12.2015	10.00	Наум Рибароски- Банкар Владо Бојациевски – Банкар Анка Јона Јонеску- Раководител на канцеларијата на ЕБОР Маја Антеска – Национален раководител на Програма	
63	<i>Кабинет на Вице Премиер задолжен за Економски прашања</i>	9.12.2015	11:30	Тања Вељковиќ - КВПЕП Дане Јосифовски – КВПЕП Маја Бариќ - КВПЕП	
64	<i>Светска Банка</i>	10.12.2015	11:30	Гордана Поповиќ- Постојан Советник	

АНЕКС 3 - Листа на состаноци на работната група за подготовка на Стратегијата за мерките за конкурентност

	Датум на состаноците на РГ	Тема	Број на учесници	Институции кои учествуваат
1	13 Ноември 2015	<i>Поедноставување на деловната средина</i>	18	Влада на РМ, Министерства; Сојуз на стопански комори; Академски институции; НСПК; Делегација на ЕУ;
2		<i>Развој на вештини</i>	13	
3	17 Ноември 2015	<i>МСП</i>	14	Влада на РМ, Министерства; Сојуз на стопански комори; Академски институции; Агенција за Развој на МСП; Делегација на ЕУ;
4		<i>Индустриска политика</i>	11	
5	19 Ноември 2015	<i>Пристап до финансии</i>	14	Влада на РМ, Министерства; Академски институции; МБПР; Делегација на ЕУ;
6		<i>СДИ</i>	16	
7		<i>Извоз и интернационализација</i>	16	

АНЕКС 4 - Листа на прегледани стратегии и релевантни документи

	Име на Документ	Забелешка
1	Секторски плански документ – Конкурентност и Иновации	
2	Главен план за конкурентност 2011 – 2015;	
3	Работна Програма на Владата на РМ 2011-2015 Датум : 2011	
4	Национална програма за економски реформи- 2015 Датум: 2015	
5	Економска пред- пристапна програма 2013-2015 Датум: 2013	Подготвен од : Министерство за Финансии на РМ
6	Акт за мали бизниси за Западен балкан	Подготвен од : ОБСЕ
7	Правилата за оцена на влијанието на регулативата Датум: 2013	Подготвено од : Министерство за информатичко општество и администрација н РМ
8	Ревидирана Национална стратегија за развој на мали и средни претпријатија 2002-2013 Датум: 2017	Стратегија
9	Акционен план за вработување на младите 2015 Датум: 2015	
10	Стратегија за промоција на извоз 2011-2015 Датум: 2011	Стратегија
11	Стратегија за иновации 2012-2020 Датум: 2012	Стратегија
12	Стратегија за претприемачко учење во Република Македонија 2014-2020 Датум: 2014	Стратегија
13	Стратегија за развој на туризмот во РМ 2009-2013 Датум: 2011	Стратегија
14	Стратегија за развој на руралниот туризам во РМ 2009-2013 Датум: 2011	Стратегија
15	Национална стратегија за развој на земјоделството и руралниот развој во РМ 2013-2017 Датум: 2013	Стратегија
16	Национална стратегија за вработување на РМ Датум: 2015	Стратегија
17	Стратегија за регионален развој на РМ 2009-2019 Датум: 2009	Стратегија
18	Национална стратегија за одржлив развој на РМ 2009-2030 Датум: 2019	Стратегија
19	Стратегија за промоција на извоз на Македонската софтверска и информатичка индустрија Датум: 2010	Стратегија
20	Национална стратегија за развој на информатичко општество - 2005 Датум: 2005	Стратегија

	Име на Документ	Забелешка
21	Национална стратегија за развој на електронски комуникации и информатски технологии Датум: 2011	Стратегија
22	Краткорочна стратегија за ИКТ системи - 2016 Датум : 2015	Стратегија